

ISSN 1857-1565

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA
LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA
THE NATIONAL LIBRARY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

IMAGINEA REPUBLICII MOLDOVA ÎN STRĂINĂTATE

L'IMAGE DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA À L'ÉTRANGER

THE ABROAD IMAGE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Almanah / Almanach / Almanac

nr. 10

Chișinău, 2012

Director general: Alexe RĂU, doctor în filosofie

Elaborare: Aliona TOSTOGAN
Tatiana LUCHIAN

Coperta: Dragoș POPA MIU
Lector: Raisa PLĂIEȘU
Procesare computerizată: Diana STOIAN

Imaginea Republicii Moldova în străinătate : Almanah, nr. 10 / Biblioteca Națională a Republicii Moldova ; elab. de Aliona Tostogan, Tatiana Luchian ; lector : Raisa Plăieșu. – Chișinău : BNRM, 2012 (Imprimeria BNRM). – 80 p.; 50 ex.

MAN, RALUCA. Salonul Internațional de Carte pentru Copii și Tineret – Chișinău – ediția a XIV-a, 2010 / Raluca Man // Biblioteca. – 2010. – Nr. 4. – P. 123-124.

În publicația bucureșteană autoarea, și ea de peste Prut, ia în discuție evenimentul ce a avut loc în primăvara anului 2010 – Salonul Internațional de Carte pentru Copii și Tineret, organizat la Centrul Internațional de Expoziții „Moldexpo”. Raluca Man oglindește despre organizatorii evenimentului, obiectul expozițiilor (cărți pentru copii și tineret: publicații de referință, manuale, bibliografie școlară). Semnalează și despre participarea unor edituri de peste hotarele țării, enumerate în secțiunile programului Salonului. Unul din evenimentele atractive ale programului, care constituie una dintre etapele programului a fost cartea-surpriză primită în dar de copiii preșcolari și școlari mici, anume *Melcii nu citesc ziare* de Ianoș Țurcanu, care a fost și Cartea Anului la ediția a XIII-a a Salonului. Au fost trecuți în revistă invitații de onoare ai Salonului, care au fost mai multe ambasade, acreditate în Republica Moldova.

În mod deosebit autoarea ține să atenționeze asupra unei vaste game de carte, de calitate pentru copii. La Salon au fost acordate și numeroase premii: „Ion Creangă”, „Igor Vieru”, „Cartea Anului”, „Simpatia copiilor”, „Grigore Vieru”, „Cartea de referință”, „Cartea cognitivă”, „Cea mai reușită colecție de carte pentru copii”, Premiul pentru „Cea mai reușită ilustrație de carte”, Premiul pentru „Cea mai reușită traducere”.

„Salonul Internațional de Carte pentru Copii și Tineret, afirmă autoarea, și-a creat o imagine nu numai în Republica Moldova, dar și departe de hotarele ei și că aici, în Basarabia literatura pentru copii este o atitudine serioasă, pentru că i se acordă o mare importanță și tiraje ample”.

Autoarea găsește cuvinte de laudă pentru evenimentul cultural, ce are loc anual, subliniind că acesta este evenimentul întregului oraș, iar fenomenul literar și cultural încă mai înseamnă ceva în aceste locuri.

Lăsăm cititorul să mai treacă o dată imaginar prin aceste frumoase evenimente pe care dna Raluca Man

le-a descris cu atâta savoare:

„Cea de-a XIV-a ediție a Salonului Internațional de Carte pentru Copii și Tineret de la Chișinău s-a desfășurat în perioada 21-25 aprilie 2010 la Centrul Internațional de Expoziții „Moldexpo”, pavilionul nr. 3. Evenimentul cultural a fost organizat: de Secția Națională a Consiliului Internațional al Cărții pentru Copii și Tineret (IBBY), Ministerul Culturii al Republicii Moldova, Ministerul Educației al Republicii Moldova. Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă”, Uniunea Editorilor din Republica Moldova în colaborare cu Primăria Municipiului Chișinău, Direcția Cultură, Direcția Educație, Tineret și Sport Chișinău, Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”, Comisia Națională a Republicii Moldova pentru UNESCO. Uniunea Scriitorilor din Moldova, Uniunea Artiștilor Plastici din Moldova, Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova, CIE „Moldexpo” S.A. Societatea de Distribuție a Cărții „Pro-Noi”. A fost prezentată activitatea editorilor din Republica Moldova în domeniul cărții pentru copii și tineret, al publicațiilor de referință, al manualelor și cărților din bibliografia școlară. Au participat de asemenea edituri din alte țări, centre culturale și ambasade în Republica Moldova. Programul Salonului a cuprins mai multe secțiuni: expoziții de carte, de ilustrații de carte pentru copii în original, lansări de carte, medalion în memoria poetului Grigore Vieru „Eu sunt poetu-acestui neam”, masă rotundă „Cartea fără frontiere”, simpozion „Bibliotecile în arealul cultural-informațional modern al copilului”, atelier profesional „Competențe și certificări – garanții ale dezvoltării domeniului info-documentar”, conferință video Moldova – SUA „Servicii de bibliotecă on-line pentru copii”. Întrunirea laureaților Concursului de dramatizări „Descoperă povestea prin teatru”, decernarea premiilor Salonului. Ca în fiecare an, a fost păstrată frumoasa tradiție a cărții-surpriză pe care o primește gratuit fiecare copil – preșcolar sau elev din clasele I-IV, vizitator al Salonului; în acest an cartea-surpriză primită în dar a fost „Melcii nu citesc ziare” de Ianoș Țurcanu, deținător al Premiului „Cartea Anului” la ediția a XIII-a a Salonului. Invitații de onoare ai Salonului din acest an au fost: Ambasada Belarus, Ambasada Republicii Populare Chineze, Ambasada Republicii Franceze, Ambasada Republicii Federale Germania, Ambasada României, Ambasada Statelor Unite ale Americii, Institutul Polonez. La eveniment au participat 105 edituri din mai multe țări, precum și Agenția de Difuzare STAND din București, care reprezintă 1000 de edituri din România. Salonul, însă, s-a făcut remarcat nu atât prin numărul de participanți, cât prin vasta gamă de carte de calitate pentru copii și tineret. Iată de ce juriul, în frunte cu criticul literar Ana Bantoș, a acordat un număr-record de premii. Premiul „Ion Creangă” pentru întreaga activitate în domeniul cărții pentru copii, acordat de către parlamentarul Marian Lupu, i-a fost decernat scriitorului Vasile Romanciuc, iar premiul „Igor Vieru” pentru întreaga activitate în domeniul ilustrației de carte pentru copii – lui Lică Sainciuc. Nicolae Rusu a intrat în posesia

premiului „Cartea Anului”, oferit de Ministerul Culturii, pentru cartea „Coadă iepurașului”, apărută la Editura „Prut Internațional”. Premiul „Simpatia copiilor” (în baza deciziei juriului copiilor) i-a revenit lui Arcadie Suceveanu pentru volumul „Lumea ca o poveste”, apărut la Editura „Silvius Libris”. Cu premiul pentru poezie „Grigore Vieru”, acordat de Alexandru Rusu, director al firmei editorial-poligrafice „Baștina RADOG” SRL a fost distins Vasile Igna pentru lucrarea „Pisoai mari, mai mici și un castel cu cinci pitici”, apărută la Editura „Limes” din Cluj-Napoca. Editura „Arc” a luat premiul „Cartea de referință” pentru „Cea mai bună carte de întrebări și răspunsuri”, iar Editura „Epigraf” – premiul „Cartea cognitivă” pentru „Hai să-ți spun...: 156 de răspunsuri date de mămici, tătici, bunici la întrebările celor mici”. Editura „Litera” s-a ales cu premiul „Cea mai reușită colecție de carte pentru copii” pentru colecția „Cele mai frumoase povești”. La rândul lor, Radu și Violeta Diordiev au luat premiul pentru cea mai bună prezentare grafică de carte – „Un abecedar cum găsești mai rar” de Silvia Ursache (Editura „Silvius Libris”). Premiul pentru cea mai reușită ilustrație de carte în original a ajuns la Olga Cazacu pentru ilustrațiile la cartea „Melcii nu citesc ziare” de Ianoș Țurcanu (Editura „Prut Internațional”). În același timp, cu premiul pentru cea mai reușită traducere din cartea pentru copii au fost distinși Iurie Grecov pentru traducerea „Velikie rumânskie pisateli” de acad. Mihai Cimpoi (Editura „Silvius Libris”) și pr. Teoctist Caia pentru traducerea volumelor „Starețul Ambrozie de la Optina” și „Starețul Nectarie de la Optina” (Editura „Do-

xologia”, Iași).

Claudia Balaban, președintele Secției Naționale a Consiliului Internațional al Cărții pentru Copii și Tineret (IBBY), a precizat la inaugurare că la Salon participă edituri din 10 state – Belarus, China, Franța, Germania, R. Moldova, Polonia, România, Rusia, Serbia și SUA, fiind expuse aproximativ 10.000 de titluri. Președintele Parlamentului, Mihai Ghimpu, Președintele interimar al Republicii Moldova, a menționat că salonul a impulsionat procesul editorial din țară și, totodată, cărțile expuse „sunt argumentul forte în sprijinul ideii de bună înțelegere și cooperare prin cultură”. Ghimpu a anunțat că, prin Decret prezidențial, se conferă „Ordinul de Onoare” scriitorului Nicolae Busuioc din România, iar medalia „M. Eminescu” – scriitorilor Daniel Corbu - România și Claudia Partole – Republica Moldova. Salonul Internațional de Carte pentru Copii și Tineret de la Chișinău și-a creat deja o imagine nu numai în Republica Moldova, dar și departe de hotarele ei și a dovedit încă o dată ceea ce știam deja de multă vreme: că dincolo de Prut literatura pentru copii este o chestiune serioasă, privită cu responsabilitate de toți, că i se acordă o mare importanță, atenție critică, tiraje ample, că sărbătorirea aceasta e un eveniment al întregului oraș, cu ecouri până în depărtări, că, în general, fenomenul literar și cultural încă mai înseamnă ceva acolo, că personalitățile de acest fel sunt respectate de toată lumea, sunt sărbătorite cu solemnitatea și amploarea pe care o merită, membrii comunității literare dovedesc o considerație reciprocă și conviețuiesc în armonie.”

PALADI, DINA. Ziua Limbii Române la Biblioteca Națională a Moldovei / Dina Paladi // Biblioteca. – 2010. – Nr.9. – P. 275-277.

În revista de peste Prut, *Biblioteca*, a fost publicat un articol despre un eveniment desfășurat la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, inaugurarea Salonului Internațional de Carte, ca o parte integrantă a sărbătorii Naționale Limba Noastră cea Română, ce are loc anual la sfârșitul lunii august – începutul lui septembrie.

Autoarea, Dina Paladi, descrie în frumoase cuvinte evenimentul la care a luat parte, amintind că ediția a XIX-ea a Salonului Internațional de Carte a fost dedicată împlinirii a 160 de ani de la nașterea poetului ce simbolizează poezia românească, Mihai Eminescu. E unul dintre evenimentele care adună cei mai mulți iubitori de carte în incinta Bibliotecii Naționale, inclusiv oameni de cultură, scriitori, oameni de știință. E un eveniment asistat și de înalții demnitari de stat, precum Președintele interimar al țării, primarul orașului, ministrul Culturii, fapt consemnat respectuos de autoarea articolului din periodica de peste Prut.

Delegația din România, reprezentanți ai Bibliotecii Naționale din România, a participat la evenimentul organizat la noi prin acțiuni foarte semnificative: donația valoroasă de carte, două prezentări privind participarea BNR la proiecte internaționale, lansare de carte, *Istoria literaturii române* de Alex Ștefănescu.

Lăsăm în continuare cititorul să aprecieze articolul care ne plasează chiar în centrul evenimentelor culturale ce au avut loc la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, la sfârșitul verii anului 2010.

„Nu prea des se întâmplă să ai întâlniri cu cititorii... să stai la sfat cu poeți și scriitori consacrați, să-ți ascuți depănându-și amintirile, să realizezi ce gânduri îi frământă și ce idei mai concep. O asemenea întâlnire a avui loc, în perioada 31 august-3 septembrie 2010, la Biblioteca Națională a Moldovei, Chișinău, unde tradițional Ziua Limbii Române este marcată prin inaugurarea Salonului Internațional de Carte. Ediția de anul acesta, a XIX-a, a fost dedicată împlinirii a 160 de ani de la nașterea poetului Mihai Eminescu. Stropii de ploaie din ultima zi

de vară nu au împiedicat publicul larg, sutele de iubitori de carte au venit să participe la deschiderea salonului, holul BNRM devenind neîncăpător pentru toți doritorii. Evenimentul a întrunit mai mulți oameni de cultură, scriitori, editori, profesori, bibliotecari într-un cuvânt pe toți cei împătimiți de carte și lectură.

La inaugurarea Salonului au fost prezenți primarul general al Municipiului Chișinău, Dorin Chirtoacă, Președintele interimar al Republicii Moldova, Mihai Ghimpu care a apreciat înalt rolul Salonului Internațional de Carte în promovarea imaginii țării și a menționat faptul că nimic nu poate evolua în afara cărții, Boris Foțsa, Ministrul Culturii, a susținut că memoria culturală este una din condițiile perpetuării neamului în timp. De asemenea, au mulțumit colectivului bibliotecii pentru perseverență și grijă față de carte. Alexe Rău, directorul general al Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, organizatorul și gazda Salonului, a precizat că Salonul de Carte, aflat la a XIX-a ediție, împlinește aceeași vârstă ca și Republica Moldova, iar ediția actuală, consacrată «Anului Mihai Eminescu», are un program vast: expoziția-târg a producției editoriale a editorilor participanți la Salon, lansări de carte, mese rotunde, ateliere, conferințe și alte activități de promovare și valorificare a culturii scrise. La salon au fost expuse circa 3.000 de titluri de carte, editate de cele 300 de edituri din mai multe țări prezente la eveniment: România, Marea Britanie, Austria, Macedonia, Cehia, Ungaria, SUA, Rusia, Turcia, Germania, China.

Manifestarea a continuat cu vizitarea expozițiilor ce au întrunit anul acesta un număr record de editori. Un compartiment special și deosebit de valoros a constituit donația oferită de Biblioteca Națională a României care include o colecție de documente de nivel universitar din domeniile: economic, management, marketing, literatură română – clasici, tratate și cursuri universitare de medicină dar și autori din Moldova care publică la Iași, lucrări care tratează relațiile româno-moldovene. În afară de standul în care au fost expuse cărțile donate Bibliotecii Naționale a Moldovei, Biblioteca Națională a României a participat la acest eveniment cu două prezentări privind participarea BNR la proiecte internaționale, expunere realizată și prezentată de Tabita Chiriță – șef Serviciu “Cercetare. Dezvoltare și producția editorială românească în anul 2009” – prezentată de Dina Paladi - șef Serviciu “Depozit Legal”. Ziua profesională a fost deschisă de Elena Tîrziman care după o expunere asupra rolului strategic al Bibliotecii Naționale a României în peisajul cultural românesc a prezentat două produse puse de către BNR la dispoziția utilizatorilor: CASIDRO – Catalogul structurilor infodocumentare din România și Biblioteca Digitală Națională.

În cadrul evenimentului, publicul s-a delectat cu mărturisirile făcute de poetul Emil Brumaru care este de sorghinte basarabean și care și-a amintit cu nostalgie de me-leagurile natale. Tot aici a fost prezentată cartea domnu-lui Alex Ștefănescu „Istoria literaturii române”. Autorul face o ierarhizare a aparițiilor editoriale și o analiză a li-teraturii contemporane necruțând o serie de autori. Alex Ștefănescu, reputat critic și istoric literar, pune în dezba-tere și problema cărților care inundă piața în detrimen-tul calității, situație care poate fi atestată și în Republica Moldova. Domnul Alex Ștefănescu a prezentat în Cadrul Conferințelor Ateneului Moldova expunerea „Cine mai are nevoie de literatură”. Printre lansările de carte care au avut loc merită să fie menționate momentele „Grigo-re Vieru”, „Andrei Vartic”, „Simion Ghimpu”. Prof.

ing. Ioan Gh. Odainic, autorul volumului „Almanahul Enciclopedic”, apărut la editura „Pontos”, Chișinău, a remarcat faptul că acest Almanah lansat la SIC 2010, cuprinde circa 100 de studii ce prezintă perioada de tre-cere de la sistemul totalitar sovietic la cel democratic. Au fost lansate cărți de poeme a Renatei Verejanu, „Virgula amendată” și „Acest timp al iubirii”; lucrări ale primei aromânce ce a fondat Societatea Femeilor Aromânce din Macedonia, Vanghea Mihanj Steryu; cărți semnate de Dan Verejanu, Anatol Baconsky, Zamfira Mihail, Groza Vasile, Efim Tarlapan, Nicolae Fabian etc.

În ultima zi a evenimentului, 3 septembrie 2010, a fost evidențiat topul celor mai citite 10 cărți ale anului 2009 și au fost menționați laureații „Salonului Internațional de Carte – 2010”.

Книжный Салон в Кишиневе // Московский литератор. – 2010. – Сент. – С. 3.

Despre un eveniment important din viața orașului Chișinău și în special a Bibliotecii Naționale, deoarece a avut loc anume aici, consemnează ziarul rusesc *Московский литератор*. Este vorba despre Salonul Internațional de Carte, găzduit de instituția care reprezintă cartea, Biblioteca Națională, ce are loc anual la finele lunii august – începutul lui septembrie.

În anul 2010 la acest eveniment de amploare a participat un reprezentant din Rusia, redactor-șef al ziarului *Московский литератор*, Ivan Golubnicii. Acesta a fost un prilej pentru oaspete de a-și lansa o carte, traduceri din poezii bulgari și serbi, cu titlul *Песнь славянства*. Pentru acest volum, autorul a fost premiat cu diploma Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova și a Biroului de Informare a Consiliului Europei. Diploma a fost oferită pentru consolidarea relațiilor literare. În cele ce urmează prezentăm articolul din publicația rusească, referitor la subiectul menționat.

„В столице Республики Молдова г. Кишиневе прошел 19-й Международный книжный салон. От России для участия в салоне был приглашен писатель, секретарь правления СП России, главный редактор газеты МГО СП России «Московский литератор» Иван Голубничий. В ходе работы салона была представлена его книга переводов поэзии Болгарии и Сербии «Песнь славянства» (М., МГО СП России, 2010). Также в мероприятии принял участие русский писатель, живущий в Молдове, главный редактор журнала «Наше поколение», член МГО СП России Георгий Каюров с книгой прозы «Памятью хранимые». Салон проходил в здании Национальной Библиотеки Республики Молдова.

Значение подобных мероприятий в наше непростое время трудно переоценить. Здесь происходит творческое общение, возникают и крепнут творческие связи. Здесь узнаются самые свежие литературные и книжные новости. Здесь происходит мистический акт единения разных народов на основе общей приверженности принципам высокой духовности и уважения к национальному началу.

В ходе работы салона И. Голубничий и Г. Каюров провели мастер-класс с молодыми литераторами Молдовы, пишущими на русском языке. Татьяна Титушкина, Анна Малдофа, Виктор Хантя, Наталья Веселова прочитали свои стихи и получили профессиональный комментарий мастеров. Следует отметить, что некоторые из них уже обращали на себя внимание, как в Молдове, так и в России. Например, поэт Виктор Хантя публиковался в кишиневском литературном журнале «Наше поколение», а также в московских сетевых журналах «Камертон» и «Великороссь».

Заметным событием салона стала презентация книг И. Голубничего и Г. Каюрова. Известный молдавский поэт Борис Мариан в ярком и содержательном выступлении представил характеристику творчества

И. Голубничего в целом и подробно остановился на его книге переводов поэзии Болгарии и Сербии «Песнь славянства». Творчество Г. Каюрова хорошо известно в Молдове, и в России его произведения находят понимание и доброжелательный отклик. Все выступающие отмечали приверженность Г. Каюрова традициям классической русской литературы. На презентации выступил известный молдавский политик, председатель Христианско-Демократической Народной Партии, Юрий Рошка.

В заключение презентации И. Голубничий вручил Г. Каюрову медаль им. «А.П. Чехова» – за книгу «Памятью хранимые» и за утверждение в своем творчестве традиций классической русской литературы.

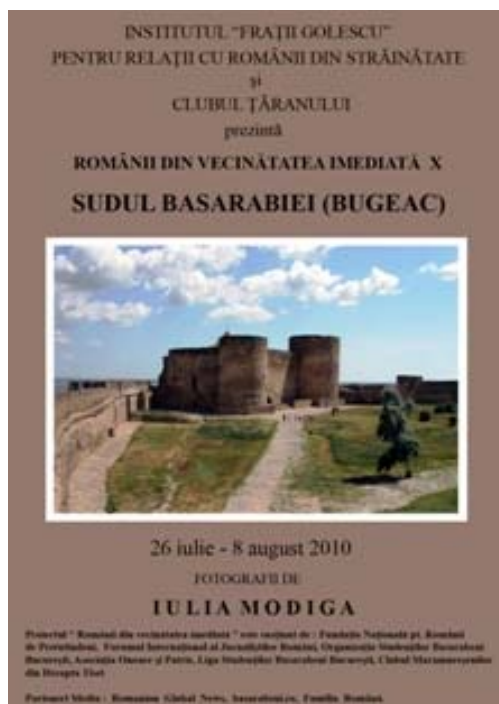
В день окончания работы 19-го Международного Книжного Салона прошла церемония награждения почетными дипломами. По итогам работы салона книга переводов Болгарии и Сербии «Песнь славянства» И. Голубничего была удостоена диплома Национальной Библиотеки Республики Молдова и Бюро Информации Совета Европы в Молдове – «За укрепление литературных связей». Почетного диплома была удостоена и книга Г. Каюрова «Памятью хранимые». Награды вручали: председатель Союза Писателей Молдовы, Михай Чимпой, руководитель орготдела Национальной библиотеки Республики Молдова, Раиса Мельник и Министр культуры Республики Молдова, Борис Фокиша.

Получая высокую награду, И. Голубничий сказал: «Я очень признателен организаторам этого салона за то, что они по достоинству оценили мой скромный труд. Чем больше народы будут узнавать друг друга, тем больше будет шансов на то, что в мире победит добро. Славянская поэзия представляет собой неисчерпаемый источник высокой духовности и национального своеобразия. Я очень надеюсь, что книга моих переводов станет полезным вкладом в укрепление литературных связей и покажется интересной молдавскому читателю. Народы России и Молдовы в XX веке прошли большой совместный путь в составе единого государства. Вместе они разгромили немецко-фашистских захватчиков, вместе участвовали в деле мирного государственного строительства. Молдавская литература неразрывными узами связана с русской литературой. Писатели России, московская городская организация Союза Писателей России, высоко ценят вклад писателей Молдовы в сокровищницу мировой литературы. От всей души желаю народу Молдовы благоденствия, созидательного труда и мирной жизни...»

В ходе пребывания в Молдове И. Голубничего принял президент Академии наук Молдовы Георге Дука. Состоялась беседа о текущих проблемах науки и литературы в Молдове и в России”.

Expoziție fotografică despre Sudul Basarabiei (Bugeac)

interesul pentru domeniile geopolitică și antropologie vizuală, și-a propus studierea comunităților românești din jurul granițelor. Pe fondul curiozității sociologice a întreprins și o incursiune în partea sudică a Ucrainei, cunoscută drept zona Bugeacului, unde a descoperit „istoria încremenită”.

„Fotografiile realizate pe parcursul expediției mele în Ucraina, alături de Radu Popescu, Angela Grămadă

Institutul “Frații Golescu” pentru relații cu românii din străinătate a invitat toți doritorii pe data de 26 iulie 2010, ora 18:00 la Clubul Țăranului din cadrul Muzeului Țăranului Român pentru a participa la vernisajul Expoziției de fotografii *Sudul Basarabiei (Bugeac)*, semnată de Iulia Modiga.

Iulia Modiga a absolvit programul de master Antropologie și Dezvoltarea Comunitară din cadrul Facultății de Sociologie și Asistență Socială a Universității București. Lucrează ca asistent-cercetător la Biblioteca Metropolitană București și este redactor-asociat al revistei *La Plic*, publicație de artă, literatură și atitudine din Republica Moldova. Manifestându-și

și Alina Sclifos, reprezintă mărturii ale unui spațiu degradat de condițiile precare de viață pe care le împărtășesc atât românii, cât și ucrainenii, rușii, tătarii, alte minorități. Capturând cadru după cadru într-o lume la primă vedere autistă și captivă, am fost plăcut surprinsă de primele cuvinte românești identificate pe schela unei biserici aflate în construcție... În fiecare localitate, cel puțin un „tovarăș” veghea”.

Invitații la vernisajul expoziției au fost: dr. Constantin Bulgaru, profesor la Institutul Hurmuzachi, dr. Ion Constantin (Biblioteca Metropolitană București), dr. Mircea Dogaru, istoric, Radu Popescu, coordonator la Institutul Frații Golescu, dr. Robert Stănciugel, istoric.

EVENIMENTELE POLITICE REFLECTATE ÎN PERIODICELE DE PESTE HOTARE

Ziarele franceze *Le monde* și *Le Figaro*, consultate pentru a extrage informațiile ce se referă la Republica Moldova, semnaleză în mare parte, despre evenimentele politice ce au avut loc în țară. În articolele respective se aduce la cunoștința cititorului despre criza politică de pe parcursul anului 2010, inclusiv încercările de a forma coaliții și alianțe politice, de a organiza alegeri anticipate, de a stabiliza situația generală din țară prin preluarea cârmei țării de către demnitarii de orientare pro-europeană.

SMOLAR, PIOTR. Moldavie : dix millions de dollars pour une alliance politique / Piotr Smolar // Le monde. – 2010. – 12 febr.

În articolul de față, Piotr Smolar ia în discuție momentul când era pe cale formarea alianței politice de dreapta. Alegerile legislative n-au permis înaintarea a 61 de voturi în Parlament, pentru a desemna noul președinte al țării. Coaliția pro-occidentală obținuse 59 de

mandate, ceea ce a prelungit criza politică.

“Depuis plus d’un an et demi, la Moldavie attend un nouveau président. Les élections législatives du 28 novembre – les troisièmes depuis avril 2009 – n’ont pas permis de dégager une majorité claire de 61 sièges au Parlement, nécessaire pour désigner un nouveau chef de l’Etat. La coalition pro-occidentale au pouvoir depuis l’été 2009 – l’Alliance pour l’intégration européenne – a obtenu 59 sièges. La crise politique qui paralyse la Moldavie, un des pays les plus pauvres du continent, continue donc.”

Si la scène politique moldave est d’une complexité particulière, aggravée par l’ingérence plus ou moins discrète de la Russie, ses coulisses dévoilent des pratiques peu orthodoxes, comme le révèlent plusieurs télégrammes de l’ambassade américaine à Chisinau, obtenus par WikiLeaks et étudiés par Le Monde.

Le 8 septembre 2009, l’ambassade rapporte une étonnante rencontre entre Marian Lupu leader du Parti démocrate (un des membres de la coalition), et le communiste Vladimir Voronine, chef de l’Etat sortant. Ce dernier a convié Marian Lupu, la veille, dans sa datcha pour lui faire une proposition: former une coalition de centre-gauche, avec lui comme président et M. Voronine à la tête du Parlement.

Refus de Marian Lupu, qui a quitté les rangs communistes en juin 2009. Le président Voronine propose alors à son interlocuteur cinq millions de dollars, à condition qu’il accepte de rejoindre le PC. Nouveau refus. Nouvelle proposition: dix millions de dollars. Marian Lupu formule une contre-proposition, en suggérant à M. Voronine de réunir les huit voix encore nécessaires pour son élection au Parlement, en échange d’une immunité pour lui et sa famille.

“Une confirmation silencieuse”

Cette scène a été racontée à l’ambassadeur américain par Marian Lupu lui-même. Mais le diplomate va entendre une autre source: Vladimir Voronine, reçu le 14 septembre. Celui-ci a confirmé deux rencontres privées avec le leader du Parti démocrate et sa proposition renouvelée d’une coalition. “Selon Voronine, Lupu a semblé “perdu”, mais il a dit qu’il ne pouvait accepter une telle offre, raconte l’ambassadeur dans une note du 16 septembre 2009. Voronine n’a pas admis verbalement qu’il avait proposé un pot-de-vin à Lupu, mais en réponse à une question de l’ambassadeur sur ce que le président avait dit à cette réunion, Voronine a rit bruyamment, il a fait des grimaces et un geste avec ses pouces levés qui sans mots ressemblaient à une confirmation silencieuse qu’il savait qu’on savait”. Voronine a estimé que Lupu se trouvait sous l’influence d’une puissance externe”, rapporte l’ambassade, mais sans savoir si c’était “la Russie, la Roumanie ou les Etats-Unis.”

A cette époque-là, les Russes ont déjà fait plus ample connaissance avec Marian Lupu. Le 12 août, dans le plus grand secret et en transitant par Budapest, celui-ci s’est rendu à Moscou pour se soumettre à un examen très particulier, dans une chambre d’hôtel, conduit par deux hommes dont il n’a pas voulu révéler l’identité aux Américains.

Cette rencontre de deux heures a ressemblé à un entretien d’embauche ou à une évaluation psychologique et politique complète, a-t-il narré à l’ambassadeur américain, qui écrit, le 14 août: “Lupu a été soumis à une série de questions pour déterminer ses positions sur des problèmes comme l’immunité pour Voronine, la neutralité de la Moldavie et les écoles russophones en Moldavie.”

7 aprilie 2010 – solidaritate într-un trist prilej

Pentru a omagia memoria celor dispăruți din viață în timpul protestelor anticomuniste de la Chișinău și pentru a marca un an de la revoltele din aprilie, care au fost un strigăt de durere și alarmă către lumea întreagă pentru un act de direcționare a țării pe calea democrației, românii, atât din republică, cât și de dincolo de Prut, au comemorat evenimentul, aprinzând lumânări în locuri simbolice în orașele de unde provin, imaginile alăturate venind să dovedească acest fapt.

Alba Iulia

Brașov (Piața Sfatului)

Botoșani (în fața Muzeului de Istorie)

București (Borna „KM.0 al Libertății și Democrației”
– Piața Universității)

Buzău (pe platoul Dacia)

Caransebeș (la crucea de lângă Catedrala Ortodoxă)

Cluj (în fața Catedralei Ortodoxe)

Dej (Parcul Mic)

Deva (Parcul Cetății, lângă statuia lui Mihai Eminescu)

Constanța (la statuia "Victoria" din parcul de lângă Primărie)

Cugir (Parcul Primăriei)

Galați (lângă Teatrul Dramatic, la Monumentul Eroilor din decembrie 1989)

Iași (în parcul Voievozilor)

Sibiu (în fața Casei de Cultură – la Monumentul

Eroilor din decembrie 1989)

Petroșani (în fața hotelului Onix)

Suceava (Biserica Învierii Domnului – Biserica “Trei Clopote”, la troiță)

Oradea (în fața statuii lui Mihai Viteazul)

Târgoviște (Platoul Prefecturii)

Timișoara (pe scările Catedrei)

Vaslui (la statuia lui Ștefan cel Mare)

Tulcea (în fața Catedralei)

Toujours sans président, la Moldavie prépare des élections anticipées // Le monde. – 2010. – 8 sept.

Numărul din 8 septembrie al publicației franceze *Le monde*, face cunoscut lumii despre situația politică din țară, la momentul când era de mult timp fără președinte de țară, aceasta condiționând alegerile anticipate.

Autorul a luat în discuție faptul că țara e lipsită de președinte încă din 2009 și în căutarea stabilității politice. Guvernul deja format, de orientare pro-europeană, anunțase alegerile legislative anticipate la 21 noiembrie după eșecul, de la 5 septembrie, a unui referendum constituțional privind alegerea președintelui prin vot universal. Sunt prezentate și acțiunile de răspuns ale partidului de opoziție, PCRM și expuse părerile politologului Igor Boțan. În cele din urmă se menționează faptul că foarte mulți oameni, inclusiv tineri sunt plecați peste hotare, pentru a scăpa de sărăcie, ceea ce a influențat rezultatul alegerilor.

Privée de président depuis le printemps 2009, la Moldavie peine à retrouver une stabilité politique. Le gouvernement pro-occidental au pouvoir a annoncé la tenue d'élections législatives anticipées le 21 novembre après l'échec, dimanche 5 septembre, d'un référendum constitutionnel sur l'élection du président au suffrage universel.

Les manifestations et les émeutes d'avril 2009 contre la victoire aux législatives du Parti communiste moldave, au pouvoir depuis 2001, avaient conduit à une impasse politique, provoquant de nouvelles élections anticipées en juillet 2009, remportées cette fois par les pro-européens. Ces derniers ont pourtant échoué à faire élire au Parlement leur candidat à la présidence. Le référendum de dimanche visait justement à permettre de résoudre la vacance à ce poste.

Un camouflet pour l'alliance pro-occidentale

L'invalidation de ce scrutin constitue un camouflet pour l'alliance pro-occidentale, qui jugeait l'adoption de la réforme nécessaire pour sortir de l'impasse politique. Le rejet du projet est en revanche un succès pour les communistes, qui avaient appelé les électeurs à boycotter le référendum. Mihai Ghimpu, chef de l'Etat par intérim et l'un des leaders de la coalition au pouvoir, qui avait convoqué le référendum dans l'espoir de sortir d'une longue crise politique, a reconnu ses torts lundi. "Les communistes, l'absence de coordination au sein de la coalition au pouvoir et l'indifférence des citoyens (...) ont causé l'échec du référendum", a-t-il déclaré.

Le taux de participation au référendum sur l'élection présidentielle directe n'a atteint que 29,05 %, alors qu'un minimum de 33 % était requis pour que la consultation soit jugée valide. Neuf personnes sur dix (87,8 %) se sont prononcées en faveur de l'élection présidentielle directe. "Les leaders de la coalition sont eux-mêmes coupables de l'échec du référendum", a renchéri son allié politique, le

premier ministre Vlad Filat. "Nos actions n'étaient pas coordonnées. Chacun tirait la couverture à lui", a-t-il poursuivi. Une délégation de l'Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe qui observait le scrutin a aussi déploré "l'absence de compréhension entre les leaders de la coalition", tout en estimant que le référendum était conforme aux "normes démocratiques".

L'ancien président communiste Vladimir Voronine, dont le parti avait appelé à boycotter le référendum, a jugé lundi "logique" l'échec du scrutin. "Le peuple a choisi la république parlementaire comme la plus démocratique et la plus juste", a-t-il déclaré, affichant son opposition à l'élection du président au suffrage universel.

Selon le politologue moldave Igor Bostan, le résultat du référendum "montre la faiblesse du niveau de confiance envers l'Alliance pour l'intégration européenne", coalition au pouvoir. "En même temps, la société reste toujours divisée" entre les partisans des communistes et ceux des pro-européens, souligne le politologue. Selon lui, de nouvelles élections ne changeront pas ce rapport de forces. De plus, des centaines de milliers de Moldaves, notamment les jeunes, sont partis travailler en Europe pour fuir la pauvreté dans leur pays, un facteur qui pèse sur le résultat des élections car ils ne participent pas tous aux élections.

Moldavie : journaliste espion condamné // Le Figaro. – 2010. – 17 dec.

Pe lângă subiectele despre criza politică din Republica Moldova, ziarele străine iau în discuție și subiecte precum cazul Vardanian. Este vorba despre cunoscutul caz din republică, al cărui subiect este jurnalistul Ernest Vardanian, arestat din 7 aprilie 2010 de regimul separatist de la Tiraspol, sub acuzația de înaltă trădare.

Le Figaro descrie o informație succintă asupra acestui caz, aducând la cunoștința cititorului francez lucruri, în majoritate, cunoscute de cetățenii noștri. Astfel, din articol cititorul află următoarele: Curtea Supremă din Transnistria a condamnat jurnalistul la 15 ani închisoare pentru spionaj în favoarea serviciilor moldovenești. Jurnalistul lucra pentru agenția locală „Novyi Region”. Acesta a fost arestat în aprilie 2010 și acuzat de spionaj. Câteva luni mai târziu televiziunea transnistreană difuzase mărturiile suspectului. Mai multe persoane, inclusiv și soția sa, afirmă că aceste dezvăluiri ale lui Ernest Vardanian i-au fost „smulse”, acesta afirmând mai înainte că dacă va mărturisi lucruri ciudate, să fie considerate drept „spuse sub presiune”. Autorul ține să

amintească și despre faptul că Republica Moldova este afundată în mizerie de la căderea Uniunii Sovietice și e țara cea mai săracă din Europa. Economia sa se bazează în special pe agricultură, întreprinderile industriale fiind situate în Transnistria, teritoriu rebel pro-rus.

“La Cour suprême de Transdnestr, territoire séparatiste de Moldavie, a condamné un journaliste local à 15 ans de prison pour espionnage au profit des services moldaves, selon le ministère transdnestrien de la Sécurité d’Etat. Le reporter travaillait pour l’agence locale Novyi Region. Il avait été arrêté en avril 2010 et accusé d’espionnage au profit de la Moldavie. Quelques mois plus tard, la télévision de Transdnestr avait diffusé les aveux du suspect. Son épouse, qui vit en Moldavie, a de son côté estimé que les autorités de Transdnestr avaient extorqué ces aveux à l’aide “de psychotropes”. Peuplée de 4,3 millions d’habitants, la Moldavie, pays roumanophone, est plongée dans la misère depuis la chute de l’URSS et est considérée comme le pays le plus pauvre d’Europe. Son économie repose en grande partie sur son agriculture, l’industrie étant située en Transdnestr, territoire rebelle pro-russe à l’est du pays qui a proclamé son indépendance en 1991.”

Moldavie : les pro-européens en tête // Le Figaro. – 2010. – 29 noiembr.

După disputele în privința alegerilor din Republica Moldova, când criza politică continua, când erau în cursă partidele de dreapta și cel comunist, când erau oferite surse financiare pentru voturile necesare în cursa electorală, în cele din urmă *Le Figaro* relatează despre victoria alegerilor de către partidele pro-europene. Astfel, de această dată au fost aduse în discuție subiecte care au progresat în evoluție.

În articolul respectiv aflăm că alegerile legislative au fost câștigate de coaliția pro-europeană, devansându-i pe comuniști, rezultatele oficiale la acel moment fiind parțiale și ar putea, se afirmă în articol, să obțină majoritatea necesară pentru a alege președintele țării, în conformitate cu sondajele de la urne. Sunt prezentate

și cifre care ilustrează rezultatele voturilor: cele trei partide de dreapta obținând 50 %, ceea ce le-a oferit 57 de mandate contra celor 44 ale comuniștilor. Trecând în revistă alte informații, precum dorința celor mai mulți de a ieși de sub stăpânirea rusească, pledoaria partidului comunist, numărul de mandate cu care aceștia vor trebui să se mulțumească, dizolvarea Parlamentului în 2009, imposibilitatea de a alege președintele, autorul articolului concluzionează că cei aproape două milioane și jumătate de alegători ai acestei mici țări au fost chemați să-și aleagă deputații dintr-un număr record de partide, 20 la număr, și 19 candidați independenți.

“La coalition pro-européenne arrive en tête devant les communistes aux élections législatives d’hier en Moldavie après les résultats officiels partiels et pourrait obtenir la majorité qualifiée pour élire le président du pays, selon des sondages sortie des urnes.

D’après les résultats publiés aujourd’hui par la Commission électorale centrale et portant sur environ 87% des bulletins, trois formations de la coalition sortante – le Parti libéral-démocrate du Premier ministre Vlad Filat, le Parti démocrate et le Parti libéral du président du Parlement Mihai Ghimpu – ont recueilli 50% des votes et obtiennent 57 sièges dans la nouvelle assemblée, contre 44 pour les communistes.

Le score de ces derniers recule à mesure que le dépouillement se poursuit, tandis que deux sondages sortie des urnes donnent la coalition pro-occidentale largement gagnante.

Le Parti communiste, qui milite pour un renforcement des liens avec Moscou, devrait se contenter de 28 à 37 députés, selon les sondages sortie des urnes, un revers après les 48 sièges décrochés aux législatives de juillet 2009.

Le Parlement a été dissout car la coalition qui a remporté le scrutin de l’été 2009 ne disposait pas de la majorité qualifiée (61 députés) pour élire le président du pays.

Début septembre, la coalition pro-européenne a tenté de sortir la Moldavie de l’impasse en organisant un référendum pour la tenue d’une présidentielle au suffrage universel direct. Mais la participation a été trop faible et le scrutin a dû être annulé.

Quelque 2,6 millions d’électeurs de ce petit pays roumanophone enclavé entre la Roumanie et l’Ukraine étaient appelés à choisir leurs députés parmi un nombre record de 20 partis et 19 candidats indépendants.”

Victoire des pro-européens en Moldavie // Le Figaro. – 2010. – 28 noiembr.

Tot despre alegeri este vorba într-un alt număr al publicației franceze *Le Figaro*. În mod succint, sunt

aduse la cunoștința cititorului francez rezultatele alegerilor efectuate de curând.

Aici se relatează despre faptul că partidele coaliției pro-europene au câștigat alegerile, în țara cea mai săracă din Europa, lucru constatat după două sondaje legislative. Partidele anticomuniste au câștigat în măsură de 65,1 %, după Institutul Român de Analiză și Strategie, iar partidul comunist ar fi luat la acea dată și după o enumerare preliminară, 26 % din voturi. După al doilea sondaj, se afirmă în articol, cifrele sunt rectificate: 56, 2 % pentru partidele pro-europene și 33, 8 % în favoarea comuniștilor.

“Les partis de la coalition pro-européenne en Moldavie ont remporté aujourd’hui la majorité aux élections législatives dans le pays le plus pauvre d’Europe, selon deux sondages de sortie des urnes.”

Le Parti libéral-démocrate du premier ministre Vlad Filat, le Parti démocrate et le Parti libéral du président du parlement Mihai Ghimpu recueillerait 65,1% des voix, selon ce sondage sortie des urnes réalisé par l’Institut roumain d’analyse et de stratégie. Le Parti communiste, qui milite pour un renforcement des liens avec Moscou, recueillerait 26% des voix.

Selon un deuxième sondage sortie des urnes réalisé par le Centre de recherche sociologique et de marketing CDS-AXA, les trois partis de la coalition obtiendraient 56,2% et les communistes 33,8%.”

Moldavie / Roumanie : les barbelés retirés // Le Figaro. – 2010. – 14 sept.

Numărul din 14 septembrie 2010 al ziarului francez *Le Figaro*, informează cititorul despre situația de la hotarele țării. Descrie despre retragerea semnului de hotar, sârma ghimpată, un semn al timpurilor sovietice, ce despărțea aceeași națiune pe părți și fărâmița o țară.

Din articolul de față cititorul este informat despre intenția autorităților din Republica Moldova de a demonstra sârma ghimpată în luna martie a anului trecut (2010).

Evocând sumar date istorice, s-a menționat că sârma ghimpată a fost instalată la hotarele care desparte Republica Moldova de România în anul 1940 de către puterea sovietică, de-a lungul râului Prut. În anii '90, după

proclamarea Independenței Moldovei față de URSS, cea mai mare parte a acestor „bariere” au fost scoase, unele însă au rămas. Partidul Comunist, aflat la putere din 2001 până în 2009 se opunea demontării acestora, relațiile cu România fiind tensionate. Spre deosebire de acesta, partidele de opoziție, guvernatoare la momentul de față, se străduie să revadă și să îmbunătățească aceste relații cu Bucureștiul.

„La Moldavie compte achever le démontage des fils de barbelés à la frontière avec la Roumanie d’ici à la mi-mars. «Le travail de désassemblage des barrières va commencer au plus vite, et doit être achevé avant la mi-mars», a déclaré Rosian Vasiloï, un porte-parole des services des gardes-frontières moldaves.

«Le plan de liquidation des barrières de barbelés et des installations du génie a été approuvé», a-t-il ajouté, précisant qu’il s’agissait d’un ordre du Premier ministre Vlad Filat qui s’était ému cette semaine au Parlement de l’existence de ces clôtures.

Les premiers barbelés séparant la Roumanie de la Moldavie ont été installés en 1940 par le pouvoir soviétique le long de la rivière Prout, un affluent du Danube qui délimite la frontière entre les deux pays. Durant les années 1990, après l’indépendance de la Moldavie de l’URSS, une grande partie de ces barrières ont été démantelées, mais certaines sont restées en place, le Parti communiste, au pouvoir de 2001 à 2009, s’opposant à leur démontage, sur fond de tensions avec la Roumanie.

L’opposition pro-européenne est arrivée au pouvoir à Chisinau durant l’été 2009 et s’efforce depuis de revoir ses relations avec Bucarest”.

BALTAG, ALEXANDRU. Les conséquences du Traité de Lisbonne pour la République de Moldavie / Alexandru Baltag // Le Taurillon. – 2010. – 31 aug.

Cunoscându-l pe Alexandru Baltag drept un tânăr expert, cu o bogată activitate publicistică și politică, Domnia-Sa a publicat un articol și într-o altă ediție periodică franceză, *Le Taurillon*.

În articolul de față, autorul ia în discuție un subiect precum Tratatul de la Lisabona și influența sa asupra Republicii Moldova.

După proclamarea Independenței Republicii Moldova, baza juridică a relațiilor sale cu Uniunea Europeană a fost formată de documentele semnate între Comunitate și Uniunea Sovietică, deoarece Moldova era succesoarea de drept a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, parte a Uniunii Sovietice.

Republica Moldova a trecut la o nouă etapă în relațiile sale cu Uniunea Europeană. Relațiile diplomatice bilaterale cu țările europene avansează în același timp cu lansarea politicii europene de vecinătate și de parteneriat oriental.

Alexandru Baltag subliniază că una dintre consecințele cele mai importante a intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona pentru Republica Moldova constă în viitoarea politică de lărgire a UE. În același timp, tratatul acordă Uniunii Europene o personalitate juridică unică, ceea ce va întări puterea de negociere în plan mondial și va plasa UE în poziția de actor pe plan internațional. În același timp, UE va avea o poziție diplomatică unică și va participa calitativ la procesul de reglementare al conflictului transnistrean, ceea ce este un avantaj pentru Republica Moldova.

Pentru a afla mai amănunțit toate ideile, opiniile autorului vizavi de această temă, reproducem textul din publicația franceză.

«La poussée géographique de l'Union européenne et de l'OTAN

du fait de la vague d'élargissement de 2004 et de 2007 est un événement fondamental, qui a déterminé l'élaboration d'une nouvelle politique communautaire pour plusieurs pays, y compris pour la République de Moldavie. Celle-ci est passée à une nouvelle étape dans ses relations avec l'Union européenne. Les relations diplomatiques bilatérales avec les pays européens avancent dans le même temps que le lancement de la politique européenne de voisinage et du Partenariat oriental.

La Communauté a essentiellement changée du point de vue géographique et au niveau de l'approche géopolitique après la dernière vague d'élargissement. Ainsi le Traité de Lisbonne apporte des ajustements et des réglementations appropriés. Une des conséquences les plus importantes de l'entrée en vigueur du traité de Lisbonne pour la République de Moldavie réside dans la future politique d'élargissement de l'UE. Dans le même temps, le traité accorde à l'Union européenne une personnalité juridique unique, ce qui renforcera le pouvoir de négociation sur le plan mondial et placera l'UE dans la position d'acteur sur le plan international.

Dans le même sens, l'UE aura une position diplomatique unique et participera de manière qualitative au processus de réglementation du conflit de Transnistrie, ce qui est un avantage pour la République de Moldavie. Il est à noter que l'UE a le statut d'observateur dans les négociations au format 5+2. Dans le même contexte, le traité de Lisbonne prévoit le renforcement de l'UE comme « promoteur de la démocratie », élément qui contribuera à l'avancement des réformes démocratiques dans les pays voisins immédiats de l'Europe, notamment dans les Etats ayant des aspirations européennes, y compris la Moldavie.

La recomposition des relations diplomatiques post-Lisbonne

La création de la fonction de Président du Conseil européen, qui aura aussi la fonction de représentant extérieur de l'UE pour les problèmes visant la politique externe et la sécurité commune, constituera un élément important en matière diplomatique dans les rapports bilatéraux moldo-communautaires de la perspective d'un Etat voisin et partenaire de l'UE. Dans le même temps, l'institution de la fonction de Haut représentant pour les affaires extérieures et la politique de sécurité, qui est aussi le vice-président de la Commission européenne, gèrera la politique étrangère de l'UE au nom du Conseil européen. Si l'on prend en considération l'importance de certains États au sein de ce Conseil (l'Allemagne, la France, l'Italie), on ne peut pas exclure le fait que ceux-ci influenceront beaucoup le cours diplomatique de l'UE.

Ainsi le parcours européen de la République de Moldavie dépendra beaucoup des rapports bilatéraux Berlin-Moscou, Paris-Moscou, Rome-Moscou. Dans le même temps, dans le domaine de la diplomatie européenne, du point de vue systématique et structurel, le traité de Lisbonne prévoit que les délégations de la Commission européenne deviennent de vraies ambassades de l'UE et, petit à petit, les positions de chef de délégation seront groupées avec les positions des représentants spéciaux (en Moldavie, Kalman Mizsei est le Représentant spécial de l'UE pour la République de Moldavie et Dirk Schuebel est le Chef de la délégation de la Commission Européenne dans la République de Moldavie). Dans le même contexte on peut faire référence au vote à la majorité qualifiée par le Conseil de l'Europe (au moins 55% des Etats de l'UE où habitent au moins 65% de

la population des Etats membres). Ce fait augmente l'importance et l'influence des Etats de l'Europe occidentale. En conséquence, le moment où s'imposera le problème de l'adhésion de la République de Moldavie, le pouvoir décisionnel appartiendra aux Etats de la «vieille Europe», pouvoir qui sera beaucoup plus grand qu'à présent.

Un autre avantage pour les voisins immédiats de l'UE est la politique européenne de voisinage. Proche de la politique d'élargissement, elle représente un signe pour les pays de l'Europe de l'Est. Ce fait nous prouve qu'au niveau de la perception et de l'approche, Bruxelles considère la politique de voisinage et celle de l'élargissement comme des politiques complémentaires, ce qui pourrait déterminer un changement d'attitude et de stratégie vis-à-vis

des États voisins.

Enfin, on parlera du Parlement européen, qui selon le traité de Lisbonne aura de plus grandes compétences en matière de budget, de législation, d'accords internationaux. Les parlements nationaux auront également un rôle accru. Dans ce contexte, nous pouvons faire référence à la diplomatie parlementaire qui joue un rôle très important dans les relations bilatérales et multilatérales de la République de Moldavie avec les États membres de l'UE. Aussi, on sait que les plus importants partis moldaves ont des relations étroites avec les groupes parlementaires européens. Ce fait représente une modalité supplémentaire très importante, grâce à laquelle la voix et la position de la République de Moldavie pourront être mieux entendues dans le cadre

du Législatif européen et les intérêts de Chisinau pourront être représentés à un plus haut niveau.

Le traité de Lisbonne ne fera pas tout de suite des «merveilles» pour la République de Moldavie, mais il donne plusieurs signes politiques et diplomatiques très symboliques et offre des opportunités qu'on se doit d'apprécier et de valoriser. Donc, il faut comprendre que l'intégration européenne de la République de Moldavie ne se fera pas à Bruxelles, à Berlin, à Paris ou à Bucarest. L'intégration européenne doit se faire par Chisinau à Chisinau. Dans ce nouveau contexte, la politique intérieure de la République de Moldavie devrait être synchronisée avec la trajectoire de sa politique extérieure.”

CENUȘĂ, DENIS. La Moldavie ne veut pas suivre l'Ukraine dans l'orbite russe / Denis Cenușă // Courrier international. – 2010. – 1 iul. – P. 16.

Într-o altă publicație franceză, *Courrier international*, găsim un articol despre Republica Moldova, al cărui autor este Denis Cenușă. Și de această dată este vorba despre ieșirea de sub influența Rusiei, în țară având loc schimbări la nivel de conducere și, respectiv, orientare politică.

Ceea ce vrea să accentueze autorul este faptul, că dintre cele două țări, menționate în titlul articolului, Moldova și Ucraina, una privește spre Bruxelles, cealaltă spre Moscova. Însă aceste două vechi republici sovietice situate la hotarele Uniunii Europene sunt destinate să oscileze permanent între Est și Vest.

În virtutea unui decret al Președintelui interimar, Mihai Ghimpu, data de 28 iunie va fi de acum înainte în Republica Moldova Ziua ocupației sovietice – la 28 iunie 1940, URSS ocupase teritoriile românești, Basarabia și Bucovina de Nord. Cu această ocazie, la Chișinău a fost inaugurat monumentul închinat victimelor ocupației sovietice și a totalitarismului comunist. Decretul cere, la fel, „retragerea trupelor ruse de ocupație de pe teritoriul Transnistriei”. Opoziția comunistă n-a fost singura care s-a opus unui asemenea text. Partenerii președintelui din Alianță, aflați la putere, s-au detașat în mod clar de acest gest.

Prezentăm în cele ce urmează textul articolului preluat din publicația franceză.

” L'élection de Viktor Ianoukovitch en Ukraine, après cinq années de gouvernement “orange”, a permis en peu de temps à la Russie de rétablir son influence géopolitique sur ce pays déchiré par des clivages linguistiques, territoriaux, historiques et géopolitiques. Un tournant radical vers l'Est était prévisible, mais personne ne pensait qu'il interviendrait si vite. En Moldavie, en revanche, les mutations politiques en cours depuis un an ont eu pour conséquence la reprise et le renforcement du dialogue

avec la Roumanie, et ont conduit à une certaine stagnation des relations avec Moscou.

C'est la Russie qui semble tirer profit du fait que les deux pays empruntent des directions opposées : les concessions récurrentes de Viktor Ianoukovitch au Kremlin, tout comme la rhétorique antirusse de Mihai Ghimpu, le président par intérim de la république de Moldavie, favorisent le renforcement de la position russe dans la région. D'autant plus que les Européens eux-mêmes, épuisés et découragés par la crise économique ainsi que par les difficultés du dernier élargissement [à la Bulgarie et à la Roumanie, en 2007], ne désirent pas vraiment différencier les cas de ces deux Etats de la Communauté des Etats indépendants (CEI). L'accord prévoyant le maintien de la Flotte russe stationnée dans le port de Sébastopol, en Ukraine, signé en avril par Viktor Ianoukovitch et son homologue russe Dmitri Medvedev, soulève de sérieuses questions quant à la réalité de la souveraineté et de l'indépendance de l'Ukraine. La tentative d'articuler le développement des complexes économiques stratégiques des deux pays (en fusionnant les secteurs du gaz naturel et de l'énergie atomique, par exemple) et les intérêts communs croissants entre les deux pays pourraient retarder la résolution du conflit en Transdnestrie.

Le rapprochement ukraino-russe soulage Bruxelles

Les Européens ont été soulagés quand les derniers acteurs de la “révolution orange” ukrainienne ont été délogés de l’“Olympe politique” en février dernier. Ils éprouaient de la lassitude et de la méfiance à l'égard d'un gouvernement qui n'avait pas su éviter les conflits politiques, diplomatiques ou énergétiques avec la Russie. A contrario, le président Ianoukovitch joue un rôle constructif en désamorçant la tension avec Moscou, car cela évite à l'Europe d'avoir à subir à nouveau les effets d'une “guerre du gaz” comme celle de 2009. En outre, Bruxelles veille à ce que l'Etat ukrainien ne décrète pas la faillite, et soutient le plan de “stabilisation et développement économique” proposé par le président Ianoukovitch. Les Européens sont conscients du fait que l'installation des “oligarques ukrainiens prorusses” au pouvoir permettra d'éviter des déflagrations internes et des conflagrations dans le voisinage ukrainien. Cette complaisance peut avoir de graves répercussions sur l'orientation européenne de l'Ukraine et sur son rôle de “locomotive” pour l'intégration des pays concernés par le Partenariat oriental**, et indirectement sur le poids de l'UE dans l'espace ex-soviétique. Le fait que Kiev abonde dans le sens des intérêts russes comporte également des risques cachés pour la Moldavie, tributaire de l'axe Moscou-Kiev sur un plan économique, énergétique, mais surtout en matière de sécurité (le conflit en Transdnestrie).

trie), où Chisinau est un acteur fragile.

Malgré l'instabilité politique doublée d'une situation économique critique, le nouvel exécutif moldave poursuit son rapprochement avec l'UE au même rythme. Éliminer la nervosité et les antagonismes artificiels qui empoisonnaient depuis longtemps les relations moldavo-roumaines a aussi permis de lisser la communication avec les partenaires européens. Au niveau bilatéral, les désaccords antérieurs entre Chisinau et Bucarest empêchaient la réalisation des objectifs inclus dans la politique européenne de voisinage. Le pouvoir actuel insiste sur la création d'un plus grand nombre de "ponts de fleurs" avec l'Etat roumain. Outre le plan commun de développement d'infrastructures dans les secteurs routier et énergétique, le dialogue moldavo-roumain est arrimé à l'aide financière non remboursable allouée par l'Etat roumain à la Moldavie pour des projets dans les domaines de l'éducation, du développement rural et des infrastructures.

Le fait que l'Ukraine et la Moldavie fassent toutes deux partie du Partenariat oriental ne les empêche pas de favoriser des processus d'intégration opposés. Ainsi, Chisinau retire les "barbelés" de sa frontière naturelle avec la Roumanie, tandis qu'en Ukraine on érige des monuments à la gloire du leader du totalitarisme soviétique Staline [à l'occasion du 65e anniversaire de la fin de la Seconde Guerre mondiale, dans la ville de Zaporojié]. L'interconnexion des infrastructures roumano-moldaves se développe parallèlement à la fusion énergétique

ukraino-russe. Alors qu'une partie du gouvernement moldave enquête sur les crimes du régime totalitaire soviétique, le nouveau président ukrainien affirme devant l'Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe que la famine de 1933 n'était pas un acte de génocide visant le peuple ukrainien [comme le revendiquent une majorité d'Ukrainiens et comme l'avait officialisé le gouvernement précédent. Il s'agit selon lui d'une "tragédie commune" à la Russie, à l'Ukraine et au Kazakhstan]. Alors que Chisinau demande l'évacuation des forces russes de la Transdnestrrie, la Rada ukrainienne adopte, de façon quasi synchronisée avec la Douma russe, l'accord concernant la prolongation jusqu'en 2042 du bail de la Flotte russe à Sébastopol, nuisant gravement aux perspectives de partenariat euro-atlantique de l'Etat ukrainien.

Un niveau de culture politique traditionnellement bas

Toutefois le point commun entre la Moldavie et l'Ukraine est qu'elles possèdent un environnement politique hétérogène et instable, en raison de multiples imperfections constitutionnelles qui sont exploitées en permanence par les politiques, et que le niveau de culture politique y est traditionnellement bas. La célébration concomitante, le 9 mai, de la Journée de l'Europe à Chisinau et de la Victoire [sur le nazisme] à Kiev est le meilleur symbole de la divergence entre ces deux pays voués à osciller entre l'Est et l'Ouest, et attirés cycliquement par l'un des deux pôles géopolitiques du continent, l'UE et la Russie."

DELOY, CORINNE. Elections législatives en Moldavie, 28 novembre 2010 / Corinne Deloy // Questions d'Europe. – 2010. – 28 noiembr.

Într-un alt număr al publicației franceze *Questions d'Europe*, Corinne Deloy, care a mai relatat și despre Referendumul din 5 septembrie 2010, aduce la cunoștința publicului despre alegerile legislative din Moldova de la 28 noiembrie 2010.

Pe data de 5 septembrie, atunci când 87,8% din alegătorii moldoveni aprobau reforma constituțională, care consta în modificarea articolului 78 din Constituție, pentru a permite alegerea Președintelui Republicii prin universal direct, Referendumul devenise nevalabil din cauza unei slabe participări la vot. Doar 30,98% dintre moldoveni au venit la urne, în timp ce Constituția cere un minim de 33 % de alegători pentru ca alegerile să fie valabile.

Consultarea poporului a fost o tentativă de a scoate Moldova din impasul politic în care se află din primăvara lui 2009. În conformitate cu Constituția în vigoare din 2000, șeful statului este ales prin buletine secrete de 3/5 din deputați sau 61 din 101. În cazul eșecului, Președintele Republicii, în mod obligatoriu, trebuie să dizolve Parlamentul și să convoace alegeri anticipate. Partidele Alianței pentru integrare europeană, aflate la putere, nu dispun de o majoritate suficientă pentru a-și alege candidatul în fruntea statului, cu atât mai mult comuniștii nu au avut acest număr necesar. Moldova este lipsită de Președinte de peste un an.

Eșecul Referendumului din 5 septembrie a obligat autoritățile moldovenești să dizolve Parlamentul, ceea ce a făcut Președintele interimar al Republicii, Mihai Ghimpu la 28 septembrie. El a anunțat că va fi organizat un scrutin anticipat pe 28 noiembrie.

Reproducem articolul prezentat.

„Les conséquences de l'échec du référendum du 5 septembre

L'invalidation du référendum a été un succès pour les communistes qui avaient appelé les électeurs à boycotter la consultation populaire et un sévère revers pour l'Alliance pour l'intégration européenne au pouvoir depuis les élections législatives du 29 juillet 2009. Celle Alliance rassemble le Parti libéral (PL) de Mihai Ghimpu, le Parti libéral-démocrate (PLDM) de Vlad Filat, le Parti démocratique (PDM) de Marian Lupu et l'Alliance notre Moldavie (AMN) de Serafim Urechean. «La campagne électorale a manqué d'unité. Les communistes, l'absence de coordination au sein de la coalition au pouvoir et l'indifférence des citoyens sont les causes de l'échec du référendum» a déclaré le Président par intérim Mihai Ghimpu, qui avait convoqué le référendum dans l'espoir de sortir la Moldavie de la crise politique. «Les leaders de l'Alliance pour l'intégration européenne sont responsables de l'échec du référendum» a renchéri le Premier ministre Vlad Filat.

Beaucoup de politiques proches du pouvoir ont reproché aux leaders de l'Alliance d'avoir été si absorbés par leur préparation aux élections à venir qu'ils n'ont pas prêté au référendum l'attention qu'il méritait. «Personne n'a expliqué l'importance de ce référendum. Certains hommes politiques, assurés du résultat, avaient déjà commencé à mener campagne en vue des élections présidentielle et législatives» a regretté Marian Lupu.

L'ancien Président, Vladimir Voronine (PCRM), a qualifié de «logique» l'échec du scrutin. « Le peuple a choisi la république parlementaire comme la plus démocratique et la plus juste » a-t-il affirmé, affichant son opposition à l'élection du Président au suffrage universel.

« Le résultat du référendum témoigne de la faiblesse du niveau de

confiance envers l'Alliance pour l'intégration européenne, coalition gouvernementale au pouvoir. En même temps, la société reste toujours divisée entre partisans des communistes et proches des pro-européens » analyse le politologue Igor Botsan qui doute que de nouvelles élections modifient ce rapport de forces. Vitalie Andrievschi, analyste politique et directeur du think tank AVA. MD <http://ava.m>), considère que le Parti communiste devrait profiter de l'échec du référendum lors du scrutin législatif. « Les communistes ont remporté un succès auquel ils ne s'attendaient pas. Même si l'échec du référendum n'est pas totalement leur victoire, ils devraient en retirer les bénéfices » a-t-il indiqué. Selon l'analyste politique Viorel Cibotaru, l'échec du référendum est dû au soutien dont bénéficie le Parti communiste, au mécontentement à l'égard de l'Alliance pour l'intégration européenne et au fait que les 4 partis qui composent cette Alliance n'étaient pas tous intéressés dans la réussite de la consultation populaire. Le Premier ministre Vlad Filat s'était davantage investi dans la bataille électorale que ses partenaires. Cependant, Viorel Cibotaru estime que le problème reste entier car les communistes, qui ne bénéficient pas de soutien au Parlement, auront du mal à recueillir suffisamment de suffrages pour faire élire leur candidat à la Présidence de la République.

Le système politique

Le Parlement moldave est monocaméral et comprend 101 membres, élus au scrutin proportionnel pour 4 ans au sein d'une circonscription nationale unique. La coalition gouvernementale a voté une loi autorisant de nouveau la formation de blocs électoraux et modifiant le système (proportionnel) de distribution des sièges. Tout parti doit impérativement recueillir 4% des suffrages

exprimés pour être représenté au Parlement (7% pour les coalitions formées de 2 partis et 9% pour celles en rassemblant 3 et plus). Les candidats qui souhaitent se présenter de façon indépendante doivent recueillir les signatures de soutien d'au moins 5000 électeurs. Les personnes faisant l'objet de poursuites judiciaires ou possédant une double citoyenneté ne sont pas autorisées à se présenter aux élections législatives. Enfin, un minimum de 50% de participation est obligatoire pour valider le scrutin législatif.

5 partis politiques sont représentés dans l'actuel Parlement:

- le Parti communiste (PRCM), dirigé par l'ancien Président de la République (2001-2009) Vladimir Voronine, possède 48 députés;

- le Parti libéral-démocrate (PLDM), dirigé par le Premier ministre sortant Vlad Filat, compte 18 sièges;

- le Parti libéral (PL) du Président par intérim, Mihai Ghimpu, membre de la coalition gouvernementale sortante, possède 15 députés;

- le Parti démocratique (PDM) de Marian Lupu, membre du gouvernement sortant, compte 13 sièges;

- l'Alliance notre Moldavie (AMN), parti de la coalition gouvernementale dirigé par Serafim Urechean, possède 7 députés.

La campagne électorale

Une trentaine de partis politiques sont en lice. 4 d'entre eux seulement

devraient entrer au Parlement : le Parti communiste, le Parti libéral-démocrate, le Parti libéral et le Parti démocratique. A un mois du scrutin, les relations sont très tendues entre les partis membres de la coalition gouvernementale qui ont annoncé qu'ils se présenteront en ordre dispersé et feront campagne séparément.

Fort de l'invalidation du référendum du 5 septembre, le Parti communiste affiche sa confiance. « Les autorités en place ont modifié le code électoral de façon à minimiser les chances de victoire des communistes. Nous acceptons ce défi et sommes conscients qu'un résultat au-dessous de 50% serait pour nous une défaite et signifierait que l'Alliance pour l'intégration européenne conserverait le pouvoir » a déclaré Vladimir Voronine. « L'Alliance a déçu tout le monde, y compris ceux qui avaient voté pour l'un des quatre partis au pouvoir » répète-t-il. Le leader du Parti communiste, qui se déclare ouvert à toute alliance post-électorale, a affirmé le 12 octobre dernier que « les autorités moldaves cherchaient à falsifier les résultats des élections ».

Les relations de la Moldavie, ancienne région de l'est de la Roumanie, avec ses voisins n'ont jamais été faciles. Coupée en deux par l'Union soviétique qui a annexé sa partie orientale située au-delà du fleuve Dniestr en 1940, la Moldavie est rattachée quatre ans plus tard à la République socialiste soviétique de

Moldavie (les Moldaves, alliés aux nazis, s'étaient libérés du joug soviétique en 1941). Les autorités soviétiques interdisent la langue roumaine et favorisent l'implantation d'une population russe et ukrainienne aux dépens des Moldaves. Depuis son indépendance le 27 août 1991, Chisinau a souvent tergiversé quant à la position à adopter avec ses voisins roumain et russe. Le premier Président de la République, Mircea Snegur (1990-1997), a tout fait pour rapprocher son pays de Bucarest ; son successeur, Petru Lucinschi (1997-2001), a resserré les liens avec la Russie tout en conservant l'alignement sur la Roumanie, sur l'Union européenne et le monde occidental. Enfin, Vladimir Voronine (2001-2009) a effectué un virage de 180° en réalignant le pays sur Moscou avant de changer de position en 2003 lorsqu'il refuse soudainement de signer le plan Kozak, texte permettant la formation d'un Etat moldave réunifié et autorisant les forces militaires russes à stationner en Transnistrie, région moldave sécessionniste qui a déclaré son indépendance en 1991, au prétexte que celui-ci « avait été établi sans consulter l'Union européenne que la Moldavie a l'intention de rejoindre ». Par la suite, Vladimir Voronine a défendu l'intégration de son pays au sein de l'Union européenne, un point qui fait consensus au sein de la classe politique moldave. »

DELOY, CORINNE. Le référendum sur la réforme de la Constitution est invalidé en Moldavie faute d'une participation suffisante / Corinne Deloy // Questions d'Europe. – 2010. – 5 sept.

În articolul pe care îl găsim pe paginile publicației franceze *Questions d'Europe*, autoarea Corinne Deloy relatează cititorului de limbă franceză despre Referendumul, rezultatele, urmările acestuia din 5 septembrie 2010.

Referendumul organizat în Moldova la 5 septembrie a fost invalid din cauza participării slabe a populației. Doar 29, 05 % din alegătorii s-au prezentat la urne, acesta fiind un procentaj prea mic, sub minimum prevăzut de legea electorală. Autoarea amintește că moldovenii au fost chemați la urne pentru a raspunde la întrebarea: sunteți de acord să fie modificată Constituția pentru a fi permisă alegerea Președintelui prin vot universal direct?

În cele ce urmează reproducem articolul din publicația franceză.

„Les votes des électeurs de Transnistrie et de ceux résidant en Europe, non encore enregistrés, ne sont cependant pas de nature à modifier le taux définitif de la participation.

Il s'agit donc d'un échec sévère pour la coalition de l'Alliance pour l'intégration européenne qui rassemble le Parti libéral (PL) de Mihai Ghimpu, le Parti libéral-démocrate (PLDM), dirigé par Vladimir Filat, le Parti démocratique de Marian Lupu et l'Alliance notre Moldavie (AMN) de Serafim Urechean au pouvoir depuis les dernières élections législatives du 29 juillet 2009. Après l'invalidation de la consultation, la Moldavie, pays en attente de réformes importantes, reste bloquée dans la crise politique qu'elle traverse depuis le printemps 2009.

La réforme constitutionnelle proposée aux électeurs consistait en la modification de l'article 78 de la Constitution (élection du Chef de l'Etat par le Parlement) et devait permettre d'élire le Président de la République au suffrage universel di-

rect. Elle était une tentative de sortir le pays de l'impasse politique. En effet, aux termes de la Constitution actuelle, en vigueur depuis 2000, le Chef de l'Etat moldave est élu par un vote secret par les 3/5e des députés du Parlement, soit 61 des 101 élus. En cas d'échec, le Président de la République doit obligatoirement dissoudre le Parlement et convoquer des législatives anticipées. Les partis de l'Alliance pour l'intégration européenne, au pouvoir depuis plus d'un an, ne disposent pas au Parlement d'une majorité suffisante au Parlement pour faire élire leur candidat à la tête de l'Etat. La Moldavie est donc privée de Président depuis plus d'un an (les dernières élections législatives avaient déjà été anticipées pour résoudre un problème similaire, le Parti communiste (PRCM), au pouvoir avant le 29 juillet 2009, ne parvenant pas à réunir la majorité des 3/5e indispensables au Parlement).

Le Parti communiste, qui avait appelé au boycott de la consultation populaire, a donc réussi son pari auprès de Moldaves pourtant las du blocage de la vie politique. L'ancien Président de la République (2001-2009) Vladimir Voronine (PRCM), avait qualifié le référendum «d'antidémocratique» et de «piège» et accusé l'Alliance pour l'intégration européenne de «poursuivre son scénario d'usurpation du pouvoir lancé le 7 avril 2009».

Cette date fait référence aux violentes émeutes survenues dans les jours suivants les élections législatives du 5 avril 2009, les partis d'opposition accusant le Parti communiste d'avoir fraudé et falsifié les résultats du scrutin. Le 7 avril, environ 10 000 manifestants avaient saccagé des bâtiments du Parlement et de la résidence du Président de la République au-dessus desquels ils avaient hissé les drapeaux de la Roumanie et de l'Union européenne.

Plusieurs autres partis de gauche non représentés au Parlement avaient également appelé à boycotter le scrutin du 5 septembre.

L'Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe, dont une mission de quinze personnes conduite par Andreas Gross était chargée d'observer le scrutin, avait déclaré avant le scrutin via son président Mevlüt Cavusoglu qu'elle espérait que le référendum soit le «début d'une stabilisation politique du pays».

L'actuel président du Parlement et Chef de l'Etat par intérim, Mihai Ghimpu, avait déclaré le 2 septembre dernier que des élections présidentielle et législatives seraient organisées le 14 novembre prochain en Moldavie en cas de victoire du «oui» et si, bien sûr, le référendum était valide. Il a également indiqué qu'en cas d'échec du référendum, il serait contraint par la loi de dissoudre le Parlement et de convoquer des élections législatives anticipées. «Ce résultat était assez imprévisible mais instructif pour les partis démocratiques. Ce n'est pas une tragédie. Nous allons agir selon la loi et convoquer un scrutin législatif anticipé» a affirmé Vladimir Filat après avoir pris connaissance du faible taux de participation. Le Premier ministre a expliqué l'échec du référendum par le boycott des électeurs communistes mais également par les «divergences existant au sein de la coalition libérale-démocratique». «Cette campagne a manqué d'unité» a déclaré Mihai Ghimpu. «Personne n'a expliqué l'importance de ce référendum. Certains hommes politiques, assurés du résultat, avaient déjà commencé à mener campagne en vue des élections présidentielle et législatives» a regretté Marian Lupu.

Les Moldaves devraient être de nouveau appelés aux urnes prochainement pour des élections législatives anticipées.»

PARMENTIER, FLORENT. **La Moldavie, un succès européen majeur pour le Partenariat oriental ?** / Florent Parmentier // Questions d'Europe. – 2010. – 22 noiembr.

Republica Moldova a intrat în vizorul unui alt autor francez, Florent Parmentier, care a publicat un articol amplu despre Republica Moldova, aducând în discuție schimbarea vectorială a politicii moldovenești, de pe urma acestui fapt Europa câștigând o țară de sub dominarea comunistă.

Florent Parmentier a scris numeroase articole despre Republica Moldova, publicate în diverse periodice de limbă franceză. Domnia-Sa este doctor în științe politice și vechi bursier al Fundației “Robert Schuman”. La momentul actual este asistent la “Științe politice”, Centrul de studii europene.

Fundația “Robert Schuman”, despre care am menționat mai sus, creată în 1991, este cel mai important centru francez de cercetări despre Europa. Aceasta întrunește studii asupra Uniunii Europene și a politicilor sale și le promovează în Franța, în Europa și în toată lumea. Fundația, îmbogățește și stimulează discuțiile privind Europa prin cercetările și publicațiile sale, organizează conferințe. Președinte al Fundației este Jean-Dominique Giuliani.

Revenind nemijlocit la articolul publicat de Florent Parmentier în această publicație importantă de studii europene, rezumăm informația pe care a dorit autorul s-o

aducă la cunoștința publicului european. Autorul relatează despre alegerile legislative ce urmau să aibă loc pe 28 noiembrie 2010, după cele din aprilie și iulie 2009. Incapacitatea sistemului politic de a alege un președinte timp de un an, lasă imaginea unei țări în plină criză politică. Totuși, aceasta n-a împiedicat desfășurarea unui vast proces de reforme, Moldova cunoscând, la momentul actual, mai multe dinamici care par să-i fi favorabile, dar care cer să fi confirmate. În spatele unei vieți politice agitate, regimul politic moldovenesc apare de acum înainte drept unul pluralist. Au fost înregistrate și progrese, în special, libertatea informației. În plus, relațiile cu Uniunea Europeană au fost intensificate, astfel încât Moldova apare ca o țară-test pentru parteneriatul oriental. Negocierea unui acord de asociere, la momentul actual, își urmează cursul. În cele din urmă, conflictul transnistrean, rămas mult timp inert și confidențial, ar putea cunoaște, pe parcursul lunilor următoare, noi perspective de rezolvare sub efectul de apropiere Uniunea Europeană – Rusia.

Expunem articolul adus în discuție, preluat din publicația franceză.

„*Coïncé entre la Roumanie et l'Ukraine, devenue indépendante en 1991, la Moldavie a longtemps été un pays négligé, en marge des principales dynamiques européennes. Ce pays postsoviétique, oscillant à plusieurs reprises entre la Roumanie et la Russie au cours de son histoire, a rencontré de nombreuses difficultés à son indépendance : effondrement économique, émigration massive, absence de résolution du conflit transnistrien, etc. Pourtant, après une décennie de croissance nourrie par les transferts de fonds et malgré une récession appuyée en 2009 (-6,5%), le pays semble actuellement*

connaître plusieurs dynamiques favorables. Le Partenariat oriental, politique de coopération lancée en 2009 en direction de six Etats post-soviétiques, trouve avec la Moldavie un véritable test. En outre, de nouvelles perspectives s'ouvrent pour la résolution du conflit transnistrien, sous l'effet du rapprochement UE – Russie.

Ces dynamiques restent fragiles, mais l'Union européenne a plus que jamais les cartes en main pour accompagner les transformations de ce pays. Le succès de l'Union européenne en Moldavie peut être évalué selon trois objectifs : la stabilité, la prospérité et la sécurité. Il convient donc de comprendre le contexte politique actuel, avant d'observer les enjeux de l'intégration européenne et de revenir sur les perspectives de résolution du conflit transnistrien.

Un régime plus pluraliste mais une coalition fragile

Le régime politique moldave actuel est certainement le plus ouvert des pays de l'espace postsoviétique, en dehors des Etats baltes. Ainsi, plusieurs présidents en exercice ont quitté leur poste après une défaite électorale (Mircea Snegur en 1996 et Petru Lucinschi en 2001), ce qui démontre les possibilités d'alternance par des moyens démocratiques. Le sommet de l'Etat a rencontré des contre-pouvoirs influents, que ce soit au Parlement, dans les institutions ou dans la société.

Le processus de démocratisation moldave a été lourdement influencé par plusieurs facteurs, sur lesquels il importe de revenir. Au moment de l'indépendance, ce pays dispose d'un secteur agricole peu productif et tourné vers les marchés soviétiques, ainsi que d'une large population rurale. Faute de puissance industrielle et d'infrastructures, il connaît donc

une pauvreté endémique couplée à de sévères crises économiques, dans les premières années (crise de transformation), mais aussi en 1998 (conséquence financière et économique de la crise russe) et en 2009 (chute des débouchés et des transferts de fonds). La conséquence du sous-emploi chronique a été une émigration massive, puisqu'on estime qu'entre 600 000 à un million de Moldaves sont partis à l'étranger, soit entre un quart et un tiers de la population active ; les revenus de l'émigration ont représenté jusqu'à 36% du PIB en 2008, chiffre considérable. Ces transferts contribuent à une surévaluation de la monnaie nationale, le lei, dommageable pour les exportations. Cela ne manque pas d'avoir des incidences socio-économiques, déstructurant les cellules familiales, de nombreux parents partant travailler à l'étranger sans leurs enfants. Sur le plan politique, la Moldavie n'avait aucun modèle institutionnel démocratique auquel se rattacher, à la différence par exemple des pays Baltes, déjà indépendants pendant l'entre-deux-guerres. Le débat sur l'identité nationale a joué depuis l'indépendance un rôle important: les roumanophones de Moldavie se reconnaissent soit comme « Roumains », soit comme « Moldaves »; se déclarer l'un ou l'autre revient à prendre une position dans le débat politique : il existe un clivage entre une droite plutôt pro-roumaine, et une gauche plutôt pro-russe, sachant qu'il ne faut pas appliquer à la lettre nos propres critères pour distinguer ces notions. A côté de cette interrogation sur la population majoritaire, la Moldavie compte plusieurs minorités : russe (et plus largement russo-phonie), ukrainienne, gagaouze (turcophone chrétien), Rom, bulgare, etc. Les relations entre la majorité et les minorités (souvent russophones) sont passées au second plan des préoccupations quotidiennes, quand bien même des déclarations maladroites peuvent ranimer des tensions. Ce panorama serait bien sûr incomplet sans mentionner la Transnistrie, territoire séparatiste de l'Est de la Mol-

davie souhaitant rester dans l'orbite russe, et dont le statut au sein de la Moldavie reste à définir.

Des progrès dans l'intégration européenne de la Moldavie

La Moldavie est longtemps restée en marge de l'intégration européenne: l'accord de partenariat et de coopération, signé en 1994, n'est par exemple entré en vigueur qu'en 1998. Elle n'a rejoint le Pacte de stabilité de l'Europe du Sud-Est que tardivement, et sans la promesse d'un élargissement futur, contrairement aux autres pays membres. Néanmoins, la Moldavie a été intégrée dès le départ dans la Politique européenne de voisinage (PEV), et a signé un plan d'action en 2005, visant à encourager les réformes politiques et économiques. Face aux résultats mitigés de son application, et en réponse au projet d'Union pour la Méditerranée (UPM), les Polonais et les Suédois ont proposé la création du « Partenariat oriental ». Cette politique vise, selon les pays du groupe de Visegrad, à différencier les « voisins européens » des « voisins de l'Europe », ce qui revient à développer un nouveau cadre de relations pour six pays: l'Ukraine, la Biélorussie, la Moldavie, l'Azerbaïdjan, l'Arménie et la Géorgie. Dans cette perspective, la Moldavie négocie avec l'Union européenne depuis janvier 2010 un Accord d'association, qui doit redéfinir les relations entre les deux partenaires. Les autorités moldaves ont fait part de leurs priorités à moyen terme dans le rapport « Rethink Moldova » publié en mars 2010 qui a reçu un bon accueil. Au milieu de diverses priorités, deux enjeux majeurs peuvent être distingués: la négociation d'un accord de libre-échange approfondi et d'un accord sur les visas.

La réalisation d'un accord de libre échange approfondi UE-Moldavie a pour enjeu principal non pas une baisse des droits de douane, mais une intégration par la Moldavie des normes européennes, que ce soit en termes de normes sanitaires et phytosanitaires, de droits de propriété

intellectuelle, d'aides de l'Etat, d'appels d'offre, etc. En effet, le haut niveau d'intégration économique avec l'Union européenne proposé à la Moldavie requiert une harmonisation législative fondée sur « l'acquis communautaire », mais également une mise en œuvre effective. Or, cette adaptation n'a été qu'imparfaitement réalisée jusqu'à présent par les acteurs économiques moldaves, publics et privés. Si l'introduction d'un tel accord amènera nécessairement à de nouvelles pressions concurrentielles en Moldavie, dont la balance commerciale est déjà lourdement déficitaire, c'est également une occasion d'améliorer le climat des affaires, de renforcer le secteur de la banque et de la finance, de changer les institutions informelles et d'accueillir davantage d'investissements internationaux. Pour bénéficier à plein des avantages d'un tel accord, les autorités moldaves doivent investir dans les infrastructures et la logistique : pour l'heure, le pays est tout simplement classé 139e sur 139 au monde pour la qualité de ses routes selon le Global Competitiveness Report. Seule une réforme administrative en profondeur, impliquant davantage de transparence, une simplification des procédures administratives et une lutte contre la corruption, pourrait permettre à la Moldavie de bénéficier totalement de l'accord de libre-échange approfondi. Si la réorientation du commerce extérieur moldave vers l'Europe est bien réelle, puisque le marché intérieur représente actuellement plus de 50% des exportations moldaves, elle n'est sans doute pas encore achevée. En effet, de nouveaux acteurs économiques exportent vers l'Union européenne : alors que le secteur du textile représentait moins de 10% des exportations à la fin des années 1990, sa part a plus que doublé (22,7% en 2008). Du fait du faible coût de la main d'œuvre et de sa localisation en dehors des grands centres de production, le textile peut être l'un des grands gagnants d'un accord de libre-échange approfondi. La conclusion d'un tel accord devrait en tout

cas permettre à la Moldavie d'améliorer sa position au sein de l'espace géoéconomique européen.

Le conflit transnistrien, passage obligé pour une plus grande sécurité en Europe?

Longtemps tenu pour quantité négligeable, le conflit transnistrien semble prendre une nouvelle actualité dans le contexte de la redéfinition des institutions de sécurité en Europe.

La Transnistrie fait partie des pseudo-Etats séparatistes postsoviétiques au même titre que l'Abkhazie et l'Ossétie du Sud (Géorgie), ou le Haut-Karabagh (Azerbaïdjan). Ce territoire de 4163 km² et d'un demi-million d'habitants, situé à l'Est de la Moldavie, a fait sécession en 1990 sous la direction d'Igor Smirnov, toujours président de l'entité non-reconnue. La région a connu des combats en 1991-1992, qui ont provoqué la mort d'un millier de personnes, avant qu'un cessez-le-feu ne soit imposé par la Russie, qui a stationné sur ce territoire la XIVe Armée. L'OSCE a établi une mission en 1993 dont l'objectif était de négocier une résolution pacifique du conflit, consolidant la souveraineté de la Moldavie tout en trouvant un statut spécial pour la Transnistrie. Or, la structure de négociations multilatérale incluant la Russie, l'Ukraine, la Moldavie, la Transnistrie et l'OSCE n'a pas eu les effets escomptés, quand bien même les Etats-Unis et l'Union européenne sont devenus observateurs par la suite. Les séparatistes ont obtenu un soutien multiforme de la Russie (militaire, diplomatique, économique, etc.), même

si cette dernière hésitait entre deux stratégies divergentes, l'une consistant à accroître son influence en Moldavie et l'autre visant à renforcer l'indépendance de la Transnistrie. Pendant ces années, les élites transnistriennes se sont enrichies grâce à un «capitalisme de contrebande», c'est-à-dire la création d'un système économique fondé sur le transport illégal de marchandises ou de personnes dans le cadre d'une absence de reconnaissance internationale (et de la responsabilité associée).

Consciente de l'absence de négociations réelles sur le terrain, le statut satisfaisant au final un certain nombre d'acteurs en Transnistrie et au-delà, l'Union européenne s'est intéressée sérieusement à la Transnistrie à partir de 2003, année de l'échec du mémorandum Kozak, projet russe de résolution du conflit. En février 2003, l'Union européenne a établi une liste de 17 dirigeants transnistriens qui sont désormais interdits de territoire. En 2005, elle a renforcé son implication grâce à la nomination d'un Représentant spécial, Adriaan Jacobovits de Szeged (remplacé en 2007 par Kalman Miszei), chargé de contribuer à la résolution du conflit. Son initiative la plus intéressante dans la perspective d'une résolution du conflit réside dans la mission EUBAM (European Union Border Assistance Mission) initiée en 2005. La rationalité de cette mission civile de surveillance à la frontière consiste à rapprocher les milieux économiques transnistriens de l'Europe, puisque ceux-ci s'intéressent de plus en plus au marché intérieur européen.

Les prochaines semaines et les prochains mois seront décisifs pour la Moldavie, et plusieurs indices nous donneront la mesure et le sens des transformations en cours.

Les interrogations concernent en premier lieu les transformations politiques : le scrutin législatif du 28 novembre est important, parce qu'il définira le rapport de force entre l'AIE et les communistes, mais aussi au sein de l'AIE. Il reste à voir s'il permettra de dégager une majorité claire, afin d'élire un président avec un mandat, confirmant les progrès aperçus depuis 2009, par exemple en matière de liberté de l'information. Le résultat final ne manquera pas de montrer les profondes divisions qui existent dans le pays, en termes économiques, sociaux et politiques.

La seconde interrogation concerne la place de la Moldavie sur l'échiquier européen, qui est en train de connaître des évolutions marquantes. Sa taille modeste, sa réorientation commerciale, sa proximité géographique avec l'Union européenne, le consensus au sein de l'opinion publique comme des élites politiques en faveur de l'Union, le fait de déjà disposer d'une traduction de l'acquis communautaire en font le pays test pour le Partenariat oriental. Naguère symbole de luttes d'influence roumano-russes, la Moldavie pourrait dorénavant bénéficier du fait qu'elle constitue le terrain d'entente le plus aisé pour les relations euro-russes. Les évolutions en Transnistrie sont donc à observer à la loupe au cours des prochains mois".

RENNER, MARTIN. **Moldova at the Crossroads – Political Struggle in 2009 and EU – Perspectives** / Martin Renner // *Südosteuropa Mitteilungen* (München). – 2010. – Nr. 2. – P. 28-43.

În revista germană *Südosteuropa Mitteilungen*, de la München a apărut un articol privitor la situația politică din Republica Moldova și relațiile sale cu Uniunea Europeană.

Autorul acestui articol este tânărul Martin Renner, care este specialist în științe politice. Martin Renner e născut în 1982 și locuiește la Tübingen. A făcut studii de științe politice și istorie la Universitatea din Stuttgart, Singapore și Tübingen. Actualmente lucrează la Strasbourg în oficiul lui Rainer Wieland, vicepreședinte al Parlamentului European. Își axează cercetările pe teme precum: relațiile dintre Europa și China, politica externă a Germaniei, Uniunea Europeană ca actor internațional. Deoarece a efectuat mai multe studii despre Republica Moldova, urmărește evoluția acesteia.

Rezumând amplul articol despre Republica Moldova al autorului german, putem menționa următoarele. Republica Moldova s-a confruntat în 2009 cu evenimente deosebit de „captivante”. După alegerile parlamentare din aprilie 2009, țara a fost și încă mai este prinsă între schimbările democratice și economice și haos politic. În studiul respectiv sunt analizate evenimentele din anul 2009, când au avut loc două scrutine parlamentare, un accent special fiind pus pe

situația actuală a democrației și a statului de drept Republica Moldova, în contextul ambițiilor sale de a obține o perspectivă de aderare la UE. Materialul începe cu o schițare a temeiului juridic al relațiilor UE-Moldova, situația statului de drept și a procedurilor democratice în țară, acestea la sfârșitul a nouă ani de guvernare comunistă. Sunt examinate cu argumente statul de drept și principiul concurenței democratice care, în mare măsură, au fost înlăturate în favoarea consolidării puterii de către guvernarea comunistă. Evenimentele în urma alegerilor generale, din iulie 2009 indică, că guvernul liberal ar putea restaura principiile statului de drept. Studiul evaluează politicile noii administrații, care ar arătat pașii ce urmează să fie făcuți cu scopul de a obține o perspectivă de aderare la UE pentru țară.

Reproducem fragmente din articolul prezentat:

“*The Republic of Moldova was already described as standing at the crossroads in 2001, when the Communist Party of Moldova came into power and when it seemed possible that the new president, Vladimir Voronin, would lead the country towards an authoritarian regime closely attached to Russia. Luckily this didn't come true, however, clear authoritarian features have nevertheless emerged. The year 2009 has shown that Moldova was – or rather still is – at the crossroads again. After the parliamentary elections in April 2009, the country is caught somewhere between democratic change and both political as well as economic chaos.*

Walter Hallstein, the first president of the European Commission, is said to have coined the expression of the EU being a community based on

the rule of law. Hence, democracy and rule of law are – amongst others laid down in the Copenhagen Criteria – preconditions which must be fulfilled by any country that wants to join the EU. Therefore this paper aims to analyse the events of the year 2009 with a special focus on the current situation of democracy and the rule of law in Moldova against the background of its ambitions to become a member state of the EU. Does Moldova fulfil the requirements for an accession to the EU? Is it on a promising way in terms of rule of law and sound democratic procedures or is Moldova currently taking the wrong turn at above-mentioned crossroads?

Beginning with a short outline of the legal basis of the EU-Moldovan relationship, this paper examines the situation of rule of law and democratic procedures at the end of the nine years of communist government, arguing that the rule of law principle and democratic competition have been largely removed in favour of a consolidation of power by the communist government. The authorities' reaction to the protests in April 2009, which erupted due to suspicions of election fraud, clearly showed the absence of rule of law principles. In the next step, the events leading to early elections on 29 July 2009 and the formation of a new interim government will be highlighted. The policies and initiatives of the new administration will be assessed accordingly and positive as well as perturbing developments will be identified. Subsequently, necessary steps towards fulfilling the requirements and preconditions for an accession to the EU will be listed briefly. A personal remark will conclude the paper.” (p. 29-30)

“The snap elections of 29 July

brought changes in the composition of parliament, mostly due to the change in the party system. Marian Lupu, former PCRM politician and speaker of parliament until 2009, joined the Democratic Party of Moldova and became its chairman and front-runner for the July elections.

The PCRM lost 5 per cent and received only 44.69 per cent of the votes and 48 seats. The Liberal Democratic Party received 16.57 per cent and 18 seats, the Liberal Party gained 14.68 per cent and 15 seats, the “Moldova noastră” (Our Moldova) Alliance gained 7.35 per cent and 7 seats and the Democratic Party under Marian Lupu received 12.54 per cent and 13 seats. The PPCD only gained 1.91 per cent of the votes and now seems to have lost the former status as an influential political protagonist – at least for the near future – in Moldova.

On 28 august 2009, the four parties of the AEI elected Mihai Ghimpu, the chairman of the Liberal Party, as speaker of parliament. V. Voronin finally stepped down as acting president on 11 september 2009 and Mihai Ghimpu, as speaker of parliament, took on his post. The Constitutional Court approved of the legality of combining the two offices until the election of a new president.” (p. 38)

“Positive international feedback

evoked the modification of the Moldovan Law on Political Parties. The reform of the party funding is likely to reduce corruption and increase transparency. Finally, a commission has been installed to amend the Moldovan Constitution to avoid endless deadlock and to facilitate the election of a president. Experts from European countries and the Venice Commission will assist in drafting the new basic law that will be subject to a referendum in summer 2010.” (p. 39)

“A last comment on the democratic system concerns the political culture of the Republic of Moldova: the parties of the AEI have shown that cooperation between the different Moldovan parties is possible and that a coalition government can work in a constructive way based on mutual respect. The relationship between PCRM, the PPCD and the liberal parties, however, is marked by utmost distrust and an almost “dead or alive attitude”. The harsh statements quoted above clearly underline this diagnosis. To become players in a really pluralistic democracy, the Moldovan parties will have to compete on the basis of better ideas and arguments instead of on the basis of the (mis)use of administrative power and resources. The changes that seem to happen in the PCRM as an opposition party and the empowerment of the young generation in the PPCD might be a

first step towards a less polarized political culture. Furthermore, an increase of cooperation and exchange between Moldovan parties and their European counterparts and between Moldovan non-governmental organizations and European NGOs, for example the Young European Federalists or European Movement International, might help to ease political tensions.” (p. 41)

“Contrary to the common notion in present day Moldova that Transnistria is an integral part of the country, I would intercede for a more pragmatic and less ideological approach towards conflict solution. Historically, the territory of today’s Transnistria “was never part of historical Moldavia”, the medieval principality which constitutes an important reference point in present day’s perception of history in the Republic of Moldova. The only way for conflict solution, I am convinced, must be reached by allurements rather than by agreement, i.e. a politically and economically successful “European” Moldova will be attractive for the Transnistrian people and will thus create domestic pressure on the Tiraspol regime to make concessions in the peace talks. I am sure, the German example of reunification can give some inspiration to the Moldovan government officials.” (p. 42)

FMI : prêt de 574 millions à la Moldavie // Le Figaro. – 2010. – 30 ian.

În periodicele străine și anume cele franceze, despre Republica Moldova se vorbește mai mult din punct de vedere politic: criză politică, alegeri legislative, partide politice activitate parlamentară etc. Mai rar, precum este cazul de față, se ia în discuție economia țării, nivelul său economic, finanțe etc., de cele mai deseori țara fiind calificată drept “cea mai săracă țară din Europa”. Nici de această dată nu suntem prea rasfățați în aprecieri, în special în domeniul economic, totuși este luată în discuție starea economică a țării, care necesită ajutor din exterior, de la FMI, care a acordat un ajutor Republicii Moldova în formă de împrumut de 574 milioane dolari.

Redând puțin din conținutul articolului, autorul informează despre aprobarea de către Fondul Monetar Internațional a unui împrumut (574 milioane dolari) cu scopul de a ajuta țara, dintre cele mai sărace din Europa, să depășească criza gravă economică în care se află. Decizia a fost luată de cea mai înaltă instanță de decizie a Fondului, consiliul de administrare.

Împrumutul conține două componente: una în cadrul procedurii rezervate statelor membre cele mai sărace, fără vreun interes, până la finele anului 2011, iar alta având un interes puțin pronunțat, prevăzând o perioadă de patru ani, fără rambursare. Scopul este cel de susținere a programului economic al țării. Fraza de încheiere a articolului de față conturează definitiv imaginea deplorabilă a țării: Moldova se află într-o profundă criză politică, Parlamentul fiind incapabil să aleagă un președinte, în pofida celor două alegeri legislative succesive din 2009, care trebuiau să continue în 2010.

“Le Fonds monétaire international (FMI) a approuvé hier un prêt de 574 millions de dollars à la Moldavie, pour aider ce pays parmi les plus pauvres d’Europe à surmonter la grave crise économique dans lequel il est plongé.”

Ce prêt a été voté par la plus haute instance de décision du Fonds, son conseil d’administration, a annoncé l’institution dans un communiqué.

Il se compose de deux volets, l’un débloqué dans le cadre d’une procédure réservée aux Etats membres les plus pauvres, sans intérêt jusque fin 2011, et l’autre portant un intérêt faible mais prévoyant une période de quatre ans et demi sans remboursement.

Cette aide doit “soutenir le programme économique du pays cherchant à restaurer la viabilité de son budget et de sa position extérieure, à préserver sa stabilité financière, à réduire la pauvreté et à élever la croissance”, a précisé le FMI.

La Moldavie est embourbée depuis des mois dans une profonde crise politique, le parlement étant incapable d’élire un président malgré deux élections législatives successives en 2009, qui devraient être suivies par d’autres

La Pologne prête 15 m USD à la Moldavie // Le Figaro. – 2010. – 18 febr.

Un alt articol din ziarul francez *Le Figaro* cu subiect economic este cel de față, în care cititorul este informat despre un credit acordat Republicii Moldova de către Polonia.

În articol citim: “Polonia a făcut un împrumut de 15 milioane de dolari cu scopul stabilizării situației financiare țării aflate într-o gravă griză economică”. În acest sens a fost semnat și un acord la Varșovia. Sunt menționate și cuvintele premierului Vlad Filat, care a afirmat că acest acord nu se limitează doar

la chestiuni financiare. În general, conform lui V. Filat, ajutorul Poloniei este foarte important pentru Republica Moldova în relațiile cu Uniunea Europeană. Pentru a depăși criza, Guvernul de la Chișinău trebuie să reducă cheltuielile publice, să stopeze creșterea prețurilor la bunurile de larg consum. Este amintit aici și împrumutul de la Fondul Monetar Internațional în valoare de 574 milioane dolari.

“La Pologne a octroyé à la Moldavie un prêt de 15 millions de dollars (11 millions d'euros), destiné à stabiliser la situation financière de ce pays plongé dans une grave crise économique, selon un accord signé jeudi à Varsovie. Cet accord «va au-delà des questions financières», selon le Premier ministre moldave Vlad Filat, en visite en Pologne jeudi.

«Le soutien de la Pologne concernant nos relations avec l'Union européenne

est très important pour nous», a déclaré M. Filat, lors d'une conférence de presse conjointe avec son homologue polonais Donald Tusk. Le chef du gouvernement moldave a également exprimé son soutien au Partenariat Oriental, une initiative polono-suédoise destinée à renforcer les liens de l'UE avec l'Arménie, l'Azerbaïdjan, le Bélarus, la Géorgie, la Moldavie et l'Ukraine. Le prêt accordé par la Pologne à la Moldavie doit l'aider à stabiliser ses finances publiques.

Pour surmonter la crise, le gouvernement de Chisinau doit notamment réduire les dépenses publiques, juguler la hausse des prix à la consommation, et augmenter ses réserves en devises. Le Fonds monétaire international (FMI) a approuvé fin janvier un prêt de 574 millions de dollars (419 millions d'euros) à la Moldavie pour aider ce pays, l'un des plus pauvres en Europe.”

LAMAZOU, ZOE. **Moldavie-sur-Seine / Zoe Lamazou //** Le monde diplomatique. – 2010. – Aug. – P. 11.

Înainte de a trece nemijlocit la prezentarea articolului, vom oferi informații succinte despre autoarea articolului, Zoe Lamazou.

Zoe Lamazou este jurnalistă independentă. Având mamă scriitoare și tată artist plastic, desenul face parte din ustensilele sale de reporter. Studiile la științele politice “i-au ascuțit” privirea. Autoarea s-a specializat în studiul lumii arabe contemporane și sociologie politică. Anume la Londra și-a perfecționat

formația de jurnalist printr-un masterat la City University. Astăzi scrie în special despre subiecte ce țin de societate.

Ea se străduie să scruteze lumea pentru a-i înfățișa urâtenia ca pe un lucru minunat. La 26 de ani a fost Laureata Premiului *Hugh Cudlipp Prize* pentru două reportaje despre migranți, publicate în *The Guardian* și *Le Monde diplomatique*.

Pe lângă periodicele menționate mai sus, a mai publicat în ziarele *XXI* și *Jeune Afrique*.

Formarea sa de jurnalist o ajută și în activitatea de la televiziune, Domnia-Sa fiind angajată la Canalul de televiziune *France 24*, pentru care a realizat și două documentare web.

Fiică de navigatori, are și pasiunea pentru călătorii, pentru cuvinte

și imagini.

Pe parcursul anului 2010, Zoe Lamazou a publicat câteva articole pe site-urile rețelei de socializare, inclusiv și privitoare la Republica Moldova:

Le retour de Slavic le Moldave // Visions cartographique (blog al revistei *Monde diplomatique*). – 2010. – 13 oct.

Congo, la paix violée // France24.com. – 2010. – 1 aug.

Jeudi Noir change sa “Marquise” en ministère... // France24.com. – 2010. – 3 febr.

Corjeuti sur Seine // www.curaj.net. – 2010. – 18 mai

Zoé Lamazou, journaliste, Marie Augustin, photographe. Septembre 2010: [discuție cu autoa-

rea despre satul Corjeuți] // www.moldavie.fr. – 2010. – 8 sept.

Pe lângă cele enumerate mai sus, autoarea a publicat un articol în ziarul francez “**Le monde diplomatique**”, articol numit *Moldavie-sur-Seine*, ce prezintă emigrarea moldovenilor din țară, o emigrare cu orice preț, orșiuunde, în cazul nostru fiind vorba despre emigrările din Franța.

Așa cum prezintă situația, autoarea, foarte mulți moldoveni pleacă în țările europene. Pentru cei care pleacă are puțină importanță durata obținerii unui sejur autorizat prin cumpărarea unei vize de vizitator. Important este să fie trecute frontierele. Și cei cu diplome de studii superioare sunt gata să îndeplinească funcții, precum menajeră, bonă, ajutor în pregătirea temelor pentru acasă. În mod special, autoarea vrea să sublinieze faptul că specialiști cu diplome îndeplinesc de-a lungul anilor aceste funcții, fără a se aștepta la altele, mai bune.

Fiind familiară cu un caz al unui băiat din Corjeuți, care la 22 de ani sosi în Franța cu un pașaport românesc fals, autoarea expune câteva detalii despre personajul respectiv, pentru a rămâne uimită, în cele din urmă, de răvna și insistența acestuia, de altfel ca și a multor alora, de a se întoarce în Franța prin orice metode, după ce a fost descoperit de autorități, ca un lucrător ilegal, și expulzat din țară. După cum am menționat, Zoe Lamazou cunoaște situația din Corjeuți, deoarece a vizitat localitatea, de aceea specifică că două treimi din populația satului este plecată peste hotare, fie la Moscova, fie în occident. În ceea ce privește țara sa, autoarea aduce la cunoștință că foarte mulți moldoveni plecați în Franța s-au situat pe Ile-de-France, insulă ce se află pe Sena, numită pământul mulțimilor.

Reproducem integral articolul, pentru ca cititorul nostru să ia cunoștință de câteva cazuri în întregime.

“*Petite république de quatre mil-*

lions d’habitants enclavée entre la Roumanie et l’Ukraine, la Moldavie, indépendante depuis 1991, est le pays le plus pauvre d’Europe. A Corjeuti, un village du nord-ouest, deux tiers des huit mille habitants ont émigré, vers Moscou ou vers l’ouest. Beaucoup ont rejoint l’Ile-de-France, terre de cocagne. Avec ou sans papiers.

Le rendez-vous a lieu tous les mois dans un deux-pièces de Maisons-Alfort, en banlieue parisienne. Stella (1), 34 ans, ouvre la porte au même homme depuis quatre ans. Igor, un courtaud aux traits tirés, entre chez elle avec la même balance en main. Jamais il ne prend le temps de retirer sa parka. Pourtant, il vient de loin pour voir Stella : de Corjeuti, leur village natal, au nord-ouest de la Moldavie. A peine entré, il pèse le gros sac à carreaux bleus, blancs et rouges. Dix-sept kilos de vêtements et de conserves. Stella tend un billet de 20 euros, Igor l’empoche et emporte le colis.

Dans moins de quarante-huit heures, ce sac aura parcouru près de deux mille cinq cents kilomètres vers l’est et passé cinq frontières à bord d’un minibus, jusqu’à Corjeuti. Avec Internet et le téléphone, Igor est le seul lien de Stella avec sa famille restée au village. Elle a quitté sa campagne il y a neuf ans pour venir travailler en France avec un visa de tourisme valable sept jours. Mais, contrairement à Igor, la jeune femme n’a jamais pu retraverser l’Europe : sans permis de séjour sur le territoire de l’Union européenne, ce serait un voyage sans retour. Or, pour Stella, réussir sa vie dans son propre pays est inenvisageable.

Née de la désintégration de l’URSS, la République de Moldavie, coincée entre l’Ukraine à l’est et la Roumanie à l’ouest, est le pays le plus pauvre d’Europe. Au village de Stella, on raconte qu’un tiers des huit mille habitants de Corjeuti est à Paris, un autre tiers sur la route. En réalité, il n’existe pas de compte précis. Beaucoup, comme Stella, sont sans papiers, donc impossibles

à recenser.

Igor est l’un des dix chauffeurs de minibus qui assurent la liaison régulière entre Corjeuti et l’Ile-de-France. Il estime à trois mille le nombre de ses clients potentiels installés en région parisienne. Une fois par mois, facteur informel, il fait la tournée des foyers pour apporter des colis de Moldavie et, plus souvent, emporter au pays courrier, argent ou cabas gonflés de denrées. Avec un tarif de 1,50 euro par kilo transporté, son prix défie toute concurrence. «Quelquefois je peux remplir le coffre avec les colis de vingt clients, d’autres fois il en faut quatre-vingts, mais au retour c’est toujours plein», assure-t-il. Au milieu des paquets, il n’est pas rare qu’Igor case des passagers: «Cette fois, j’en ai amené quatre à l’aller et j’en prends deux au retour.» Il demande cent euros par personne. Il n’est pas ce que l’on appelle un «passeur», puisque les Moldaves qu’il transporte vers la France sont en règle, c’est-à-dire munis d’un passeport roumain ou d’un visa touristique.

La Moldavie, territoire roumain entre les deux guerres, a été annexée pour partie par l’URSS en 1944. A l’indépendance, en 1991, la majorité des Moldaves ont demandé la nationalité roumaine. Si bien qu’en 2007, lorsque la Roumanie a rejoint l’Union européenne, Igor et ses «colègues» chauffeurs avaient un passeport roumain qui les dispensait de visa pour circuler dans l’espace Schengen. Au consulat roumain de Chisinau, la capitale moldave, les demandes pour obtenir la nationalité roumaine ont explosé. Seulement, la procédure dure des années, et nombreux sont ceux qui, comme Stella, à bout de patience, ont renoncé à déposer leur dossier.

A l’époque où elle est partie de Moldavie, en 2001, il était déjà presque impossible de se voir délivrer un visa Schengen en formulant la demande en personne dans un consulat. La jeune femme a donc payé 1000 euros des intermédiaires spécialisés dans l’obtention du pré-

cieux sésame, sous couvert d'organisation de séjours touristiques. Les agences offrant ces visas ont pignon sur rue à Chisinau. Aujourd'hui, le document se négocie entre 2000 et 5000 euros.

Des employés «pas tire-au-flanc»

Beaucoup de Moldaves s'endettent pour partir à l'Ouest. Peu importe la durée de séjour autorisée par l'achat d'un visa de visiteur: l'important est de passer les frontières. Pendant neuf ans, cette diplômée de français et d'anglais a enchaîné les emplois non déclarés: heures de ménage, gardes d'enfants et aide aux devoirs. «A condition de ne pas s'attendre à mieux, on trouve toujours des employeurs.»

D'après Valeriu Mosneaga, président de la chaire de sciences politiques à la faculté de relations internationales et de sciences politiques de Chisinau, «un Moldave sur trois émigre, pas seulement en Europe de l'Ouest, mais aussi en Russie, en Ukraine, en Israël ou encore en Turquie». L'émigration temporaire dessine les trajectoires familiales. «A l'époque où il était ouvrier au kolkhoze, mon père quittait Corjeuti pour faire des saisons dans les exploitations agricoles en Ukraine. A l'époque, c'était facile et même encouragé: les fermes avaient besoin de main-d'œuvre», se souvient Stella. Avant les indépendances, la migration circulaire était confinée à l'intérieur des frontières soviétiques, et Moscou reste encore aujourd'hui la principale destination.

«Lors de l'ouverture des frontières, à la fin des années 1980, les flux de personnes se sont orientés vers l'Europe de l'Ouest, où les salaires sont meilleurs, et la tendance s'est accélérée avec la crise économique de 1998 en Russie», explique Mosneaga. Malgré les difficultés, le mouvement ne faiblit pas, pas plus que le volume des fonds envoyés au pays par les émigrés, à peine infléchi par la crise financière. Selon l'Organisation internationale pour les migrations (OIM), ces devises res-

tent l'une des principales sources de revenu pour les foyers moldaves.

Le maire de Corjeuti, M. Victor Andronic, ancien douanier, estime que l'hémorragie de la population du village vers la France n'a rien d'alarmant. «C'est même positif», considère-t-il. Le salaire d'un cadre dans l'administration dépasse à peine 200 euros par mois. Le fleuron de l'industrie locale est une petite fabrique de cornichons en conserve. Ici, les revenus proviennent majoritairement de la pomme de terre, destinée au marché moldave. La terre noire des anciens kolkhozes est riche, mais l'agriculture s'est trop peu mécanisée depuis le temps des fermes communautaires. C'est un secteur peu rentable qui capte la majorité de la main-d'œuvre restée au pays.

Si Corjeuti prospère, c'est principalement grâce à l'argent envoyé de l'étranger: le parpaing des pavillons neufs vient remplacer le bois et la tôle coquettement découpée des bicoques traditionnelles; sur les routes en terre, quelques véhicules tout-terrain doublent en trombe les charrettes à cheval et d'antiques Lada. Ici comme à la capitale, un nouveau modèle de consommation s'impose. «Ce n'est pas toujours la pénurie qui pousse les gens à partir; les Moldaves veulent tout simplement avoir une voiture, un appartement ou une maison, ou permettre aux enfants de faire des études», souligne M. Mosneaga. Des rêves irréalisables avec les seuls salaires nationaux.

A Corjeuti, tout signe extérieur de richesse est suspect quand il ne s'explique pas par la présence en France d'un parent généreux: on suppose dans ce cas qu'Untel conserve les prébendes héritées de sa position de notable au temps du communisme; on murmure qu'un autre fait de la contrebande de cigarettes. Emigrer, même illégalement, c'est travailler honnêtement.

Corjeuti s'accroche ainsi à Paris et à sa banlieue. Un villageois y avait fait un heureux voyage dans les années 1990; c'est ainsi que la filière

est née. En France, les hommes sont souvent ouvriers du bâtiment, les femmes, bonnes à tout faire. Les parents laissent au village des enfants qu'ils ne voient plus grandir. En attendant le retour définitif, la vie française est faite de débrouille, avec l'espoir de ne pas être découvert par la police. Sous peine de devoir tout recommencer.

C'est ce qui est arrivé à Slavic. A 22 ans, cet enfant de Corjeuti est arrivé en France avec un faux passeport roumain. Il a vécu deux ans à Paris, ouvrier dans une entreprise de construction. Mais son séjour a été écourté par un contrôle de police, suivi d'une obligation de quitter le territoire français (OQTF). Depuis qu'il est de retour en Moldavie, il n'a qu'une idée en tête: retourner en France. Il se déplace partout avec un catalogue de photos de portails en fer forgé avec lequel il démarché les artisans du pays pour le compte de son ex-employeuse française. Un petit service qu'il rend à «la patronne», Catherine, qui songe à délocaliser une partie de sa production. Elle s'est engagée à lui envoyer une promesse d'embauche et un visa de travail. Slavic y croit: Catherine a déjà fait régulariser son beau-frère et deux autres Moldaves.

«Pour Slavic, c'est plus difficile», soupire-t-elle. Catherine, carrure imposante et voix gouailleuse, est pourtant rodée à la pratique. Sa petite entreprise basée en banlieue parisienne emploie treize personnes, dont six étrangers qui ont tous obtenu leur titre de séjour grâce à elle. Avant Slavic, elle a recruté Andreï, 30 ans, le beau-frère originaire de Corjeuti, repéré sur le chantier d'un sous-traitant. Quand Andreï lui a confirmé qu'il était moldave, donc en situation irrégulière, elle a trouvé une solution, toujours la même.

Catherine dépose à l'agence Pôle emploi une annonce décrivant un profil de poste si précis que personne ne peut correspondre à tous les critères. «Si en deux mois personne n'a répondu, on ne peut pas me reprocher d'aller chercher en dehors de

l'UE», explique-t-elle. Pour justifier un tel recrutement, il faut aussi que l'offre soit comprise dans la liste des trente métiers dits «en tension» sur le marché du travail européen. L'employeuse peut alors remplir une promesse d'embauche pour un travailleur étranger. «Il n'est pas censé avoir déjà mis les pieds ici; en cas de contrôle, l'ouvrier doit rentrer dans son pays», précise Catherine, très à son affaire. Muni de sa promesse, Andrei a obtenu un visa au consulat de France en Moldavie, puis, revenu à Paris, une carte de séjour temporaire. Toute cette paperasserie peut prendre plusieurs mois, sans garantie de réussite.

Pourquoi se donner tant de mal? Catherine s'explique: «Je ne suis pas mère Teresa, je veux seulement avoir une équipe pas tire-au-flanc. Ce ne sont pas des gens qui vont répondre "trente-cinq heures" quand on leur parle du rythme et de la difficulté

des chantiers. Je ne les menace jamais, mais c'est donnant-donnant: moi, je sais faire la paperasserie, leur trouver des logements, et eux, ils bossent bien. A salaire égal, j'ai plus de mal à trouver ce bon esprit quand je mets une annonce à Pôle emploi.»

Quand Slavic s'est fait arrêter, Catherine constituait déjà un dossier en vue de sa régularisation. Elle a utilisé sa dernière paye pour lui acheter un billet de retour vers la Moldavie. Depuis, elle a fait quatre tentatives auprès de la préfecture, mais il n'a toujours pas de visa de travail.

Avec ou sans visa, Slavic reviendra en France. Comme la première fois, il travaillera avec les papiers d'un autre. Malgré ces conditions, Catherine est prête à l'engager à nouveau. Elle s'est renseignée: en France, une carte d'identité ou une carte de séjour s'achète clandestinement pour 200 à 300 euros. Elles sont seule-

ment nécessaires pour les ouvriers dont les employeurs souhaitent déclarer le travail. Les autres sont embauchés «au noir»; la pratique est courante. «Il n'y a qu'à regarder, s'énerve Catherine. Tout le monde est au courant, même la police.»

Dans son F2 de banlieue, Stella regarde Igor le chauffeur emporter son gros sac vers Corjeuti. Le mois prochain, elle n'aura pas besoin de lui. Elle vient d'obtenir une carte de séjour temporaire, qui lui permet de rendre visite à sa mère et à sa sœur au village et de revenir travailler en France. Son exil aura duré dix ans. Bien sûr, le village lui a manqué, mais sa vie en France, elle l'a voulue. Autant que Slavic, qui, de l'autre côté, en Moldavie, écoute son disque de pop française en boucle. Sur la messagerie de son téléphone, il a enregistré son annonce en français, comme s'il y était déjà. «

PADURARU, PAVEL. Qui empêchera la “grande évasion”? / Pavel Păduraru // Courrier international. – 2010. – 2 dec. – P. 24.

În revista franceză *Courrier international* a fost publicat un articol de Pavel Păduraru, care a abordat un subiect privitor la milionul de moldoveni nevoiți să plece peste hotare pentru a supraviețui, situație ce durează deja de 15 ani.

Autorul face un istoric al emigrării basarabenilor, de-a lungul timpului, pornind de la situația social-politică din țară ce i-a făcut pe atâția oameni să ia calea pribegiei. Astfel, jurnalistul amintește despre perioada de guvernare al Președintelui P. Lucinschi, când «moldovenii supraviețuiau în condiții inumane și mureau de foame». Acesta deveni un motiv în plus pentru exodul moldovenilor pe timpul acestuia. Sunt amintite chiar și taxele pentru așa-numitele “călătorii în Europa”: 700–800 euro la sfârșitul anilor '90 și 3000 – 4000 euro în timpul lui Voronin.

Partidul Comunist, aflat la guvernare mai târziu, a făcut să plece din ce în ce mai mulți oameni din țară, chiar încurajând acest lucru, pentru aceasta existând și motive deloc de neglijat: bugetul național era susținut pe banii emigranților.

După schimbarea puterii, afirmă Pavel Păduraru, unii din cei plecați n-au încredere în Alianța pentru Integrare Europeană, dar sunt conștienți că nu există altă opțiune.

Așa cum notează autorul, toți

aceștia au așteptat scrutinul din 28 noiembrie, cu mâna pe valiză: dacă revin comuniștii țara devine de vârsta a treia, dacă democrații rămân la putere și nu schimbă nimic, “marea evadare” nu se va lăsa mult așteptată.

Reproducem articolul discutat din publicația franceză.

« La diaspora moldave espère de tout cœur la fin de “la tragédie Voronine”. Tout comme ceux qui ont émigré du temps de Petru Lucinschi, sous la présidence duquel [1997-2001] les Moldaves survivaient dans des conditions inhumaines et mouraient même de faim. Le phénomène de l'exode s'aggrave avec Lucinschi, lorsqu'on vit pousser comme des champignons d'innombrables officines qui s'enrichissaient sur le dos de la population désespérée. Vers la fin des années 1990, ces sociétés faisaient payer le “voyage en Europe” de 700 à 800 euros par tête. Du temps de Voronine, ce droit de passage atteignit 3000 à 4000 euros. Pour le prix, ces agences falsifiaient feuilles de paie, tampons, visas, passeports russes, slovaques ou tchèques. Il n'est pas exagéré d'affirmer que les Moldaves, réduits à des conditions de vie misérables à cause des énormes arriérés de salaires et des retraites impayées furent littéralement poussés à fuir le pays à la fin des années 1990.

Les “fugitifs” de Lucinschi partaient avec l'espoir de revenir chez eux deux ou trois ans plus tard, après le changement de régime, mais, à l'arrivée de Voronine, la rancœur grandit vis-à-vis des communistes. Le PC avait créé des conditions telles que les Moldaves étaient de plus en plus nombreux à quitter le pays et de moins en moins nombreux à y revenir. Les raisons, financières et stratégiques, de ce cataclysme social, furent probablement les suivant-

tes: premièrement, l'argent gagné par les émigrants assurait en grande partie le budget de la Moldavie. En 2008, les envois de fonds représentaient 36,2 % du PIB, la Moldavie se situant en tête des pays bénéficiaires de ces transferts. Au cours de la seule année 2009, la diaspora moldave fit officiellement parvenir au pays, par l'intermédiaire des banques, près de 1 milliard d'euros. Et il ne faut pas oublier les millions envoyés par d'autres voies. Cela permit aux communistes de prétendre qu'ils maintenaient à flot la barque de l'Etat. Deuxièmement, au lieu d'investir cet argent dans la relance de l'économie, le gouvernement communiste le dilapidait en importations inutiles. Des sommes considérables étaient ainsi blanchies et finissaient dans les poches des dignitaires. Troisièmement, en favorisant l'exode des catégories aptes au travail, les communistes au pouvoir pouvaient plus facilement manipuler les électeurs du troisième âge restants par de légères augmentations des retraites, de modestes “cadeaux électoraux”, ou en pratiquant la hausse brutale des prix avant un scrutin. Enfin, les “sociétés de tourisme” protégées, qui extorquaient beaucoup d'argent aux Moldaves, continuaient leur triste besogne. Les “entreprises Lucinschi” s'en tiraient impunément, le délit de “trafic de personnes” n'étant apparu dans le Code pénal qu'en 2002, et celui d'“organisation d'émigration clandestine” en 2006. Mais les communistes ignoraient tout simplement la loi.

Pendant ce temps, beaucoup de “fugitifs” ont régularisé leur situation dans les pays européens, ils se sont bien intégrés et ont même fait venir leurs familles. Mais malgré l'argent qu'ils envoient en Moldavie, ils ne bénéficient d'aucune gratitude. Au contraire, on les imagine

cousus d'or, on oublie les tribulations de ces travailleurs qui attendent humblement dans les rues des villes d'Europe que des employeurs viennent acheter leur force de travail.

Du temps de Voronine, quand ils rentraient à la maison, ils sentaient bien qu'ils revenaient au "pays des combines". Dès la douane, on leur demandait des pots-de-vin, de même que dans toutes les institutions où ils s'adressaient... En outre, le prix des billets d'avion était rédhitoire. Après quelques jours à ce tarif-là, ils étaient obligés de repartir en Europe. Voilà pourquoi ces gens détestent les communistes et rêvent d'un avenir sans eux.

Après le changement de gouver-

nement de l'année dernière, le flux d'exilés a diminué. Selon les données du parquet, en 2009, le trafic d'adultes a chuté de 14,3 % par rapport à 2008, et le trafic d'enfants de 16 %. Les pots-de-vin ne sont plus aussi répandus, bien que le phénomène existe toujours. Certains exilés ne font pas vraiment confiance à l'AIE [Alliance pour l'intégration européenne, la coalition au pouvoir], mais ils sont conscients qu'il n'y a pas d'autre option... Comme en 2001, ils attendent un changement. Nombreux sont ceux qui rêvent de pouvoir rentrer au pays. Au lieu des 1000 euros qu'ils touchent en Europe, ils se contenteraient de la moitié en Moldavie. Un de nos écrivains

construit une villa dans les montagnes de l'Italie. Il n'a pas vu son fils depuis sept ans, et celui-ci lui demande de lui envoyer une machine à faire des passeports, pour qu'il puisse partir lui aussi... N'oublions pas que de tels enfants, et de tels adultes, sont légion. Ils ont tous attendu le scrutin du 28 novembre la valise à la main. Si les communistes reviennent, il y a fort à parier que la Moldavie deviendra "un pays du troisième âge". Si les démocrates restent au pouvoir et que les choses ne changent pas, la grande évasion se produira dans quelques années. Lorsque les médecins partiront à leur tour, les vieux mourront en un tournemain. Et qu'est-ce qui restera?»

XENOFONTOV, ION. Războiul din Afghanistan : (1979-1989) : În memoria participanților din Republica Moldova : realitate istorică și imaginar social / Ion Xenofontov. – Iași : Editura “Lumen”, 2010. – 544 p.

Participarea moldovenilor la războiul din Afghanistan a fost reflectată tangențial într-o serie de publicații din sfera jurnalismului decât istoriei. Pentru istoricii din Moldova sovietică, războiul din Afghanistan a constituit un subiect tabuizat.

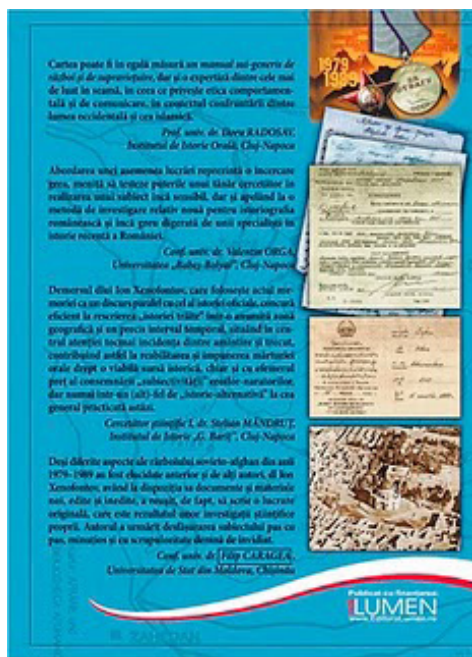
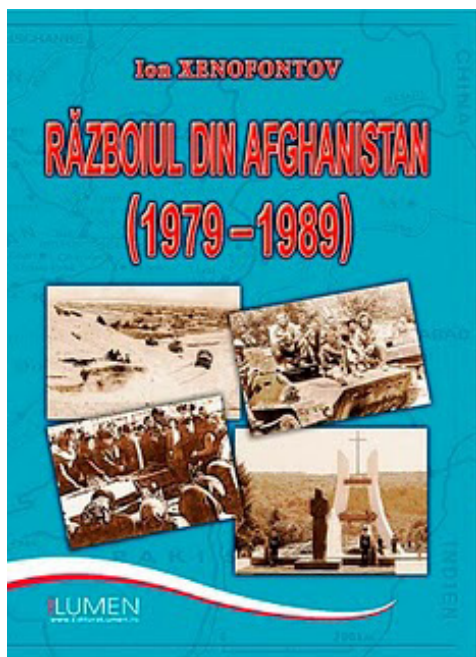
Către Aniversarea a 22 de ani de la retragerea armatei sovietice din Afghanistan, a văzut lumina tiparului o carte de excepție, o lucrare științifică de valoare, care merită să fie în fiecare bibliotecă universitară sau științifică. Cartea istoricului Ion Xenofontov, *Războiul din Afghanistan (1979-1989)*, a trezit un mare interes în rândul specialiștilor.

secretar științific la Instituția Publică *Enciclopedia Moldovei* și, prin cumul, cercetător științific la Academia Militară a Forțelor Armate “Alexandru cel Bun”.

În 2009 este decorat cu medalia “Meritul civic”. Grație lucrării ce vizează războiul din Afghanistan, devine Laureat al Concursului Național de susținere a științei “Tânărul savant al anului 2010”. Este autorul celor 30 de lucrări științifice de însemnătate națională și internațională

Revenind la acest volum, menționăm că el a apărut în cadrul Institutului Militar al Forțelor Armate “Alexandru cel Bun”, la Centrul de științe strategice de apărare

și securitate pe bună dreptate și este înalt apreciat nu numai în lumea științifică din Republica Moldova și România, dar și în rândul militarilor-martorilor oculari și participanți la Războiul Sovieto-Afghan din perioada anilor 1979-1989. Monografia reprezintă prima lucrare științifică interdisciplinară și complexă despre participarea moldovenilor în războiul nominalizat. Volumul istoricului Ion Xenofontov este dedicat memoriei participanților la războiul din Republica Moldova și îl are ca redactor științific pe cunoscutul savant dr. Constantin Manolache.

Autorul acestei monografii, Ion Xenofontov, s-a născut la 15 februarie 1977 în s. Echimăuți, raionul Rezi-na. A absolvit Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Moldova, în 1999, fiind deținător al medaliei “Student eminent”. Ulterior, la Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România face studii aprofundate de Istorie Orală-Istoria Mentalităților (1999-2000), iar în 2006 susține teza de doctor în istorie.

După studii, revine în țară. Activează în calitate de consultant în Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei (consilier de stat), iar din 2008 până în prezent este

secretar științific pe cunoscutul savant dr. Constantin Manolache. Lucrarea conține un bogat material statistic, documentar, ilustrativ și bibliografic, care întregeste și completează subiectul propus și este adresată specialiștilor din structurile de resort, cercetătorilor științifici, dar și tuturor celor preocupați de problemele curente ale istoriei.

În volum sunt expuse nivelul de cercetare a problemei, reperetele teoretice și metodologice, izvoarele istorice. Având la bază o documentare substanțială – în mod special menționăm informațiile furnizate de către martorii și participanții la evenimente–, se prezintă contextul general al războiului din Afghanistan, pregătirea

ideologică, fizică și morală a combatanților. Conflictul este analizat prin prisma confruntărilor militare, a vieții cazone, a alterității, a limbajului specific militar, a situațiilor limită și a strategiilor de supraviețuire, a impactului războiului asupra vieții participanților, inclusiv în perioada postbelică, marcată de *sindromul afgan*.

Monografia include contribuții originale din *domeniul polemologiei*, de înțelegere a fenomenului războiului și a consecințelor sale, de promovare a evitării lui în viața socială, și de acceptare deliberată a valorilor coexistenței pașnice. Structura monografiei este excelent gândită și are următoarea structură: prefață, introducere, cinci capitole, concluzii, bibliografie, anexă.

Capitolul I. Repere istoriografice și metodologice de cercetare este dedicat aspectelor istoriografice, metodologice și izvoarelor istorice.

”*Dezideratul prezentei lucrări îl constituie „extragerea” din anonimul a actorilor unui act istoric important și actual al secolului al XX-lea și punerea în circuitul științific a unor veritabile „arhive vii”, a memoriei trăite și narate. Aceste observații-constatări ale foștilor combatanți, deși uneori fragmentare și profund subiective, privesc în ansamblu, largesc imaginea intervenției sovietice din Afghanistan, adică incidența „marii istorii”, marcând, totodată, contribuții originale din domeniul polemologiei, de înțelegere a fenomenului războiului și a consecințelor sale 18, de promovare a evitării lui în viața socială, și de acceptare deliberată a valorilor coexistenței pașnice. Lucrarea se înscrie în dimensiunea istorico-hermeneutică, semnificativă în mod special pentru istoria timpului prezent, de a face din memorie o formă a justiției 19. Importanța acestei teme este semnificativă și grație faptului că se efectuează, în exclusivitate pentru zona istoriei recente, o încercare de a aborda un subiect estompat prin prisma multidisciplinară, constituind o tendință de extindere, prin discutarea unor aspecte inedite și chiar „neacademice”, a discursului istoric referitor la tema cercetată și analizată.” (p. 15-16)*

Capitolul II. Contextul general al războiului din Afghanistan, configurat în patru paragrafe, prezintă contextul general al războiului din Afghanistan.

”*O sumară trecere în revistă a contextului general al războiului sovieto-afghan este necesară pentru a crea o imagine de ansamblu asupra cadrului teritorial al conflictului sovieto-afghan, asupra factorilor politici, militari care au generat participarea combatanților din RSSM la ingerința militară din Afghanistan. Fără conexiuni directe – istorice, geografice etc. – cu civilizația afgană, participanții moldoveni au fost incluși ex abrupto prin filiera mecanismului politico-militar al URSS în războiul din Afghanistan.” (p. 48)*

”*Implicarea trupelor sovietice, considerată inițial de Kremlin doar o acțiune provizorie 346, s-a extins pe durata a nouă ani și șapte luni, incluzând în componența*

militarilor sovietici și participanți din RSSM.” (p. 80)

Capitolul III. Pregătirea combatanților din RSSM pentru războiul din Afghanistan este segmentat în 2 paragrafe și subparagrafe, unde s-a cercetat și analizat atât discursul ideologic despre război în percepția participanților, cât și recrutarea și instrucția militară.

”*Imixtiunea militară sovietică din Afghanistan (1979) a atras atât acțiuni grobiene, violente, radicale, cât și moderate, sprijinite de un discurs deseori voalat în fața realității ce tindea să demonstreze opiniei publice (atât din interiorul țării, cât și din exterior) sensibilitatea și „raționalitatea” cursului promovat. Doctrina comunistă, folosită drept bază ideologică în statul sovietic, în esența ei, constituia o ideologie ofensivă; dezvoltarea ideilor antagoniste, violente, radicale și reprezenta chintesența unei teorii a războiului continuu. Partidul bolșevic a proiectat mecanismul retrograd al unei mașinării de strivire a dușmanului 358; liderii politici sovietici au recurs la propaganda militantă ce folosea un limbaj acerb și de altercație la adresa adversarului. Ajutorul internațional din lagărul socialist împotriva imperialismului, lupta de clasă – reprezintă noțiuni ce instigă la violență, iar mecanismul coercitiv al dezinformării a reprezentat un mijloc de luptă în profilul strategiei directe și indirecte a statelor totalitare.” (p. 83)*

”*Vectorii propagandei sovietice referitoare la războiul sovieto-afghan – ajutor internațional și apărarea hotarelor de sud ale Uniunii Sovietice – au constituit pilaștrii ideologici care au fost percepuți și de participanții sovietici la războiul din Afghanistan. În pofida faptului că Kremlinul a perseverat asupra enunțului de ajutor internațional, în Afghanistan, pentru viitorii combatanți, la nivel conceptual și simpatetic, au bruiat poncifurile de apărare a hotarelor Uniunii Sovietice, identificat cu conceptul de patriotism sovietic. Explicația rezidă în următoarele considerente: tinerii sovietici au fost instruiți conform sloganului – apărarea Patriei, evident de sorginte sovietică, reprezintă cea mai importantă clauză a fiecărui cetățean; reprezentarea armatei ca o emanație organică a voinței de apărare a țării constituie un simbol pentru securitate și protecție; exista o coeziune mai solidă în ideea de a-ți apăra propriul popor de imixtiune decât de a apăra de ingerință o națiune intrusă; amplificarea hiperbolică a mizelor implicate în război (sugerarea conceptului conform căruia tot ceea ce este mai valoros este amenințat). Mai mult, pentru unii combatanți, cauza războiului sovieto-afghan a constituit-o apărarea exclusivă a URSS, război ce era considerat drept și plin de onoare, de vigilență, un fel de război de apărare, de aici modelul de justificare a intervenției militare, în baza etosului militar.” (p. 101-102)*

Capitolul IV. Războiul sovieto-afghan. Istorie trăită și istorie narată, capitolul de bază al lucrării este structurat în două subcapitole – “Imaginea alterității” “Confruntări militare” și “Aspecte din viața cotidiană a combatanților sovietici”.

“Plasați într-un spațiu intrus, necunoscut, în contrast cu comunitatea din care proveneau, militarii din URSS au perceput o lume ostilă, dimensiune constituită în contextul războiului sovieto-afghan. Conflictul armat din Afghanistan a decurs într-o «țară absolut străină, cu o climă și situație geografică deosebită, o țară muntoasă...», era greu nu numai să lupți, ci chiar și să te afli acolo» (Sl. Răducan). Acest recul a conturat dimensiunea psihologică a combatanților sovietici (de menționat și vârsta acestora –18-19 ani) vizavi de un spațiu nou, răuvoitor, unde orice contact reprezenta și o puternică lovitură asupra personalității acestora. Pentru militarii sovietici, imaginea adversarului reprezentată în literatură, filme, în relatările generației în vârstă sau în cadrul instrucției militare n-a fost nici pe departe congruentă cu cea din Afghanistan. Inamicul, deseori, nu avea o uniformă militară ce-l discernează și nu reprezenta un anumit segment al populației. În perimetrul conceptului indelebil marcat de contextul istoric, pentru afghani orice nou venit care se afla pe teritoriul țării sale, cu atât mai mult înarmat, era un inamic ce trebuia înlăturat. Generalul Ruslan Aușev, fost șef al infanteriei motorizate a armatei sovietice din Afghanistan, în anii 1980–1982 și 1985–1987, releva, într-un interviu, despre starea de inamicitate a afghanilor: „Fiecare străin care intră în această țară devine un dușman vânat de toată lumea – militari, civili, chiar și de natură.” (p. 126-127)

“Activitatea participanților la războiul sovieto-afghan a fost combinată atât cu situații extreme (panică, lupte militare, stres), disciplină militară (în strucție, formalități de protocol), cât și cu un segment de timp mai relaxant, de respiro – timpul liber. Timpul liber, ca fenomen simțit interior, a constituit o necesitate psihofiziologică, o formă de refugiu din contextul violent al flagelului militar, o evadare din cotidian. Viața cazonă cu preluarea consemnelor, conjugată în perimetrul conflictului militar, s-a intercalat nemijlocit și cu spațiul intim al combatanților. Superiorul militar sau ded-ul putea interveni cu diverse dispoziții, obligații și în orele de repaus ale soldatului. Timpul liber nu reprezenta un regim bine programat, iar, după caz, era chiar exclus din viața cotidiană, marcând o existență acronică. Cadrul conflictual a consacrat o intensă activitate defensivă, fapt jalonat și prin imperceptibilitatea temporală. Potrivit psihologilor, inexistența sau fuga timpului liber în conflictele militare, hiperprosexia acestui fapt, rezidă în situațiile tensionate care generează obsesia nesiguranței. Situația respectivă ținea însă și de contextualul războiului, cu intense implicații emoționale ce eclipsau deseori datele calendaristice, iar odată cu acestea și momentele de răgaz: „În timpul liber...trebuia să stai cu ochii în patru” (A. Oprea)” (p. 277)

Capitolul V. Impactul războiului din Afghanistan asupra vieții participanților din RSSM.

„ Orice conflict armat înglobează sacrificii umane, iar cel din Afghanistan n-a constituit o excepție în acest sens. Numărul total al morților din componența militarilor sovietici se estimează între 13 500 și 50 000 de suflete. Decalajul substanțial al acestor date se datorează faptului că oficialii de la Kremlin se eschivau să etaleze numărul exact al celor morți, indicând o cifră ostentativă minimă. Această „tăcere” a autorităților sovietice la fel poate să nareze „ceva”, și anume, explicația acestui fapt rezidă în fobia liderilor de a expune pentru comunitate informații autentice, reflecție cu impact psihologic de șoc – „moralul nu va rezista la așa ceva”. Din acest considerent, s-a conturat o realitate inefabilă. Numărul maxim era prezentat, fapt bine cunoscut că beligeranții oricăror războaie „au ținut în mare secret cifra totală a pierderilor lor, umflând la maxim pe cea din lagărul advers”, și viceversa, decelând totalul morților din propria tabără. Conform cercetărilor de ultimă oră, evaluarea totală a pierderilor umane în războiul sovieto-afghan punctează 15 051 de morți (căzuți în lupte, morți în urma rănilor și diverselor boli, catastrofelor etc.) din cadrul Forțelor Militare ale Armatei Sovietice (inclusiv ale unităților de grăniceri și forțelor interne etc.). Potrivit datelor oficiale, în anii 1980–1989, din numărul totalul de 383 de militari moldoveni decedați în cadrul armatei sovietice, 279 de participanți au sucombat în Afghanistan. Materialul inedit din arhiva curentă a DAMMARM (cercetate de autor în 2001) permite să evidențiem și anumite caracteristici referitoare la cei 279 de combatanți morți în războiul din Afghanistan. Conform mozaicului național, în anii 1980–1989, numărul moldovenilor căzuți în conflictul militar este de 188 (67,383%), ucraineni – 39 (13,978%), ruși – 35 (12,544%), găgăuzi – 11 (3,942%), tătari – 3 (1,075%), belaruși – 1 (0,358%), bulgari – 1 (0,358%), marieni – 1 (0,358%). Potrivit funcției militare, 240 erau soldați, 24 ofițeri, 12 plutonieri, 3 angajați ai armatei. Apartenența de partid: 22 membri ai Partidului Comunist, 187 erau membri ai organizațiilor comsomoliste, 70 – fără apartenență politică.” (p. 328-329)

Monografia se finalizează cu 14 anexe care cuprinde: hărți, date statistice, documente ale propagandei sovietice și afgheane, planul de acțiune ale unităților de elită sovietice împotriva mujahedinilor, participarea combatanților basarabeni la războiul din Afghanistan, reflectată în legitimații și decorații, corespondența foștilor combatanți din Republica Moldova la războiul sovieto-afghan, banii sovieticilor din Afghanistan, prizonierii basarabeni în războiul sovieto-afghan, documente despre decesul combatanților, originari din Republica Moldova, fotografii din arhiva participanților din Republica Moldova la războiul din Afghanistan.

E și firesc să considerăm, că volumul istoricului Ion Xenofontov *Războiul din Afganistan*(1979-1989) este o

lucrare reușită, necesară și foarte importantă pentru cei ce studiază acest eveniment istoric. Cartea este adresată specialiștilor, organelor de resort, cercetătorilor științifici, profesorilor universitari, doctoranzilor, studenți-

lor și tuturor celor preocupați de problemele istorice. Fiecare apariție a unei cărți de valoare este un succes atât științific cât și cultural, care deschide noi orizonturi în cunoașterea adevărului istoric.

BALTAG, ALEXANDRU. «La moitié des étudiants moldaves parlent ou étudient le français» : entretien avec Alexandru Baltag / Alexandru Baltag; écrit par Florent Parmentier // Regard sur l'Est. – 2010. – 15 oct.

O discuție cu unul dintre basarabeni, Alexandru Baltag, am descoperit pe paginile revistei *Regard sur l'Est*, relevată de Florent Parmentier, discuție despre mișcarea francofonă în Republica Moldova, despre Casa Științelor, al cărei responsabil este Alexandru Baltag.

Pentru a-l cunoaște mai îndeaproape, luând în considerație vârsta sa tânără, vom oferi câteva date despre protagonist.

Alexandru Baltag este născut la 16 iunie 1984 în orașul Bender (Tighina).

În 2007 a absolvit Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative a Universității de Stat din Moldova. Între 2007 și 2008 urmează masteratul la Institutul European de Înalte Studii Internaționale (IEHEI), Nice, Franța, susținând teza de master: „Republica Moldova și Ucraina – miza între Uniunea Europeană și Rusia”.

La momentul de față Alexandru Baltag este doctorand în relații internaționale și studii politice, la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, România.

Pe lângă limba română, maternă, mai vorbește franceza, engleza, rusa și germana. Printre pasiuni se enumeră muzica clasică, etno-dance, lectura, fotbalul.

A participat la conferințe internaționale din Germania, Franța, Principatul Monaco, Bulgaria, România, Ucraina, Republica Moldova. A

obținut Premiul de excelență din partea ex-Președintelui României, Emil Constantinescu, Fundația “Generația Europeană XXI”, precum și o diplomă pentru succese deosebite la studii cu prilejul celei de-a 60-a aniversare de la fondarea Universității de Stat din Moldova.

Deși atât de tânăr, are o bogată activitate publicistică și politică. A publicat articole de analiză în Franța, România, Lituania, Rusia, Republica Moldova.

Pe lângă cele menționate, Alexandru Baltag este și vechi responsabil al Casei Științelor din Chișinău, un veritabil centru de francofonie, inaugurat în ianuarie 2010, astăzi este expert pe lângă Asociația pentru politica externă a Moldovei.

Tocmai despre acest centru al francofoniei, Casa Științelor, și în general despre întreaga mișcare francofonă și experiența sa în acest domeniu, au discutat Alexandru Baltag și autorul francez în dialogul întreținut și publicat pe paginile ziarului francez.

În cele ce urmează reproducem discuția întreținută.

“Vous avez participé au lancement de la Maison des Savoirs à Chisinau. Comment est né ce projet et dans quels buts?”

Alexandru Baltag: *Le projet Maison des Savoirs de Chisinau est né d'une Convention tripartite signée entre la ville bénéficiaire (Chisinau), l'Organisation internationale de la francophonie (OIF) et l'Association internationale des maires francophones (AIMF). Ce projet fait suite à l'engagement du Secrétaire général de la Francophonie, Son Excellence Monsieur Abdou Diouf, pris lors du XIe Sommet de la Francophonie qui s'est tenu en septembre 2006, et visant à lancer trois projets pilotes, dont celui des Maisons des Savoirs. Celle de Chisinau est un projet pilote de l'OIF et de l'AIMF.*

La Maison des Savoirs de Chisinau

a pour objectif d'être un outil au service du plan de développement de la ville. Ce projet a pour ambition de donner à toute la population de Chisinau un accès partagé aux savoirs et, par conséquent, d'augmenter ses capacités à contribuer à la réalisation des objectifs socio-économiques et culturels de Chisinau. Placée sous la responsabilité des autorités municipales, la Maison des Savoirs est le fruit d'un partenariat entre les acteurs locaux et étrangers: OIF, AIMF et Académie des études économique de Moldavie, en partenariat avec l'Agence universitaire de la Francophonie, TV5 Monde, le ministère moldave des Affaires étrangères et de l'intégration européenne et celui de l'Education.

La Maison des Savoirs de Chisinau, inaugurée le 29 janvier 2010, offre de multiples services, tels que l'accès aux outils informatiques et aux ressources Internet, une bibliothèque et des ressources documentaires en ligne, des sources pédagogiques et audio-visuelles, etc.

Quelle place occupe l'Europe dans la programmation du projet?

L'Europe y occupe bien évidemment une place centrale puisque Chisinau est la première et, pour le moment, l'unique ville d'Europe qui bénéficie d'un tel projet soutenu par l'OIF. De plus, la Maison des Savoirs de Chisinau a déjà lié d'étroites relations de collaboration avec les ambassades des pays européens francophones en Moldavie (France, Roumanie, Suisse, Belgique, Bulgarie), avec la Délégation Wallonie-Bruxelles de Bucarest, avec les sous-divisions de l'OIF en Europe (Centre régional francophone pour l'Europe centrale et orientale -CREFECO-, Antenne régionale pour les pays de l'Europe centrale et orientale -APECO-), mais aussi avec les autres opérateurs francophones (Alliance française de Moldavie, antenne de Chisinau de l'Agence universitaire de la Francophonie).

La représentation et la préséance des pays francophones européens dans les espaces de la Maison des Savoirs constituent un élément central du projet multiculturel qu'elle porte. Par ailleurs, les discussions informelles, les conférences ou visioconférences qui y sont organisées abordent des sujets ayant trait à l'Union européenne, aux valeurs et aux principes européens, ainsi qu'aux relations moldo-communautaires.

L'un des objectifs du projet est de répondre aux demandes de la population, notamment dans une période marquée par un processus d'europanisation et de démocratisation du pays. Dans la mesure où les gens s'intéressent de plus en plus aux sujets relatifs à l'Europe et à l'UE, cette thématique est naturellement et constamment abordée dans la programmation.

Comment la Maison des Savoirs s'intègre-t-elle parmi les autres acteurs francophones (Alliance française, Agence universitaire de la Francophonie -AUF-, actions de coopérations décentralisées, etc.)?

La Maison des Savoirs de Chisinau est un espace ouvert mis à la disposition d'un public diversifié d'apprenants, de formateurs et de citoyens. Le but du projet étant le développement et la promotion en Moldavie de la langue française, de la culture et des valeurs francophones, c'est tout naturellement que la Maison des Savoirs entretient des relations de collaboration avec l'Alliance française de Moldavie, l'AUF et l'Association moldave des professeurs francophones. La Maison des Savoirs est complémentaire des activités des autres acteurs francophones dans le pays, cet espace de formation et d'autoformation étant ouvert à la collaboration des différents opérateurs de la Francophonie et des organismes partenaires.

Il ne s'agit pas d'une mise en concurrence et la programmation de la Maison vise à enrichir et développer la francophonie en Moldavie, à assurer l'appropriation de la culture numérique par plusieurs missions éducatives, sociales et culturelles parmi les jeunes, professeurs, enseignants, chercheurs et formateurs.

Plus globalement, comment expliquer l'importance du mouvement francophone en Moldavie?

Je dirais que le mouvement francophone en Moldavie inclut deux dimensions, l'une culturelle et éducationnelle -la plus forte d'ailleurs- et l'autre politique.

Du point de vue culturel et éducationnel, il faut mentionner que la francophonie a joué un rôle important dans le processus de renforcement des institutions moldaves dans les domaines de l'éducation, de la formation professionnelle et de l'alphabetisation. On peut souligner le fait qu'en 2009, selon les statistiques officielles moldaves, 50% des élèves, lycéens et étudiants moldaves parlaient ou étudiaient le français. De plus en plus de jeunes souhaitent faire leurs études dans un pays francophone, notamment en France, Belgique et Suisse, ce qui montre bien que le mouvement francophone conserve une certaine influence dans la mobilité des jeunes moldaves, à la fois parce qu'il suscite un intérêt en soi mais aussi du fait de l'offre de bourses et du prix des formations.

Par ailleurs, le mouvement francophone, qui inclut toutes les organisations de la Francophonie, garde comme but la promotion des valeurs démocratiques, de la paix, des droits de l'homme et de l'égalité sociale. Pour nous, les Moldaves, la francophonie représente un pas vers l'intégration européenne. Grâce à l'OIF, dont la République de Moldavie est membre depuis 1996, grâce à l'AIMF (dont la municipalité de Chisinau est membre depuis 1996 également), nous avons la possibilité de consolider et d'enrichir nos relations diplomatiques et politiques bi- et multilatérales.

En outre, l'échange culturel et éducationnel entre la Moldavie et les autres pays francophones constitue un atout non négligeable pour la diplomatie moldave, particulièrement dans le cadre du processus de globalisation. Il ne faut pas oublier que les langues française et roumaine (langue officielle de la Moldavie) partagent une origine latine commune, ce qui facilite le rapprochement des pays et des populations de ces pays. La latinité con-

stitue l'élément clé qui définit notre appartenance à la culture et aux valeurs européennes.

La Moldavie s'était portée candidate pour l'organisation d'un sommet de la Francophonie. Qu'en est-il aujourd'hui?

L'organisation d'un sommet de la Francophonie en Moldavie représente un objectif essentiel pour la diplomatie du pays et du point de vue de son prestige international. Je suis convaincu que cet objectif reste à l'ordre du jour pour le gouvernement, alors que la Moldavie est l'un des principaux bénéficiaires européens des fonds francophones. Un exemple l'attestant est la présence de trois institutions francophones: l'Alliance française, l'Agence universitaire de la Francophonie et la Maison des Savoirs. Par ailleurs, il ne faut pas négliger le rôle de la diaspora moldave dans les pays francophones, surtout en France et au Québec.

La Moldavie est aujourd'hui confrontée à un problème de visibilité dans l'arène internationale et la diplomatie moldave travaille actuellement à la promotion de l'image du pays. L'organisation d'événements internationaux dans la capitale moldave constitue donc une tâche essentielle pour nous.

La nomination d'un nouvel Ambassadeur en France, Oleg Serebrian, connu pour son engagement francophone, vous rend-elle plus optimiste quant à la visibilité de la Moldavie en France?

Je connais O.Serebrian depuis 7 ans, ayant eu la chance de travailler avec lui et de l'avoir comme professeur à l'Institut européen des hautes études internationales de Nice. Je crois qu'il n'y avait pas de meilleure candidature que la sienne à ce poste. O.Serebrian entretient de bonnes relations avec les milieux académique et politique français; il est très apprécié en France.

Entretenu de bonnes relations de coopération avec la France, pays moteur de l'Union européenne, est essentiel pour la population moldave et pour notre gouvernement. O.Serebrian, je n'en doute pas, œuvrera au rapprochement de nos deux pays."

KORNFELD, GUY. **Moldavie : Chișinău, millésimes underground / Guy Kornfeld // Le monde. – 2010. – 27 mai.**

Pe bună dreptate, colecția de vinuri de la Mileștii Mici este considerată cea mai mare colecție de vinuri nobile existentă pe Terra. Călătorii străini descoperă aici șesuri nesfârșite cu viță nobilă, canioane traversate de râuri limpezi și lunci înverzite, mănăstiri rupestre, păduri domnești, cetăți voievodale, sate și livezi, orașe albe din calcar...

Unice în felul lor sunt două minuni contemporane: orașele subterane de vinuri Cricova și Mileștii Mici. Sunt în primul rând parte a Patrimoniului Național, iar după vizitarea acestora devine evident că sunt și parte a Patrimoniului Universal.

Tocmai tezaurul de la Mileștii Mici a fost discutat, prezentat, laudat în publicația franceză *Le monde*.

Articolul începe cu amplasarea geografică a orașului subteran, amintind că se află la 17 km de capitala țării, Chișinău, iar numele și l-a obținut de la cel mai vechi sat din Moldova. Galeria cu vin au peste 200 km și o adâncime de la 30 până la 85 m, ceea ce le menține la o umezeală și temperatură constantă, potrivită acestui tip de produs. Ceea ce l-a surprins pe autorul articolului a fost faptul că a fost invitat de directorul acestei minuni să viziteze galeria subterană într-o mașină. Un fapt uimitor este și aceea că instituția posedă o colecție de vinuri de renume mondial. În anul 2005 această colecție a fost calificată de cartea recordurilor Guinness drept "colecție de aur", cea mai fabuloasă colecție din lume. Aceasta enumeră un milion și jumătate de sticle excepționale. Vinurile albe provin în mare măsură din strugurii de pe viile franceze. Se mai produc, fără îndoială, și vinuri negre, foarte viguroase, la fel vinuri moi sau dulcii, precum lichiorul.

Pe lângă acestea, sunt trecute în revistă alte bogății vinicole de interes național din Republica Moldova, precum orașelul subteran Cricova, societatea Purcari, unde prezentările sunt însoțite de succinte istorii ale acestor instituții.

Cricova e apreciată drept cel mai reputat beci vini-

col din țară, e o galerie fabuloasă, impresionantă și prestigioasă de 80 km lungime. Pentru vizitarea acesteia, la fel ca și în Mileștii Mici, este indispensabilă o mașină. Perla acestei minuni este o sticlă cu vin care datează din 1902, păstrată sub un clopot de sticlă.

Autorul sfârșește cu afirmația lui Victor Bostan, proprietarul societății Purcari, care a dat o apreciere comparativă a vinificației franceze și moldovenești: "Dacă vinificația franceză este un crescendo, vinificația moldovenească tradițională este o modulație".

„A 17 km de la capitale moldave, Chișinău, la cave Mileștii Mici porte le nom du village le plus ancien de Moldavie. Des recherches archéologiques ont permis de découvrir les vestiges des X-e et XI-e siècles. À l'époque, les villageois construisaient leurs maisons avec les pierres qu'ils extrayaient des mines situées aux alentours. Aujourd'hui, les anciennes galeries atteignent plus de 200 km, situées à une profondeur allant de 30 à 85 m. Une configuration qui assure une hygrométrie de 85-95 % et une température comprise en permanence entre 12 et 14°. Conditions idéales pour la conservation et la maturation du vin. Le directeur de l'établissement Gheorghe Castraveț fait visiter la galerie en voiture: "Vous savez, nous dit-il, bien que Mileștii Mici soit aujourd'hui une entreprise appartenant à l'Etat moldave, je la dirige, comme toutes les entreprises vinicoles privées. Nous sommes fiers de pouvoir dire que nous appartenons au patrimoine culturel national." Cet homme volontaire a sous sa responsabilité 260 personnes. Elles travaillent à la production, à la fabrication, à l'élaboration, au vieillissement des vins entreposés dans 1 200 barriques de chêne. Le groupe possède aussi une collection de vins de renommée internationale. Le Guinness World Records l'a consacrée, en 2005, "collection d'or", la plus fabuleuse collection du monde. Elle compte un million et demi de bouteilles exceptionnelles. Le groupe produit des vins blancs, issus en majorité de cépages français, en particulier, un sauvignon 1988, ou un pinot 1990. Les rouges

sont vigoureux, comme les cabernet-sauvignon 1986, les codru 1987, les negru de purcari 1986. Le domaine produit aussi des vins moelleux ou plus précisément, des vins liquoreux comme l'Auriu 1986 ou le Trandafirul Moldovei 1986. Une production que l'on retrouve sur les tables américaines, japonaises, britanniques, grecques, et tchèques.

La cave la plus réputée de la Moldavie est sans conteste celle de Cricova: c'est une fabuleuse galerie, impressionnante et prestigieuse de près de 80 km de long qui, comme Milestii Mici, appartient à l'Etat. Valeriu Mihaluta, le coordinateur du groupe, sert de guide pour ce voyage au centre de la terre où une voiture est indispensable. Au terme d'un fabuleux trajet, le saint des saints apparaît. Il recèle une collection de vieilles bouteilles. Le plus ancien flacon, un millésime 1902, est préservé sous une cloche de verre. D'autres bouteilles dorment sereinement comme des bordeaux dérobés par le nazi Hermann Goering, et récupérés par les soldats de l'armée Rouge après la capitulation allemande. On peut aussi y découvrir de magnifiques premiers grands crus de bordeaux, d'excellents et prestigieux portos, des vins italiens et autres vins européens qui constituent ce sublime trésor. Pour perpétuer la tradition de ces grandes caves souterraines, les époux Grigorii et Nelly Sonic – propriétaires de la société de négoce, Lion-Gri, de nombreux châteaux et domaines vinicoles – ont acheté une ancienne carrière qu'ils ont transformée en une immense cave. Chaque allée porte un nom de cru. Grigorii Sonic construit, bâtit et imagine son projet comme un architecte. A 85 m sous le niveau du sol, le visiteur roule dans de grandes artères sur 56 km de souterrains. "Parfois, j'ai l'impression d'être le metteur

en scène d'un opéra", confie le maître des lieux.

Le projet des époux Sonic ne s'arrête pas là. A la sortie de la galerie dominant la vallée, "il est prévu un complexe hôtelier de grand luxe, j'envisage d'engager un chef français pour adapter et moderniser la cuisine moldave. Ce projet va voir le jour très rapidement, s'enthousiasme Grigorii Sonic. Les touristes gastronomes du monde entier pourront s'y presser, déguster et se détendre dans mon fabuleux site." A 140 km au sud-est de Chisinau, à la frontière entre la Moldavie et l'Ukraine, s'étend la région vinicole moldave la plus réputée pour la qualité du terroir. Elle accueille la première compagnie de négoce de vins de Moldavie, la société Purcari. Fondée en 1827, elle a été rachetée par Victor Bostan il y a une dizaine d'années. Sa formation universitaire en œnologie, lui a permis de la transformer et de moderniser son entreprise. Propriétaire et seul maître à bord, il connaît chaque pied de vigne; c'est à la fois un grand négociant et un amoureux de sa terre qui, de plus, reste attentif à l'innovation technologique dans le monde du vin. Victor Bostan voyage à travers le monde, s'informe, se renseigne, se documente. Les belles propriétés bordelaises ou bourguignonnes sont ses modèles. "Si le vignoble français est un crescendo, le vignoble moldave traditionnel est une modulation", affirme-t-il. Tout est fait ici pour contenter les amateurs de bons vins; un complexe hôtelier est même à leur disposition. "La cuisine traditionnelle est un enclos, ne pas en sortir serait une régression, j'aime mettre un pied hors de l'enclos. Mais je me garderais bien d'en sortir totalement", précise Victor Bostan avant de s'attabler, un verre à la main..."

Ioan Grecu – artistul conceptelor

Pe sculptorul de la noi, Ioan Grecu, l-am prezentat mai amplu pe paginile Almanahului nostru cu alte ocazii. De această dată venim cu informații mai succinte, aducând la cunoștința cititorului în special un eveniment mai important al anului 2010, o expoziție a lucrărilor peste Prut, la Centrul Internațional de Cultură și Artă „George Apostu” din Bacău.

Astfel, sculptorul nostru a vernisat la 23 aprilie prima sa expoziție personală din 2010 în România. Amintim că artistul mai avusese expoziții peste Prut: în 1993 la Cluj și în 1995 la Iași.

Rezumând datele importante ale vieții artistului, menționăm că Ioan Grecu, s-a născut la Recea, Râșcani, este absolvent al Facultății de Pictură și Grafică de la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău și al secției de sculptură de la Universitatea de Arte Vizuale „Ion Andreescu” din Cluj-Napoca. Este prezent în expoziții, personale și de grup, în Moldova și peste hotare, începând cu anul 1991. Cea mai recentă expoziție a sa a avut loc la Veneția, în octombrie 2009.

Artistul creează sculptură modernă, folosind materiale, de la piatră la bronz, de la marmură la lemn. Așa cum observă Igor Guzun, sculptorul preferă ritmurile asimetrice, deformațiile și stilizările, interesându-l mai mult puterea expresiei decât frumusețea ei. Iar ciclurile de sculpturi și reliefuri sunt generate de sentimente și trăiri: iubire, gelozie, melancolie. Ioan Grecu însuși afirmă că „nu a ajuns încă la punctul de sosire, dar continuă să dezvolte un proiect lung, fiind important nu doar finalul, ci căutarea continuă”.

În anul 2010, între 23 aprilie și 17 mai, Ioan Grecu, „promotorul conceptului de culturalizare al spațiului urban” (Igor Guzun), a inaugurat la Centrul Internațional de Cultură și Artă Contemporană „George Apostu” din Bacău o expoziție personală, cu genericul „Meandrele existenței”, pe care a conceput-o ca o expoziție-coridor și care a inclus 27 de lucrări și 6 fotografii de sculpturi, aflate în spații publice în Republica Moldova. Acestea reprezintă, în opinia criticului de artă Valentin Ciucă, „un parcurs către sine însuși, descoperind echivalențe simbolice polisemantice și pilduitoare în raport cu propriul destin de creator”.

Lucrările expuse au fost prezentate de prof. univ., dr. Petru Bejan, de la Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași și de criticul de artă Valentin Ciucă. Universitarul l-a caracterizat astfel pe sculptorul nostru: „Ioan Grecu este un artist de vocație și artiștii de vocație sunt rari, este un artist complex, un sculptor al conceptelor, al proiectelor cu miez și profunzime. Îi mulțumim că ne-a facilitat contactul cu operele sale, permițându-ne astfel să ne bucurăm de această superbă galerie”. Valentin Ciucă, la rândul său, a afirmat că Ioan Grecu a încântat cu lucrările sale, „care șochează prin plasticitatea formei, prin profunzimea și originalitatea mesajului fiecărei

lucrări, indiferent dacă e vorba de bronz, de lemn sau de metal polisat”.

„Expoziția cuprinde o selecție a sculpturilor din cele trei cicluri pe care le-am dezvoltat de-a lungul anilor: „Capriciosa”, „Pasărea din noi” și „Chei de boltă”, a afirmat artistul Ioan Grecu. „Aceste trei cicluri reprezintă, de fapt, trei trepte de trecere a omului pe pământ. „Capriciosa” exprimă starea de capriciu a omului pe pământ. „Pasărea din noi” reflectă tendința de înțelegere a sinelui și apropierea de Dumnezeu, iar „Chei de Boltă” oglindește spiritualizarea materiei”, dezvăluie artistul semnificația operelor sale. „Mă preocupă mereu spiritualizarea materiei. Vă las în starea de contemplație”, a concluzionat artistul.

Vernisajul de la Bacău a făcut parte din programul cultural „Ziua Centrului de Cultură Apostu”, ediția a XV-a, eveniment cultural prilejuit, an de an, de prăznuirea Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, Purtătorul de biruință, patronul spiritual al Centrului.

După ce a fost vernisată în premieră, în aprilie, la Bacău, expoziția lui Ioan Grecu „Meandrele existenței” a ajuns, la 2 iulie 2010, în orașul Sfântul Gheorghe (România), la Centrul de Cultură Arcuș.

Criticul italian de artă Giorgio Pilla caracterizează limbajul sculpturilor lui Ioan Greco drept unul „care face să perceapă ceea ce artistul are în minte și în inimă, se reîntoarce să spargă monotonia și să înțeleagă unicitatea noilor și micilor momente. Artistul reușește să facă ca în sculptura dură, de acțiune să conviețuiască dinamicitatea și plasticitatea, o amintire ancestrală a pictorilor, precum Degas, dar cu trăsăturile propriului său AND”.

Sculptorul nostru este apreciat de criticii de artă drept „un artist atent cu materialele, oricare ar fi acestea”.

Dumitru Brodetski – pozitivul fantast

Tânărul pictor Dumitru Brodetski a avut, pe parcursul anului 2010, câteva expoziții personale peste hotarele țării. Semnalăm aceste evenimente, amintind câteva date despre artist.

Este născut la Chișinău în 1976.

Studii:

1997-2000 – Institutul de Arte, Timișoara;

1991-1995 – Colegiul Republican de Arte, Chișinău;

1985-1990 – Școala de Arte pentru copii, Cahul.

Lucrările lui Dumitru Brodetski le putem găsi în colecțiile private din Franța, România, Marea Britanie, Statele Unite, Rusia, Germania, Ucraina, Olanda, Dubai, Spania, Grecia, Israel.

Artistul însuși a afirmat despre activitatea sa următoarele: „...pictura, arta plastică în general, m-a cucerit încă din copilărie. La început din joacă, iar mai târziu a devenit un mod de comunicare și o sursă de existență, de altfel pictura este acest mod de comunicare, îmi este la îndemână și azi. Asta pentru că nu sunt o ființă socială, în sensul de a accepta realitatea și de a mă conforma regulilor generale pur și simplu. În tablourile mele încerc să dezvălui, să scot la lumină cele mai ascunse sentimente, stări ale ființei. De altfel, privesc pictura și ca formă de autocunoaștere, și ca o joacă, starea de joc fiind potrivită spiritului meu. Pot spune că cine îmi vede tablourile mă poate cunoaște oarecum. Îmi doresc ca cei care îmi privesc tablourile să vadă o parte a lumii prin prisma ființei mele.”

În luna martie a anului 2010 artistul plastic a acordat un interviu Lăcrămioarei Opreș, pentru site-ul amintiridincalatorie.ro, descriind astfel personalitatea și creația artistului:

“Lucrări plimbărețe, pe care nu le-am putut ajunge din urmă pentru a le întreba despre amintirile lor din călătorie; l-am prins, în schimb, pe cel care le-a dat viață și am purtat cu el o discuție pe tema călătoriei. De orice natură ar fi ea: interioară – ca mișcare în sine și către sine – exterioară – Brodetsky aruncând într-un rucsac toate cele și pornind la drum; și am glumit un pic și pe tema mării călătorii care ne așteaptă pe toți, „sora-moarte”. În cuvinte nu este prea vorbăreț, în schimb, culoarea se dovedește a fi graiul său de suflet și pe care-l împarte generos privitorilor noștri.” Prezentăm în cele ce urmează interviul realizat de Lăcrămioara Opreș.

“Prin picturile tale ne prezinți o lume fantastică, desprinsă parcă din vis. Cum ia naștere ideea unei lucrări?”

Pornesc cu pânza în sus pe râu până la pânzele ne-albe, cam asta-i traiectoria. Important este să-mi iau curaj de fiecare dată, cu emoție.

Cum privești tu moartea?

Îmi sare sus călcâiul când aud de sora-moarte... Mi-i frică, e răutăcioasă ca un țânțar pe... hehe...

Lucrările tale sunt foarte pozitive; din ele se revarsă multă lumină și culorile folosite sunt foarte vibrante; practic, lumina invadează de oriunde: din apă, din părul femeilor, de pe chipurile lor, din cer, de la păsări. De unde atâta lumină?

Da, ideea luminii îmi apare, eu nu-mi propun de la bun început, până la asta se ajunge... Dar nu de fiecare dată... doar uneori, e drept, mai des...

Femeia pare a fi tema principală a picturilor tale...

Daaa, m-am săturat de tema asta, dar nu voi renunța la ea până la 90 de ani. (râde)

Cum definești tu frumusețea unui om? Ce face ca un om să pară frumos în ochii tăi?

Nu știu – în cuvinte...

Ce alte teme mai tratezi în picturile tale?

Temele sunt uneori dictate de factorii înconjurători...; în concluzie, sunt destul de happy – sau ceva de genul. Îmi doresc o serie de autoportrete, din interiorul meu, precum lucrarea „Black moon rising”.

Cărui curent artistic te simți tu că aparții?

Eu sunt din Republica Moldova; curentul meu – mderomantismeastrepelare... Dar sună cam urât și evit să-l folosesc prea des.

Spune-mi, te rog, ce nu te inspiră? Care este momentul în care nu poți crea?

Când sunt nervos, iaca atunci mi se pune pata pe tot și n-am răbdare să o ocolesc, stau degeaba și mă uit la stele, cică, sau nu știu... pe internet. Mi-era dor de „claviatură”, am stat fără net o vreme și m-am aerisit...

Ai un principiu „de fier”, la care nu poți renunța cu nici un chip?

Nici un pas înapoi, numai înainte, pe unde n-or fi cine-o fi... Se mai întâmplă ocoluri mici, inevitabil, pentru reculegere și recuperare și acumularea necesară în perspectiva unei noi expansiuni. Nervii mei sunt din plastelină, remodelabili, iar principiile – în construcție. Din fier n-am nimic. Voință am.

Ai avut expoziții atât în România, cât și în străinătate. Care este locul care ți-a plăcut cel mai mult?

Din călătorii - Londra, dar și în Franța, în provincie. Mie la Moldova îmi e gândul. E fain acolo, da' nu-s parale; în rest, Rai, uneori și fără parale, depinde...

Unde nu te-ai mai duce niciodată?

În China, dar nu zic de ce...

Privindu-ți picturile, aș zice că îți place mai mult apa, marea, și nu muntele. Greșesc?

“Privindu-ți...” eu sunt detașat de asemenea termeni. Eu privesc, tu privești, alții privesc... Depinde. Nu pun mâna în foc pentru ce poate vedea privitorul. Marea, norii, stihia apei îmi place, mă văd pe plaja tropicală și în toiul iernii, foarte des.

Există un loc despre care poți să spui că nu te mai saturezi să-l vizitezi? Unde te-ai duce iar și iar?

Există. Nu îl pot descrie în cuvinte, din păcate...

Povestește-ne o întâmplare, dintr-o călătorie, care ți-a rămas adânc înrădăcinată în minte.

E rușinoasă, mă rușinez s-o povestesc, sunt rușinos...

Ce iei mereu cu tine în geantă atunci când pornești într-o călătorie?

Vreun rucsac, cu cort, cu cont, cu de toate...

Există ceva în natură care nu te inspiră deloc, din care nu poți scoate ceva pozitiv?

Pozitivul există doar în context... O lume fără umbre nu ar plăcea nimănui.

Care este locul preferat de tine în România?

În mine pe undeva există... Și în afara mea.

Te-ai stabilit în Timișoara, și nu în București. Ți place mai mult acolo?

Nu regret că am rămas în Timișoara. E a doua casă pentru mine. 13 ani nu e glumă. Timișoara are ceva cu totul special, nu aș putea defini ce anume. Aici mi s-au născut ambele fice. Cunosc multă lume. Până la urmă m-am deprins.

Ai timp liber? Lucrezi după un program anume?

Nu, nu am un program de lucru fix. Am timp liber destul, îmi place să dorm, mai nou, cu efecte speciale.

Efecte speciale... Te referi la vise?

Daaa...

Ce-ți mai place să faci în timpul liber?

Mă uit în monitor, singurul hobby mai grand, deocamdată”.

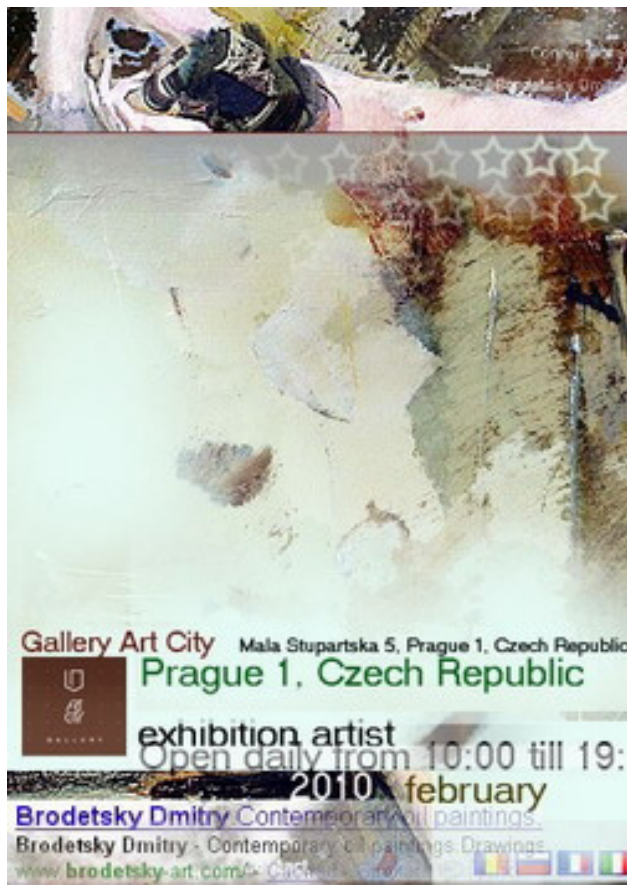
Prezentăm câteva dintre picturile artistului, realizate pe parcursul anului 2010, care au fost incluse în expozițiile organizate peste hotarele țării, deci expuse publicului de pretutindeni:

Între 25 februarie și 5 martie 2010, în Franța a avut loc o expoziție-galerie, numită "La Passerelle" în cadrul unui eveniment mai mare "Pictori români în Franța". Astfel, Asociația "Soleil de l'Est", în parteneriat cu Primăria a fost gazda vernisajului expoziției de pictori români, originari din România și Basarabia, ruși, care, mai înainte, participară la atelierul internațional de creație 2009.

Tot în 2010, artistul plastic a avut o expoziție personală la Praga, Cehia, deschisă publicului larg la Galeria Art City.

Lăcrămioara Opreș astfel a caracterizat creația artistului plastic originar din Basarabia, atât de prodigios în activitate a sa și de apreciat: "Dmitry Brodetsky este un artist constant pozitiv, prin picturile lui inventând o lume ale cărei elemente fantastice te absorb din realitate."

MIHAIU, VIRGIL. **Trigon sau arta de a cânta spre a încânta** / Virgil Mihaiu // Steaua. – 2010. – Nr. 9. – P. 61-62.

(încă una dintre inițiativele de anvergură ale ICRL).

Din 1992 și până azi, formația din Chișinău – fondată de violistul Anatol Ștefăneț – a edificat o convingătoare sinteză între melosul tradițional de pe întreg arealul românesc și spiritul libertar al jazzului. Dintr-o perspectivă istorică, demersul talenților muzicieni basarabeni de sub oblăduirea lui Ștefăneț nu e singular. Între precursori se reliefează figura lui Richard Oschanitzky, veritabil fondator al jazzului de expresie românească. Eforturi similare, depuse încă din anii 1960-1970 cu rezultate adeseori remarcabile, poartă amprenta unor individualități precum Johnny Răducanu, Jancy Korossy, Dan Mândrilă, Marius

Popp, Aura Urziceanu, iar mai apoi Harry Tavitian, Corneliu Stroe, Nicolas Simion, Lucian Ban, Decebal Bădilă...

Nu necesită demonstrație faptul că *Trigon*, formație de muzică etno-jazz, este considerată cea mai bună formație de muzică contemporană din categoria jazz. Sunt vorbitoare în acest sens primul album înregistrat, care s-a bucurat de un mare succes și premiul acestuia cu „Grand Prix du Disc”. De neglijat nu sunt nici numeroasele turnee, susținute de formație în țările europene, fostei URSS, Canada, de unde au cules laude, înalte aprecieri, prețioase premii.

În revista românească *Steaua* a fost semnalat unul dintre evenimentele avute loc în viața formației, concertele (consemnate de autorul articolului drept memorabile) de la Lisabona la Museo do Oriente și Onda Jazz, din cadrul celei de-a treia Stagiuni Muzicale Române în Portugalia, organizată de Institutul Cultural Român de la Lisabona în 2010. Concertele susținute, afirmă autorul „au fost elocvente pentru nivelul estetic atins de *Trigon*”.

În conformitate cu aprecierea dată de autor, pe paginile revistei *Steaua*, „e vorba despre una dintre cele mai valoroase și originale formații de pe scena mondială a jazzului actual.”

În cele ce urmează prezentăm articolul discutat, pentru a lăsa cititorul să aprecieze el însuși personalitățile, activitățile, realizările muzicienilor cărora Virgil Mihaiu le adresează doar cuvinte de laudă și apreciere.

„La începutul anului 2007, Institutul Cultural Român de la Lisabona a organizat un mini-turneu (de maxim succes) al grupului *Trigon* în Portugalia: evoluții la Festivalul de Jazz din Portalegre, la Evora și Lisabona, primite cu neobișnuit entuziasm de către publicul – exigent până la circumspecție – al celei mai occidentale țări latine europene. În vara anului 2010, succesul s-a repetat, prin două memorabile concerte – la Museo do Oriente și Onda Jazz din capitala lusitană – integrate celei de-a treia Stagiuni Muzicale Române în Portugalia

Dar parcursul *Trigon*-ului se distinge prin caracteristici aparte: în primul rând, caracterul colectiv – corolar al valorii însumate a membrilor săi – al muzicii pe care o cântă. Asta ne readuce parcă în timpurile fericite ale „șazizeoptismului”, când aportul novator al anumitor formații era asociat, primordial, cu numele lor generic (să zicem, Beatles, Rolling Stones, Beach Boys, The Who, Cream, Jimi Hendrix Experience, Mothers of Invention, Soft Machine, Led Zeppelin etc), iar nu neapărat cu acelea ale componentelor lor. Să recunoaștem că nu e deloc facil în zilele noastre să menții vie flama creativă a unui grup muzical, fie el cât de mic.

Ajungem astfel la altă trăsătură distinctivă: consecvența acestei acțiuni colective. Nu doar ca timp – aproape două decenii – ci mai ales ca fermitate și distincție conceptuală. Anatol Ștefăneț, ce poate fi considerat astăzi principalul reprezentant al violei pe scena jazzului mondial, și-a alcătuit versiunea inițială a formației (cu Sergiu Testemițanu / chitară-bas și Oleg Baltaga / baterie) pornind de la o profundă cunoaștere a rădăcinilor sale muzicale. Mărturie stau cele două albume înregistrate la finele anilor 1990 sub prestigioasa siglă *Musique du monde*, a casei de discuri parisiene *Buda Musique*. Taraful condus la acea oră de Anatol îi includea, între alții, pe violoniștii Marcel & Alexandru Ștefăneț, precum și pe acordeonistul Edgar Ștefăneț. Caracterul acelei muzici se înscria în nobila tradiție lăutărească, față de care George Enescu nu ezita să-și afirme afinitățile. Născut, precum „compozitorul național”, în partea de Nord a Moldovei, însă dincolo de Prut (la Grinăuți), Anatol Ștefăneț preia creator numita tradiție, rafinată prin secole de artiști anonimi, lipsiți

de minime cunoștințe teoretice. Asemenea rapsozilor ce au păstrat viu folclorul literar, lăutarii se bazau pe o fabuloasă memorie. Structura arhaică, asumat diatonică a muzicii din aceste părți de lume le oferea însă reale libertăți: străvechi melodii erau reinterpretate și îmbogățite prin melisme, variațiuni ritmice, sincopă, ornamente sonore etc. Unii muzicologi mai stricți consideră acest mod de a improviza diferit față de cel jazzistic, întrucât muzica tradițională românească (și, prin extensie, cea balcanică) s-ar supune unor legități interne imuabile, de necontestat.

Fapt e că, prin vasta sa creație pusă sub egida Trigonului, Anatol Ștefăneț demonstrează tocmai fertilitatea tezaurului muzical de pe întreg teritoriul locuit de români. Așa cum muzicienii brazilieni (sau latino-americieni în genere) au în sânge ritmurile aceluia spațiu, tot astfel Ștefăneț și succesivii săi parteneri muzicali cunosc și simt, ca puțini alți jazzmeni, esențele cântecelor din Basarabia până în Oltenia și Banat, din Dobrogea până în Maramureș, din Valahia până în Bucovina, sau din Moldova până în Transilvania. (Ar fi de adăugat aici că, pe timpul ocupației sovietice, una dintre puținele forme de expresie a spiritului național autohton tolerate de cenzură erau cele folclorice, îndeosebi muzical-coreografice.)

Fiindcă veni vorba despre „complicii” redutabilului violist, după un prim deceniu în formula de trio sus-amintită, secția ritmică a fost substituită o perioadă prin Alexandru Murzac / bas și Mario Căldăraru / percuție, cu o scurtă dar indelebilă contribuție din partea țambalistului Valeriu Cașcaval (consemnată pe minunatul album *Vocea Pământului*, editat de Green Records la București în 2001). După împlinirea a zece ani, Trigon-ul lui Anatol Ștefăneț se remaniează radical, prin cooptarea a trei tineri cu vaste talente: Dorel Burlacu / pian, keyboards, muzicuță, Valentin Bogheanu / fluiere, saxofon, flugelhorn, chitară-bas, caval, Gari Tverdohleb / baterie, percuție, xilofon. Drept consecință imediată, se produce o reorientare a repertoriului spre piese tot mai complexe, atingând adeseori sonorități quasi-orchestrale. Potențialul fiecărui muzician e utilizat la maximum, la fel ca și cel al instrumentelor – abordate fără complexe, adeseori non-convențional. Actuala formulă de cvartet s-a cristalizat în 2008, când Bogheanu a decis să-și continue cariera de unul singur, iar locul său a fost preluat de (încă și mai) junele poliinstrumentist Alexandru Arcuș / saxofon sopran, flaut, caval, percuție, fluiere, chitară-bas, keyboards.

Cele două concerte estivale, susținute în 2010 la Lisabona, au fost elocvente pentru nivelul estetic atins de Trigon. În baza celor auzite și văzute, se poate susține că e vorba despre una dintre cele mai valoroase și originale formații de pe scena mondială a jazzului actual. Profunda ancorare în melosul nostru ancestral e aliată unei viziuni muzicale deschise și, totodată, coerente. Aranjamentele purtând marca Ștefăneț reprocesează – din perspectiva sensibilității omului rămas, om până în aceste tulburi timpuri – nu doar zestrea etnomuzicală româno-moldavă, ci și impulsuri provenite din varii alte contexte: Birdland-ul lui Joe Zawinul se intersectează cu Dansul săbiilor de Haceaturian; emblematica noastră Ciocârlie se ia la întrecere cu Cărăbușul lui Rimski-

Korsakov; ecouri levantine interferează cu nostalgii nordice; „hora bătrânească” își dă mâna cu sprințara Tarantella, într-o piesă (Horantella), care i-ar fi plăcut certamente lui Nino Rota; un Blues japonez explorează modalități pentatonice și se termină cu un bizar ritual de percuție, executat simultan de trei instrumentiști pe o unică chitară-bas; Hăulita de la Gorj e evocată prin vocalisme și bătăi cu pumnul în piept, în maniera lui Bobby McFerrin; Caravana ellingtoniană e intonată cu accente absolut surprinzătoare, dar cu swing implicit, pentru ca – la unul dintre multele bis-uri – cei patru să interpreteze o fugă clasică, decupată dintr-un alt film (de epocă). Cum se vede, nimic din ceea ce e muzică nu le e străin acestor artiști înnașcuți. Și – să ne înțelegem – nu e vorba de simple inserturi mecanice, ci de o briantă concepție muzicală integratoare.

Întreg acest conglomerat eclectic se supune unor subtile legități, induse și controlate de către gândirea orchestrală a lui Anatol Ștefăneț. Mozaicul astfel obținut are impetuoșitatea și atractivitatea „colajelor sonore” ale lui Frank Zappa, fără componenta sardonică a acestora, dar cu masive doze de autoironie și de humor benign. Există și momente de pur teatru instrumental, cum ar fi încremenirea din finalul piesei Dodă, când instrumentiștii se transformă în „statui umane”, iar spectatorii rămân și ei cu respirația tăiată, pentru un timp nedefinit. Unele dintre poantele vizuale, presărate de-a lungul spectacolului, ar putea fi luate drept răspunsuri la întrebarea „de ce s-a înființat la Chișinău un teatru purtând numele lui „Eugen Ionescu”?”

Muzicienii se perindă cu lejeritate de la un instrument la altul, într-o perpetuă jubilație de melodii, combinațiuni de culori acustice și jerbe de artificii ritmice. În subtextul acestor bijuterii sonore există un permanent travaliu, la nivelul articulării polifonice și contrapunctive a temelor, al dozajelor timbrurilor și intensităților. Interacțiunea dintre cei patru protagoniști (îi numesc așa, fiindcă întregul reprezintă mai mult decât suma eforturilor lor) este exemplară. Anatol Ștefăneț știe să-i pună în valoare în tot ce au mai bun. Interplay de înaltă clasă, ca în marile discuri ale istoriei jazzului. Inevitabilul reproș al puriștilor (sau al eternilor căutători de nod în papură) ar viza preponderența elementelor prestabilite din această muzică. Dar, de la Gershwin încoace, proporția dintre improvizație și compoziție în ceea ce numim jazz a încetat să fie condiționată de absolutizarea primului factor. Acceptanta postmodernă permite chiar inversarea proporției, ceea ce s-o recunoaștem – se întâmplă în cazul Trigon. Asta nu înseamnă că Ștefăneț, Burlacu, Arcuș și Tverdohleb ar renunța cumva la extraordinarele lor abilități improvizatorice. Din contra: momentele solistice sunt cuceritoare. Atâta doar că Trigon refuză să se înregistreze în cohortele de „artizani ai jazzului” mulțumiți să repete fraze stereotipe în previzibile solo-uri narcisiste.

Rafinata concepție muzicală a acestei formații se sustrage categorisirilor prefabricate. Sfidând prejudecățile, Trigon cântă muzică esențială, menită să-i încante pe cât mai mulți semeni. Iar asta nu poate fi decât în beneficiul extinderii sferei de influență a jazzului.”

RACHIERU, ADRIAN DINU. Poeți din Basarabia : Un veac de poezie românească / Adrian Dinu Rachieru ; referenți : Mihai Cimpoi, Dan Mănuță, Al. Dobrescu. – București : Editura Academiei Române ; Chișinău : Știința, 2010. - 677 p.

Adrian Dinu Rachieru este autorul impresionantului studiu *Poeți din Basarabia: Un veac de poezie românească*, apărut la Editura "Academiei Române", în colaborare cu Editura "Știința" (Chișinău). Acest volum este cel mai cuprinzător studiu despre "toți românii", rostind adevărul despre poezia basarabeană.

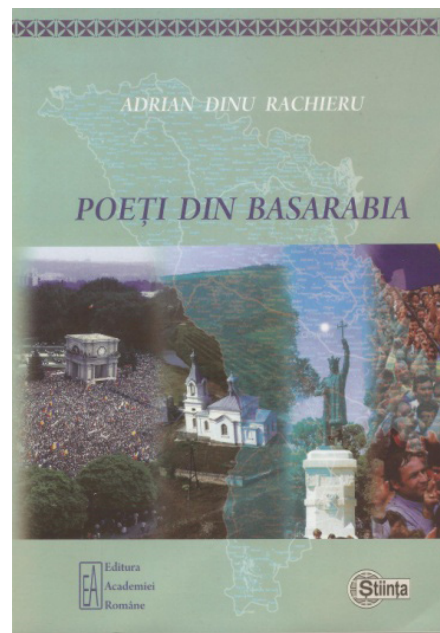
Fiind eseist, critic literar, profesor universitar, prozator, editor redevabil, militant pentru unirea Basarabiei cu România, Adrian Dinu Rachieru s-a impus prin excepționala sa erudiție, tonul incisiv și ideile curajoase, prolificitatea și diversitatea scrierilor sale. Opera sa cuprinde lucrări de critică literară, sociologia culturii române despre realitatea românească postdecembristă și publicistică. A.D. Rachieru este și unul dintre cei mai infocați promotori ai poeziei contemporane din Basarabia.

Dintre cărțile scrise de el menționăm: *Vocația sintezei. Eseuri asupra spiritualității românești* (Timișoara, Editura "Facla", 1985), *Pe urmele lui Liviu Rebreanu* (București, 1986), *Cele două Românii?* (Timișoara, 1993), *Scriitorul și umbra. Eseu despre proza lui Sorin Titel*, (Timișoara, 1995), *Marin Preda. Omul utopic*, (București, 1996), *Liviu Rebreanu. Utopia erotica* (Timișoara, 1997), *Elitism și postmodernism* (Chișinău, 1999), *Bătălia pentru Basarabia*, (Timișoara, 2000), *Alternativa Marino* (Iași, 2002), *Biblioteca din iarbă* (publicistică, Timișoara, 2002), trilogia românească *Legea conservării scaunului, Nichita Stănescu - un idol fals?* (Iași, Princeps Edit, 2006)

Fiind consilier științific la *Augusta* (Timișoara), Adrian Dinu Rachieru a tipărit numeroși poeți din Basarabia, cunoscându-i astfel în atelierul lor scriitoricesc,

dar și acasă, Domnia Sa fiind probabil autorul român care a călătorit cel mai mult către confrăți și cititori. Cu lecturi la zi, privind scrisul din Basarabia (lecturi care includ, firește și studiile, volumele de receptare critică), deopotrivă bun cunoscător al istoriei, al realității social-politice (cum o atestă și cartea sa *Bătălia pentru Basarabia*), Adrian Dinu Rachieru este neîndoiește una din vocile cele mai autorizate din Țară în problema Basarabiei.

Antologia *Poeți din Basarabia* radiografiază un veac de poezie românească de la origini până în prezent, realizând „o integrare a poezilor basarabeni în context larg românesc”, demonstrând că „literatura basarabeană nu e un obiect friabil”, că „scriitorii din acel spațiu s-au bătut pentru limbă și neam și se bat pentru un spațiu cultural comun”.

Urmărind avatarurile poeziei românești dintre Prut și Nistru, criticul și istoricul literar Adrian Dinu Rachieru, în argumentul care o însoțește menționează: „*Tentativa noastră asta încearcă. Nu o smulgere dintr-un topus, nu o existență separată, ci o generoasă acreditare. Percepuți ca scriitori români, autorii găzduiți aici trebuie cunoscuți.*”(p. 15)

Cei o sută de ani de creație poetică din perimetrul basarabean conturează o adevărată istorie literară a poeziei românești, cu urcușurile și coborâșurile inerente unei asemenea perioade.

Structura istorică a antologiei este asemănătoare cu cea a *Istoriei deschise a literaturii române din Basarabia* lui Mihai Cimpoi. După două perioade mai lungi – începutul secolului XX, până la primul război mondial, urmat de epoca interbelică – , poezia basarabeană se "așează" în generații care coincid aproape perfect cu deceniile: realității socialiști dintre 1950-1960, resurecția șaizecistă, "transfigurarea" dintre 1970-1980, "reformarea paradigmei" indusă de postmodernism (1980-1990), respectiv momentul actual.

Antologia este utilă pentru cei interesați, în primul rând, pentru că ea este un instrument de lucru. Fără să abuzeze de un aparat critic stufos, editorul livrează cititorului, la fiecare autor antologat și un medalion literar. Alcătuite sobru, cu o informație completă și verificată, respectivele medalioane se constituie într-o sugestivă panoramă a poeziei românești din Basarabia, de la începutul secolului al XX-lea până la debutanții "douămiiști" de azi. Scrise sobru, comentariile lui Adrian Dinu Rachieru apreciază activitatea poezilor și creația lor. O altă calitate a medalioanelor ce însoțesc fiecare poet este și aceea că pune în circulație opinii și citate ale criticilor din Basarabia. La finalul lecturii realizăm, că există nu numai o poezie, ci și o critică literară românească pe teritoriul dintre Prut și Nistru, critică pe care o cunoaștem încă și mai puțin decât cunoaștem poezia.

Preferând „serii decenale”, în care plasarea autorilor depinde de cele mai multe ori de anul debutului, Adrian Dinu Rachieru, vede veacul liric asupra căruia și-a fixat atent privirea curgând între șapte poduri:

I. Oamenii începutului de veac (Odiseea limbii române) – cu „profetul” Alexei Mateevici, Pan Halippa și Ion Buzdugan;

” Câmpia ațipi în legănări de șoapte...
Tăcerea, izvorând din neguri de fântâni,
Se furișează-ncet cu pași de lupi bătrâni,
Foșnind peste câmpii prin ierburile coapte...
Iar turmele de oi în ugere duc lapte
Din câmp grăbind la muls în strunga de la stâni...
De pază-n jurul lor stau veghetorii câini,
Ce latră speriat din când în când în noapte...
Se-aprinde focu-n zări și luminează dealul...
Ciobanii stau la foc, străjuitori de creste...
O doină plânge trist – ce-a fost și nu mai este – ...
Cu vremea toate trec, și anii trec ca valul...
Ci numai voi, Păstori – o lume din poveste –
Voi singuri ați rămas cu Doina și Cavalul!...”
(Ion Buzdugan, *Păstori*, p. 30)

II. În Arcadia interbelică – cu poezii Liviu Deleanu, Al. Robot, Emilian Bucov, Bogdan Istru, Nicolai Costenco, Paul Mihnea și George Meniuc, Magda Isanos, Olga Vrabie, etc;

”Te iubesc, visându-te. Ziua de mâine.
Dar văd – răsăritul să vină
nu se îndură.
Privirea ta rămâne
rece
ca un geam prin care trece căldura.
Îndură-te cel puțin tu,
noapte!
Aud șoapte. Mi se pare
că în mine răsăritul
suspină a născare.
Se împlinește binecuvântata dată.
Simt că deodată
vor izbucni în mine ani de zile.
În sfârșit ai venit
scumpa mea,
Poezie!”

(Emilian Bucov, *Te iubesc, visându-te...*, P. 50)

III. Altă tranziție. Poeți vs dinozauri proletcultiști.
„*Erotismul politic*” – cu, între alții, Andrei Lupan, Eugen Coșeriu, Aureliu Busuioc, Vasile Levițchi;

”Din sângele nostru
s-au hrănit atâtea popoare
Din sângele nostru
s-au născut
poeți și cărturari ruși.
Mai ruși decât rușii.
Din sângele nostru
s-au născut
voievozi și regi maghiari,
hatmani de cazaci,
frunțași albanezi,
frunțași sârbi, frunțași
cirghizi.
Din sângele nostru
s-au născut
cârmuitori,
eroi și vlădici greci.
Mai greci decât grecii.
Dar să nu vă temeți!
Nu! Nu vă cerem să ni-l dați înapoi –
sângele
pe care vi l-am dăruit
la nord și la sud de Dunăre!
Vă rugăm numai să nu ni-l cereți
și pe cel
pe care îl mai avem.
Lăsați-ne și nouă
măcar câteva picături
ca să ne putem înfățișa cu ele
ca noi înșine
la judecata de apoi.”

(Eugeniu Coșeriu, *Sângele nostru*, p. 122)

IV. Momentul resurecției. Valul șaizecist - cu, între alții, Beșleagă, Emil Loteanu, Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi;

”Oricât mă aflu prin străini,
În sat la noi am rădăcini.
În straițe vechi, în straițe noi,
Eu seamăn orișicum cu voi.
Cu trupul unde-aș fi plecat,
Cu gândul sunt la noi în sat.
Oriunde-aș fi, pe orice plai,
Din pâinea voastră hrincă-mi tai.
Și-n mică slujbă de poet
Tot vorba voastră o repet.”

(Petru Cărare, *Țăranilor moldoveni*, p. 231)

V. Promoția „ochiului al treilea”. Schimbarea la față a poeziei: realismul canonic și sincronizarea „rizomică” – cu Nicolae Dabija, Leonida Lari, Anatol Ciocanu, Nicolae Esinencu, Vasile Romanciuc, Vlad Zbârțog, Serafim Belicov, Leo Butnaru, Ion Hadârcă ș. a.;

”Sărut mâna-ncet lăsată
Pe genunchii adormiți.
Mână de bătrân, uscată,
Coborâtă dintre sfinți,
Coborâtă de pe ape,
Dintre crengile în zbucium
Că-a știut în timp să sape
Fir de licăr, fir de bucium,
A știut ce-i adevărul
Răzbătând înspre lumină,
Când a trebuit – tot cerul
A putut pe el să țină
Și din orice vis cuminte
Ne-a lăsat sămânță vie –
Stele-arzând spre înaintea
Dincolo de veșnicie...”

(Gheorghe Ciocoi, *Sărut mâna...*, p. 324)

VI. Reformarea paradigmei. 1. *Reducția la optecism?* – cu Arcadie Suceveanu, Leonard Tuchilatu, Nina Josu, Vasile Gârneț, Valeriu Matei, Leo Bordeianu, Călina Trifan, Ianoș Țurcanu ș.a.; 2. *„Educația optzecistă”* – cu Emilian Galaicu-Păun, Aura Christi, Irina Nechit, Mircea V. Ciobanu ș. a.;

”Nu pot să-ți spun
Moarte
că nu am cu tine nimic

e adevărat numai
că nu te urăsc
Dimpotrivă
respectul pentru tine
m-a pus la multă lucrare
încât nu mai am timp
de ură
E drept că în anii
divinității mele
când înarișparea
fâlfâia, poate, sfidător
în fața teleologiei tale
exacte

nici nu te-am avut
în vedere
Mamă, născătoarea sufletului meu
stătea între noi
și nu aveam cum
să te cunosc

Oare nu de aceea
mama ta
a luat-o pe
maica mea
ca să rămân
singur în fața ta?”

(Alexe Rău, *Moartea este sora mea*, p. 495-497)

VII. Enclava de la Bălți – cu Nicolae Leahu, Maria Șleahțișchi, Margareta Curtescu, Ghenadie Nicu ș. a.; **VII. Cei care vin...** – capitol în care autorul prezintă poezii debutanți: Luminița Dumbrăveanu, Ștefan Baștovoi, Steliana Grama etc.).

”Tăcerea – un obiect uitat între alte obiecte.
Anii – pauze scurte dintre amintiri.
Singurătatea – o toamnă cât patru anotimpuri.
Inima – o cerșetoare care imploră iubire.
Oamenii – păsări ce merg pe străzi care zboară.

Liniștea – alei goale.

Adevărul – ceva contra acestei lumi.

Dealuri cu flori – stele îngenuncheate.

Cerul – o lumină ciudată care nu se vede cu ochiul.

Viața – promisiune de eternitate.”

(Doina Dabija, *Dicționar explicativ*, p. 661)

BORZIN, AURELIA. *Chișinăul e o tabletă de ciocolată* / Aurelia Borzin. – București : Vinea, 2010. – 76 p.

Anul 2010 e remarcabil prin faptul, că la Editura „Vinea” a ieșit de sub tipar cartea Aureliei Borzin *Chișinăul e o tabletă de ciocolată*. Fiind la o vârstă destul de fragedă, poeta Aurelia Borzin a reușit să editeze cea de-a treia carte. Primele sale volume au fost *Nesomn pentru demenți* (Pрут internațional, 2003) și *Pansamente* (Cartier, 2007).

Poeta și jurnalista Aurelia Borzin s-a născut la 24 decembrie 1984 la Căușeni, Republica Moldova.

După absolvirea Liceului „Alexei Mateevici” din orașul Căușeni, în 2003, este admisă la Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării, Universitatea de Stat din Moldova. În 2007 obține licența în domeniul Jurnalismului și al Științelor Comunicării. Un an mai târziu, în 2008, în cadrul aceleiași universități, obține diploma de master în domeniul jurnalisticii. În anul 2009, absolveste Institutul de Instruire Continuă (translator – limba engleză).

Pe parcursul anilor 2004-2006 a deținut mai multe funcții în cadrul redacției revistei de cultură și creație literară *Clipa Siderală*: redactor literar, secretar de redacție, redactor-șef adjunct. Din 2007 este redactor-șef la revista *Clipa* (în perioada 1995-2007 publicată sub numele de *Clipa Siderală*).

Este Laureata Premiului Național al Ministerului Învățământului și Tineretului în domeniul Literaturii și Artelor pentru cartea *Pansamente* (colecția *Rotonda*, Editura „Cartier”, Chișinău, 2007) și Premiului Fondului Literar al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova pentru cartea *Nesomn pentru demenți* (colecția *La steaua*, Editura „Pрут Internațional”, Chișinău, 2003).

Cartea Aureliei Borzin *Chișinăul e o tabletă de cioco-*

lată este ca un jurnal al stărilor, care este dovada unei sensibilități bine dozate:

„M-am ghemuit laolaltă cu visele neisprăvite pe marginea pleoapelor...” (negură, p. 42)

Numărul mare de tehnici aplicate și chiar numărul mare de teme elucidate, accentuează foarte mult caracterul neunitar al cărții. Ea apare ca o culegere.

Dar mai există și o altă explicație: fiind un jurnal al stărilor, într-o viață tumultuoasă, la vârsta când schimbările permanente de peisaj și de interior sunt o normă, într-o viață tumultuoasă, la vârsta când schimbările permanente de peisaj și de interior sunt o normă, discursul urmează stărilor. Or, în această viață, la această vârstă plină de planuri, proiecte, dorințe, epocile se măsoară cu lunile sau cu săptămânile.

Titlul cărții nu-i deloc dulce. El face o trimitere la o hartă nocturnă:

„Chișinăul e o tabletă de ciocolată nu ai cum să te rătăcești lăsându-mă la miezul nopții singură în mijlocul orașului îmi zicea cu străzile intersectându-se în unghiuri drepte

*blocurile cutii de
piatră după chip și asemănarea lui
întronat în mijlocul odăii sprijinindu-i obscurul
tavan în mâinile noduroase o ramă
cu „marcu la 2 ani” singur în pătuț
figura boțită de plâns
întinzând brațele care-i ies din cadru
cum privirile azi la 63
vor să-i iasă la plimbare afară pe geam
noapte
ciocolată răvășită nu ai cum să”.*
(“**lichefiată**”, p. 39)

Fiecare din textele poetice sunt niște istorii, care pot fi reповestite. Poemul *Gardul* este ca o istorie pur cinematografică despre „bunul și cu frate-său”, care trăiau „ca două jumătăți de nucă”.

Poeta redă odiseea unei stări basarabene care a durat mai bine de șaptezeci de ani. Ea a început în 1940 „când războiul a împărțit nu numai Europa în ai noștri și dușmani ai poporului” și s-a desfășurat până în zilele noastre, cât au fost în viață personajele acestei cărți. Această ură care a durat aproape un secol s-a stins doar după ce au murit cei care o întreținuse-ră cu ardoare: doi frați care, până atunci, „au trăit ca două jumătăți de nucă”. În jurul lor aveau loc cataclisme naturale, Uniunea Sovietică ocupa Basarabia, avea loc cel de-al Doilea Război Mondial, colectivizarea forțată, deportările, foametea, dar toate astea pălesc în fața vrăjmășiei pe care și-o purtau unul altuia.

Timpu trecea. Lumea se schimba din temelii, ceea ce ieri era bun azi devenise rău, dar pe cei doi frați îi interesa altceva: ei erau prizonierii urii, unei uri viscerale și virulente, unei furori fără egal. Personajul principal al poemului este bunicul poetei, care nu-i poate ierta fratelui său ceea ce acesta îi făcuse în urmă cu vreo patru decenii. Cum să-l ierte?, Când acesta s-a dat la soția sa, „o femeie năucitor de frumoasă”. Marea istorie e doar un palid background unde se desfășoară povestea acestei dușmănie, care le-a supraviețuit celor doi frați, întruchipându-se în merii de pe hat pentru care cei doi au dus războaie sângeroase și interminabile: „...frate-său pe furiș rupea merele de crengile / ce dădeau în grădina lui bunu / iar bunu - pe cele din partea ailaltă / unul zicea că sădise merii / celălalt-că ramurile acestora stau aplecate / mai mult în grădina sa”. Acest poem ce descrie ura, glisează între o exprimare metaforică („eu strângeam vreascurile doar astea mai rămăseseră / după moartea lui bunu / o uscătură stilizată de gard / amintirea unei femei năucitor de frumoase / și găvanele a două jumătăți de nucă”) și o expunere epică extinsă. Efectul e

ca și cum, brusc, am vedea ura când de foarte departe, când de aproape, când din exterior, când din interiorul ei, când abia pâlپând, când dezlănțuindu-se într-o vâlپătaie fără scăpare. Numai urmașii vor dărâma acest „zid berlinez”.

„bunul și cu frate-său au trăit ca două jumătăți de nucă
chiar și atunci când primul se căsătorise
își ridicase o casă alături de cea a părinților tot o nucă erau
grădina lui de zarzavaturi se întindea în continuarea
ogorului cu porumb al fratelui său
șindrila casei sale atingea pe umăr olandele celeilalte
iar într-o zi bunul descoperi
că și din miezul nucii – fructul de nevastă-sa –
mănâncă tot împreună
era anul 1940
când războiul a împărțit nu numai europa în ai noștri
și dușmani ai poporului
bunul a sădit o fâșie de meri pe hotarul celor două
grădini
atâta gard îi despărțeau
și cu cât mai mult se înălțau pomii îi creștea și siguranța
că femeia sa este numai a sa
dacă nu ar fi venit toamna cu nopțile ei tot mai lungi
când frate-său pe furiș rupea merele de pe crengile
ce dădeau în grădina lui bunu
iar bunu – pe cele din partea ailaltă
unul zicea că sădise merii
celălalt – că ramurile acestora stau aplecate
mai mult în grădina sa
și are tot dreptul
când tata de ani buni căsătorit s-a pornit
de câteva ori să taie copacii
bunul i s-a împotrivit cu înverșunare
căci nu ținea minte ce mâncase aseară
dar ce i se întâmplase acum 40 și ceva de ani cum să nu
toată povestea am aflat-o pe când eram eminentă în
clasa întâi
tata lovea lovea cu toporul în trunchiul merilor
un fel de cădere a zidului berlinez
eu strângeam vreascurile doar astea mai rămăseseră
după moartea lui bunu o uscătură stilizată de gard
amintirea unei femei năucitor de frumoasă
și găvanele a două jumătăți de nucă

(**gaRdul**, p. 8)

Celelalte poeme reușite din carte de tare de dragoste, în trafic, rochia, tangența și altele au unul ca altul un nucleu epic. În mijlocul lor se ascunde o poveste sau o istorie de viață tulburătoare, din tensiunea căreia țâșnește impetuos poemul. Fie că e vorba despre înstrăinarea celor doi îndrăgostiți:

„Am renunțat la
 cunoștințele noastre
 comune locurile
 comune trăiesc
 singură un
 fel de imunitate
 doar înmormântările pot
 să ne mai întâlnească când
 durerile personale ies
 oarecum la suprafață
 crizantemele
 mele alături garoafele
 sale în același
 cavou singura
 atingere posibilă” (**tangența**, p. 56),
 fie despre cum să începi viața din nou după o mare
 dezamăgire
 „nicio stare vom fi absenți
 dar muzica ne va ține pe linia de plutire
 nici nu ne va băga sub piele cu sila nici nu ne va lăsa
 singuri

*un fel de yoga pentru suflet
 vom căuta o stare
 să nu începem a urla
 poate vom vorbi
 dar despre altceva decât despre cum am face dragoste
 va trebui să așteptăm un timp să ni se prindă rănila
 cred că vom dori pur și simplu să ne strângem la
 piept
 să ne sărutăm foarte neîndemnic
 vom vorbi despre timpul de-afară
 despre pictură și muzică
 apoi mă vei ataca discret apoi năvalnic
 de parcă mai vedea întâia oară.”*

(**de tare de dragoste**, p. 12),

Aceste experiențe existențiale feminine sunt punctul de plecare a celor mai bune poeme din această carte a Aureliei Borzin.

Chiar și dacă în acest volum sunt și multe texte declarative, totuși, acestea nu pot pune în umbră poemele cu adevărat izbutite, mai ales că cele din urmă predomină, așa cum într-o grădină unde sunt și buruieni, predomină trandafirii.

BUTNARU, VAL. **Cartea nomazilor din B.** / Val Butnaru. – București : RAO International Publishing Company, 2010. – 220 p.

E o coincidență sau nu, înainte de ziua sa de naștere, Val Butnaru își înnoiește lista volumelor editate până în prezent cu încă un titlu – *Cartea nomazilor din B.*, roman proaspăt apărut la București. Astfel, cunoscutul dramaturg și publicist apare și în postură de romancier, noul său volum fiind publicat de Grupul Editorial RAO în colaborare cu Editura “Prut Internațional”.

Trecând în revistă cele mai sugestive date biografice, menționăm că Val Butnaru s-a născut la 17 aprilie 1955 în orașul Chișinău. Este cunoscut ca publicist, analist politic și scriitor. De asemenea este fondatorul *Jurnal Trust Media*.

După absolvirea Școlii Medii de Cultură Generală nr. 32 (actualmente Liceul Român “*Iulia Hașdeu*” din Chișinău, în 1975, dă admiterea la Facultatea de Ziaristică a Universității de Stat din Moldova, al cărei licențiat devine în 1980. În 1987 urmează Cursurile superioare de regie de pe lângă Institutul de Artă Cinematografică (în limba rusă: *Всероссийский Государственный Университет Кинематографии имени «С.А.Герасимова»*) din Moscova, în clasa maestrului Emil Loteanu.

Stagieri în domeniul jurnalismului: la Radio *Europa Liberă* (Munchen, 1993) și la redacția ziarului *Orlando Sentinel* (Orlando-SUA, 1994).

Cartea nomazilor din B. șochează prin melanjul de violență și amărăciune, de lirism și grotesc, de realism și materie onirică, halucigenă, convertită în text lucid, prin participarea la destinele numeroaselor personaje condamnate la o viață plină de cruzime și la o moarte rușinoasă, nedemnă.

În acest roman autorul relatează despre o călătorie fantastică printr-un tunel subteran. Eroii încearcă să

înțeleagă sălbătăcia demonilor, care posedă ființele umane. De fapt, este o poveste tristă despre «*soarta oamenilor din Republică, unii dintre care, în naivitatea ce-i caracteriza, mai credeau în teoria că formau un popor, alții, de-a dreptul inconștienți, susțineau sus și tare că erau o națiune. Dar nu erau. Acel grup de oameni încă nu și-a găsit prorocul ce i-ar purta prin pustiu și le-ar vorbi despre adevăr...*». Cititorii vor mai regăsi soarta oamenilor din Basarabia.

”*Culcat, cu fața în sus, Călugăru zbură prin tunelurile subterane, lungi și întortocheate, pavate cu dale de sticlă străvezie, prin care se vedea totul până la cer, de parcă pământul ar fi fost țesut dintr-o scamă de ceață. Pe timp de noapte, scama părea rărită de luna palidă și obosită ce aparținea unui septembrie supărat de vizita inopinată a fratelui său vitreg, pe nume decembrie. Ca un pilot care-și mai aruncă uneori privirea în înalt, prin carlinga transparentă, Călugăru, privea, de jos în sus, la imaginea inversă a florei și faunei Republicii. Văzu mai întâi împletiturile noduroase ale rădăcinilor și abia apoi trunchiurile copacilor ce țâșneau, vertical spre cer, din rețeaua viguroasă, implântată adânc în sol. ”Dacă nu ar fi ținută atât de strâns de noduroasele rădăcini, copacii s-ar desprinde de pământ și ar zbură și ei, ca păsările”.* (p. 90-91)

Cartea nomazilor din B. este în același timp o satiră politică (unele personaje – Președintele mahmur, Raul C., Anghel Rota, Solomon ș. a. – fiind identificabile pe scena politică basarabeană sau în mediile culturale).

“Dar cu ce era el de vină? Astea sunt regulile în Republică și cine nu le respectă se duce la fund. Ce putea face? Să opună rezistență?”

Nici cu viața social-politică nu se putea lăuda. Președintele i-a permis să-și deschidă o benzinărie, Lut, în schimb, și-a asumat angajamentul să-i plătească lunar o jumătate din profit: în felul acesta, a pus mâna pe un mandat de deputat, poate-poate reușește să acopere golurile financiare. Activitatea de parlamentar, însă, nu-i producea o bucurie prea mare: la ședințe venea fără tragere de inimă, căci nu înțelegea nimic în legislație, în intrigi politice și în construirea unui viitor durabil”. (p. 131)

Acest nou roman ne convinge o dată în plus că autorul, pe tot parcursul vieții sale, a fost unul dintre oamenii care au luptat pentru a readuce valorile naționale acasă, criticând dur persoanele sau regimurile care se străduiau să ne lipsească de ele. ”Eterna întrebare a rușilor ne bântuie și pe noi. Cred că aceasta-i întrebarea omenirii: Cine suntem? Ce facem? Încotro mergem?”, a spus Val Butnaru despre romanul semnat de el.

” – Dar piramidele cu tunelurile înclinate? strigă Platon. Mașinăria ceea care transportă sufletul faraonului către o stea? Dar călătoriile sufletelor celor răposați din Cântecul ăl Mare? Dar morții din Tibet? Nu mi-ai spus chiar tu că și în Tibet, și la maya e nevoie de un călugăr care să le îndrume sufletele? N-ai fost tu acela care ai străbătut această cale, netezindu-ne drumul spre noi înșine, cei care suntem aici, dar și acolo, cu simpla deosebire că oamenii care locuiesc dincolo au sosit mai devreme, înaintea noastră? Doar tu mi le-ai spus și te-am crezut! A cui e, așa dar, greșeala? De ce, atunci, mai apari printre noi dacă dai toată vina pe mine?. Adevărat, era vina lui că nu reușise să se facă înțeles, de fapt, nici a lui nu era în totalitate: nenorocul pornea din altă parte și din alte vremuri, dar pe cine mai interesa o Carte nescrisă la timpul potrivit, se gândi Călugărul, dându-i dreptate lui Platon și compătîmîndu-l pentru povara asumată ce se dovedi a fi mult mai grea decât își imaginase și se pregăti să-i spună ceva încurajator, să-i spună ceva încurajator, fu, însă, prea târziu.” (p. 171)

Clauza poeziei celei mai favorizate în lirica maramureșeană și basarabeană contemporană : (antologie) / Selecție, îngr. și comentarii de Igor Ursenco. – Cluj-Napoca : Editura “Limes”, 2010. – 320 p.

Editura “Limes”, Cluj-Napoca, a scos în lumina tiparului antologia *Clauza poeziei celei mai favorizate în lirica maramureșeană și basarabeană contemporană*, îngrijită de scriitorul și criticul literar Igor Ursenco.

Înainte de a prezenta acest eveniment vom oferi câteva date din viața și activitatea antologatorului.

Igor Ursenco este născut la 9 februarie 1971 în localitatea Șişcani, raionul Nisporeni din Republica Mol-

dova.

În perioada anilor 1986-1990 își face studiile la Liceul Pedagogic din Călărași, apoi, în anul 1995 absolvete Facultatea de Litere la Universitatea de Stat din Moldova, iar în anii 1995-1998 face studiile postuniversitare (doctorand) la Catedra de literatură contemporană la aceeași instituție.

Critic literar, scriitor, scenarist, traducător, filosof și teoretician al culturii, freelancer. Membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Jack-of-all-trades în sensul renescentist al cuvântului, acesta e prins alături de familia sa, în nord-vestul României la frontiera cu Ungaria și Ucraina, în activitățile excitante de trader instrumente mobiliare și traducător poliglot.

A îngrijit două Antologii de poezie și proză scurtă din spațiul românofon, respectiv „Clauza poeziei celei mai favorizate în lirica maramureșeană și basarabeană contemporană” și „Alertă de grad zero în proza scurtă românească actuală”. Prezent el însuși în „Antologia poeziei maramureșene de la origini până în 2009” (2010) și „Antologia prozei scurte transilvane actuale” (2010). A obținut Premiul II la Concursul Național de poezie „Carmen Patriae” (Brașov), ediția a VIII-a, 2010. Laureat al „Premiului special al juriului”, Concursul Național de proză scurtă ”Pavel Dan” (Turda), ediția 2010.

Este realizatorul primului site românesc de popu-

larizare a tradingului valutar (www.proteu.ro). A tradus pastile editoriale semnate de Umberto Eco și proze scurte din Juan Manuel de Prada. Finalist al Primei ediții a Festivalului de muzică folk „Galbenă Gutuie” (Chișinău, 1990). A obținut un rol sporadic în pelicula artistică „One of the Hollywood Ten” (2000) în regia lui Karl Francis alături de Jeff Goldblum (starul din filmul “Jurassic Park”) și Greta Scacchi. Scrie singur și scenariile de filme :

– „Arcanum Fibonacci” (Scenariu ficțiune scurtmetraj. Genul: tragedie arhetipală);

– „Blocul „Al Nouălea Cer” (Scenariu ficțiune lungmetraj după motivele romanului „Simion Liftnicul - Roman cu Îngeri și Moldoveni” de Petru Cimpoeșu. Parabolă politico-teologică, tragicomedie);

În timpul liber, autorul își redactează manuscrisele rămase nesupravegheate în perioada cât a fost stabilit în Spania și Irlanda, contribuind sporadic cu materiale pentru platformele electronice de literatură și cultură ”EgoPhobia” și ”Europe’s Times and Unknown Waters” și revista științifică ”Metaliteratura” (Academia de Științe a Republicii Moldova și Facultatea de Filologie a Universității ”Ion Creangă”, Chișinău).

Ca critic literar s-a manifestat cu lucrările:

– Prefață la cartea *Amo Christum* (2007) de Angela Marina Glodici;

– Postfață la cărțile *Nu mă opri* (2006), *Fericiri pământene* (2008) de Angela Marina Glodici;

– Studii literar-teologice la cărțile lui Dorin Ploscaru (*Peștele albastru și Peștele pe uscat*);

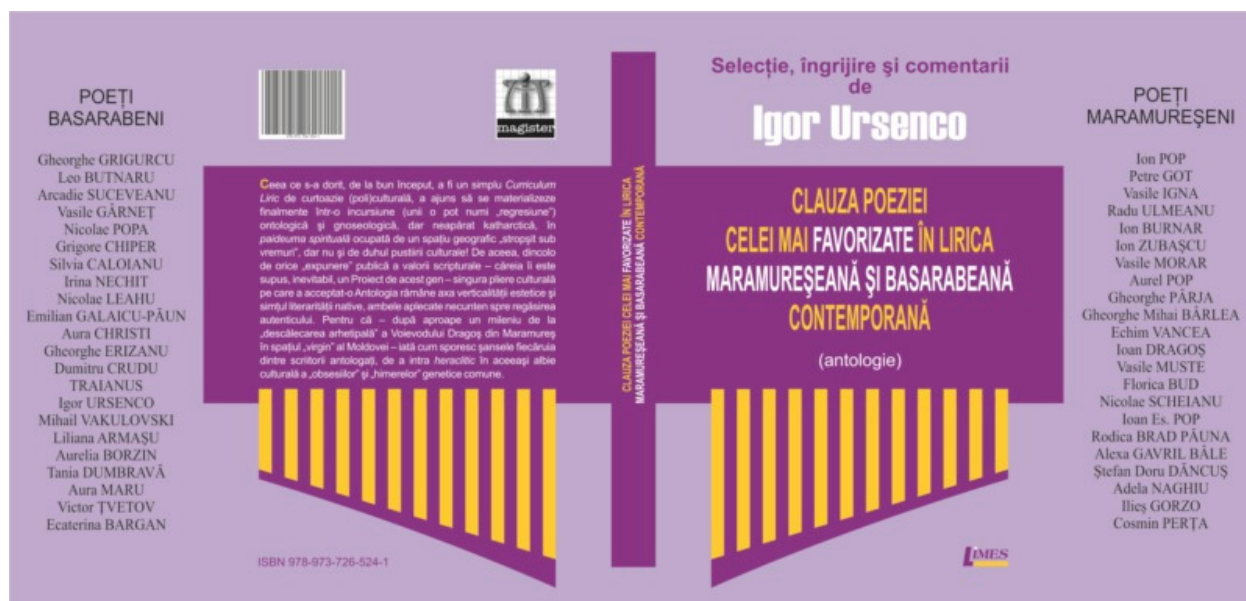
– Studiu teoretico-literar la romanul *Gesturi* de Em. Galaicu-Păun.

A scris și o serie de eseuri literare teoretico-practice, așa ca:

– „Postmodernismul. Între insuficiența (id)entității și carnavalul existențial”

– „Lirica moldovenească actuală din perspectiva atributelor comune modernismului și postmodernismului”;

– „Răbdarea lui Tiresias” etc.

Revenind la antologia *Clauza poeziei celei mai favorizate în lirica maramureșeană și basarabeană contemporană*, menționăm că aici este expusă creația poetică a 45 de poeți din Maramureș și din Basarabia.

Autorul în „*Prolegomene*” răspunde la întrebarea după ce criterii au fost selectate materialele: „...a evitat din start orice criteriu ideologic sau generaționalist, cu atât mai mult excluzând promovarea ocultă a vreunei imagini politice care să substituie aura de „salvator și întregitor al neamului” prin creațiile literare ale unor tribuni „anexați” extraestetice curriculei școlare. Singurul principiu luat în seamă la redactarea Antologiei a fost ...în totalitate cel axiologic, debordat de prefixul „-trans”. *Trans-centrism, trans-culturalitate și trans-gregarism, toate menite să depășească izolaționalismul intrinsec studiilor istorice și culturale naționale.*” (p. 6)

Autorul a dat explicație la faptul că a grupat scriitorii maramureșeni și basarabeni în această antologie datorită motivelor lirice comune. Printre cei 22 de poeți maramureșeni regăsiți în această antologie se numără nume precum: Ion Burnar, Gheorghe Pârja, Echim Vancea, Gheorghe Mihai Bârlea, Ștefan Doru Dăncuș, Vasile Morar, etc.

În această antologie au fost antologați așa scriitorii basarabeni: Gheorghe Grigurcu, Leo Butnaru, Arcadie Suceveanu, Vasile Gârneț, Nicolae Popa, Nicolae Leahu, Irina Nechit, Aura Christy, Emilian Galaicu-Păun, Silvia Caloianu, Grigore Chiper, Gheorghe Erizanu, Traianus, Igor Ursenco, Mihail Vakulovski, Liliana Armașu, Aurelia Borzin, Tania Dumbravă, Aura Maru, Victor Țvetov, Ecaterina Bargan.

Prezenta antologie este concepută într-o formă lăconică, bazată pe o informație complexă, microportretele literare, constituie, de fapt, o incursiune în poezia basarabeană. Fiecare din autorii portretizați comunică un mesaj inconfundabil prin versurile sale.

Apelăm la unele versuri a condeierilor basarabeni de generații diferite:

*„uneori străinii îmi inspiră frică
prin simpla idee de imprevizibil
mă liniștesc legându-mi cugetul de lucruri mărunte
care ne unesc care ne fac să ne simțim sub un cer
chiar dacă nu simt că îmi aparține
cum se întâmplă atunci când îmi întorc intuiția pe
toate părțile
în alegerea unui ceai dintre mai multe denumiri pre-
tențioase
ca într-un final să comand unul negru simplu
sau când încerc să observ diferența dintre ciocolata
fierbinte
și ciocolata cu lapte remarcând imediat faptul că acea
fierbinte se răcește
mai repede
când măsoar cu privirea lungimea coloanei de oameni
din rânduri
exact din mijlocul ei tot atunci timpul parcă se gră-
mădește în scoica unui
melc lăsându-se cărat de sărmana vietate lipicioasă
când se întâmplă ceva rău și spaima se citește diferit
dar se citește în ochii
tuturor simultan”.*

(Ecaterina Bargan, **detalii**, p. 314-315)

*„vine o vârstă când începem să credem de altfel eronat
că nu mai putem avea decât amintirile
ne întrebam timizi oare ce e cu sângele ăsta viuind
ca o herghelie superbă și periculoasă de cai sălbatici
ne întrebăm și pieptul ni se umple impetuos revigo-
rant cu aer din deltă
ne simțim atât de tineri
încât ne e rușine
poate că de aceea semnăm prezent în contextul celor
născuți visători
în timp ce soarele strălucește soprano ca o trompetă*

nouă-nouță

din aur sau din alamă
a tuturor sau
a nimănu”

(Silvia Caloianu, **atât de tineri**, p. 210)

”era iarnă știu deși nu îmi amintesc bine
să fi fost iarnă sau alt anotimp
tata împlinea patruzeci de ani
oaspeții au stat o vreme în camera cu lampă luminiscentă
apoi au plecat
punându-și probabil paltoanele conform calendarului
tata sa ales cu o lamă electrică
într-o cutie cu pluș înăuntru
eu îmi urmam clasa întâi de școală

notele mele proaste din toamnă

erau în urmă
dar nu într-atât
precum e întâmplarea cu cutia verde
găsită acum într-o altă cutie
pentru vechituri”

(Grigore Ghiper, **tata la patruzeci de ani**, p. 205-206)

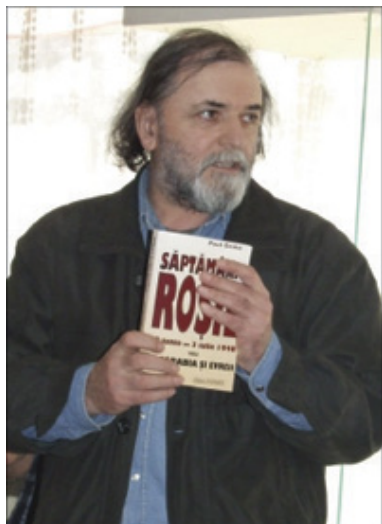
”Nu au centru nici ploaia nici vântul nici cerul
nu au margini nici ploaia nici vântul nici cerul
amestecându-le cu tandrețe așa cum face Domnul
cu toate cele ce ființează
cu tandrețea crudă a înțelepciunii.”

(Gheorghe Grigurcu, **Semn de carte**, p. 173)

VARTIC, ANDREI. **Pendulul de la miezul nopții** : o experiență publicistică basarabeană din anii 2006 și 2007 / Andrei Vartic. – Bacău : Vicovia, 2010. – 347 p.

La Editura "Vicovia" din Bacău a apărut o nouă carte a scriitorului și regizorului Andrei Vartic, editată și lansată post-mortem, despre trecutele și actualele suferințe fizice și spirituale ale neamului românesc din Basarabia.

„Are, oare, omul contemporan destule resurse fizice și spirituale ca să nu urle atunci când este torturat?”, astfel începe prefața cărții *Pendulul de la miezul nopții*.”

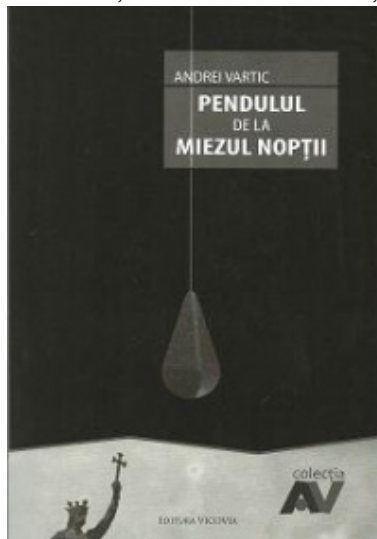
Unele din capitolele acestei cărți s-au tipărit sub forma unor articole în presa scrisă sau pe Internet, altele au fost comunicări la diverse manifestări științifice și culturale, altele au fost subiectul unor discursuri la mitingurile anticomuniste din Basarabia.

Adevărul și Dreptatea, Libertatea și Națiunea erau pentru el noțiuni sinonime. Gândea timpul ca pe o noțiune filozofică, convins că politica intră în timp, iar cultura iese din timp.” – scrie despre Andrei Vartic Nicolae Dabija.

Capitolele acestei cărți, scrise pe parcursul a doi ani – 2006-2007, prezintă drumul autorului spre gnose-

ologia politică, morală și religioasă.

Iată cum denotă autorul adevărul istoric al Basarabiei – străvechi pământ românesc, dorit cu o patimă aproape nebună de Rusia de la 1711 încoace, devenit la 27 august 1991 stat european independent, rupt de către interesul geopolitic rusesc și comunist din contextul său natural, geografic, etnic, lingvistic, economic, social, cultural, european și românesc – care rămâne doar o lacrimă pe ochiul de iubire a lui Dumnezeu. Adevăr, în care zecile de milioane de oameni erau exterminați de imperiul răului și ateismului, alte zeci de milioane condamnate la sărăcie, subdezvoltare, ateism și întuneric, degenerare în alcoolism de masă, întregi popoare strămutate sau anihilate din cadrul lor geografic natural și chiar din condiția lor naturală, altele ațâ-

”Necunoscută și nemiloasă, grandioasă și grandomană, sângheroasă și sângherândă, strașnică și incredibilă, cutremurătoare, mai cutremu-

rătoare decât toate istoriile pudrate ale imperiilor europene, este istoria poporului român. Fiecare își poate da exemple pe acest făgaș, chiar și pe cele bocitoare sau batjocoritoare. Fiindcă poporul român este un popor a-tipic, unul care s-a înverșunat să reziste sedentar, anonim și ortodox la hotarul cel mai nomad al tuturor hotarelor europene.” (p. 121)

”Procese, ucideri în masă (de Herța ar trebui să strige tot neamul românesc așa cum strigă evreei de Auschwitz), deportări, mii de vagoane de cale ferată îmbâcsite cu nevinovați, printre care și foarte mulți copii... și atâta timp cât bat clopotele României, nu bat pentru acei martiri așa cum bat clopotele evreilor pentru martirii evrei din lagărele hitleriste (de ce nu or fi bătând și pentru cei dispăruți în Gulag?) trebuie să vorbim, și să vorbim cât mai tare, de acel peste un milion de basarabeni, dispăruți din Basarabia și Bucovina între 28 iunie 1940 și ianuarie 1950...” (p. 38)

”Cel mai necruțător, mai îngrozitor decât cel nazist, este dosarul revoluției comuniste neconținute, fabricat de bolșevicii Lenin, Troțkii și Stalin. În acest scenariu rolul României, ca punte balcanică între Rusia și Mediterana, era foarte important.

...După scenariul bolșevic, adoptat prin anii 1920, Europa trebuia cucerită anume prin sud, rupând-o în primul rând, la acea vreme, și de la resursele ei naturale care veneau din colonii, și de la cele istorice și culturale (polii civilizatori ale Greciei și Romei antice), cât și de la cele creștine (distrugerea Athosului și a papalității la Roma), ieșirea la Gibraltar și atacul asupra SUA dinspre America Latină...” (p. 117)

”Stalin a pregătit pentru poporul român din Basarabia alt scenariu decât pentru celelalte popoare din URSS, cotochite după pactul Ribbentrop-Molotov. Nici un estonian nu a fost trimis în Gulag pentru pronunțarea sintagmei ”Sunt estonian!”. Românii din Basarabia, caz unic în toată fosta URSS, au fost pedepsiți necruțător de comuniști tocmai pentru că se declarau români. A spune în Basarabia de după 28 iunie 1940 ”Sunt român!” însemna să te condamni singurel la moarte. Ce fel de genocid a aplicat Stalin în Basarabia? Un genocid, atipic, etnic, antiromânesc. De ce Românofobia a devenit aici armă mult mai înrobitoare decât celelalte fobii comuniste? Fiindcă Stalin avea planuri mari pentru ”o altă Românie”. De ce ? Românofobia?

Este impusă cu NKVD-ul, cu Gulagul, cu foamea, cu împușcările în masă ale inocenților? Fiindcă micuța Basarabia a fost aleasă ca poligon de schimbare a mentalului etnic românesc. De ce ”românii” au devenit imediat după 28 iunie 1940 ”fasciști”, ”țigani”, ”opincari”, ”mămăligari”, ”jandarmi”, iar ”moldovenii” din Transnistria, adică analfabeții cu conștiința națională distrusă prin înfometarea de la 1932 și represiunile care au urmat, ”marcă a poporului moldovenesc”? Fiindcă Stalin urma să viruseze cu ei toată România, nu doar cele 3,3 milioane de oameni ale Basarabiei (din care, până la 28 iunie 1952 a și nimicit un milion). Minunea constă în faptul că la 27 august 1989, după 49 ani de comunism, un milion din acești oameni s-au adunat în

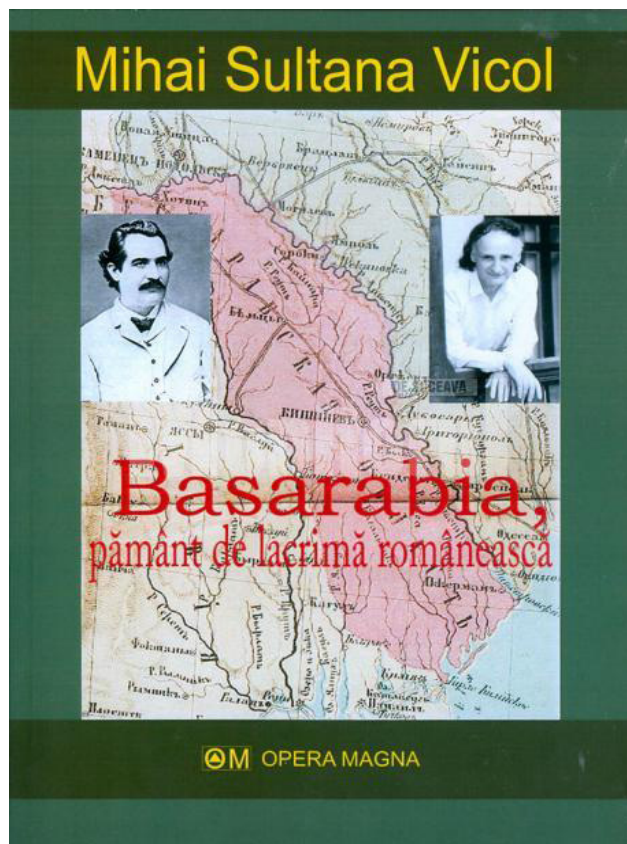
Piața Centrală a Chișinăului și au scandat ”Unire!” Poate România, în aceste condiții, să se îngrădească pe Prut cu un zid chinezesc de poporul român al Basarabiei ? Nu. Și va fi o greșeală fatală dacă o va face.” (pag. 106)

Această experiență politică și civică a regizorului, actorului, poetului, publicistului, istoricului, arheologului, jurnalistului, pedagogului, agricultorului, criticului de arte, criticului de teatru, informaticianului ar putea fi de folos pentru cei dornici să descopere măcar o cărușă spre calea cea dreaptă a vieții. ”Basarabia cea românească fiind atât de neînsemnată pe harta Europei nu poate fi ea însăși o asemenea cale, dar sfâșietorul ei sacrificiu, este un indicator precis spre ea.” (p. 15)

VICOL, MIHAI SULTANA. **Basarabia, pământ de lacrimă românească** / Mihai Sultana Vicol. – Iași : Editura “Opera Magna”, 2010. – 175 p.

„Alianțele cu rușii au fost mereu păguboase pentru români. De-a lungul veacurilor, avem numeroase exemple. Dimitrie Cantemir, aliindu-se cu rușii, i-a adus pe fanarioți pe tronul Țărilor Românești. În anul 1812 am pierdut Basarabia. În Războiul de Independență de la 1877-’78, rușii și-au bătut joc de români, dându-i afară din casele lor.

...Testamentul lui Petru cel Mare a fost mereu reîmprospătat în memoria rușilor prin cuceriri. Darurile rușilor pentru români au fost ca darul grecilor pentru troieni. Mereu păguboase și plătite cu sânge și moarte. Basarabia are numai amintiri de lacrimi despre ei. Lacrimile lor nu trebuie uitate niciodată. De-a lungul secolelor de ocupație, populația dintre Prut și Nistru a avut parte de mai multe Noapți ale Sfântului Bartolomeu. Românii basarabeni au îndurat prigoana de secole de ocupație absurdă. Prigoaniții au opus o rezistență romantică. Ideea de libertate le-a ținut trează conștiința. Singurul lor ideal era să nu-și piardă credința în Dumnezeu, la care se închinau în grai românesc, în limba română.” (p. 39)

Scriitorul Mihai Sultana Vicol a scos recent de sub tipar o nouă carte despre Basarabia. Apărută la Editura

Opera Magna din Iași, cartea se alătură altor patru titluri care vizează problematica Basarabiei: *Războiul minciunii* (1998), *Ilie Ilașcu, mărturisirile unui condamnat la moarte* (1998), *Între România și glonț* (2000) și *Grigore Vieru, pontiful limbii române* (2009). Intitulată *Basarabia, pământ de lacrimă românească*, lucrarea este dedicată memoriei poetului Grigore Vieru.

Volumul, care are peste 170 de pagini, reunește selectiv articole, reportaje, analize și interviuri publicate pe parcursul a două decenii în presa din România și Republica Moldova : *România liberă, Literatura și arta, Tineretul Moldovei, Moldova Suverană, Părerii Tutovene, Informatorul Moldovei, Realitatea suceveană, Monitorul de Suceava, Crai nou*.

Autorul în articolele sale scrie direct, deschis, adeseori chiar brutal, punând interlocutorilor întrebări incomode, cu răspuns unic („Doriți reîntregirea României?” – îl întreabă pe moscovitul E. Grebenicov, - „Vă spun sincer că visul meu este ca Basarabia să se reunească cu patria mamă și cred că așa și va fi. Păcat că nu s-a rezolvat această problemă atunci când a fost podul de flori. Atunci trebuia rezolvat și acum nici nu mai existau problemele de azi”. (p. 168)

Structurată în 3 capitole: *Drumul golgotic al lui Grigore Vieru, Basarabia, pământ de lacrimă românească și Basarabia în interviuri*, cartea se încheie cu câteva interviuri încă proaspete, publicate la sfârșitul anului 2009 și începutul acestui an în *Flacăra lui Adrian Păunescu*. Toate cele trei capitole ale cărții stau prin motto-urile reproduse sub semnul Luceafărului poeziei românești.

Cartea prezintă pe coperta I, machetată de autor, harta Basarabiei (cu caractere chirilice) între chipurile lui Mihai Eminescu și Grigore Vieru.

Capitolul unu este totalmente dedicat lui Grigore Vieru, după ce, în anul 2009, a dedicat poetului un întreg volum *Grigore Vieru, pontiful limbii române*.

„A avut geniul limbii. A adus imaginile cele mai clare înlăturând viermele unei limbi străine. Vieru și-a zidit viața în poezie. Destinul l-a născut să fie propovăduitorul limbii în care a trăit. Știa că gloria este o jucărie a pustiului. Cât a trăit, nu a râvnit la ea. Timpul i-a dat gloria binemeritată. El a scris o poezie pe măsura sensibilității tuturor. Considera poezia un miracol care nu poate izvorî decât dintr-o inspirație divină. Sufletul său a fost încercat de mari suferințe. A trăit în plânsul vremurilor de război, foamete și sub ocupație sovietică. A trăit dramatic pe vremea când limba română era înăbușită de bălăriile unei limbi străine. A fost seismograful simțirii românești dintre Prut și Nistru.” (P. 9)

Constatând cu simplitate că „Astăzi, juriile de poezie nu mai pun în discuție talentul, au alte criterii. Spiritul de gașcă înlătură din concurs valoarea” (p. 9), Mihai Sultana Vicol se întreabă pe bună dreptate de ce nu i s-a acordat niciodată lui Grigore Vieru premiul de poezie al Festivalului „M. Eminescu” de la Botoșani. Tot din aceeași pricină, am spune noi, pentru care președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, academicianul român Mihai Cimpoi n-a fost invitat la nici o ediție a Festivalului. „Trebuie din când în când să fulgere pentru a se vedea la față românii în desimea beznei” (p. 370) – sună un aforism din ultima carte a lui Vieru, *Taina care mă apară*.

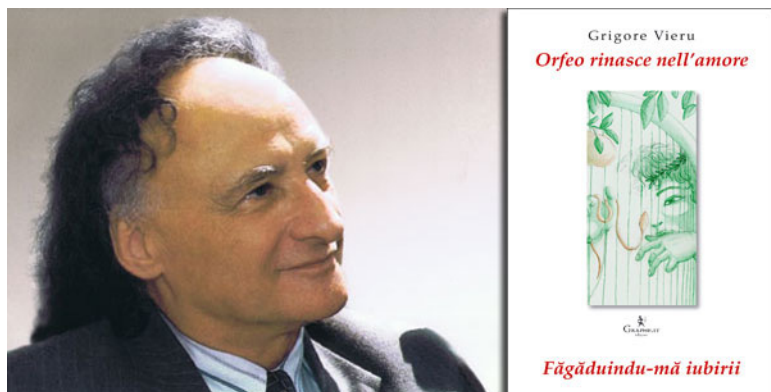
Capitolul II este dedicat problemei basarabene. Aici scriitorul menționează: „Au existat și mai există uscături la români cu conștiință rușinoasă, cu răutate ereditară, oameni neîmpliniți, care pactizează cu dușmanii. Ei se pretează la cele mai incalificabile trădări în ura lor veninoasă. Acești nechibzuiți i-au vândut pe nevinovații care se rugau pe ascuns la icoană și vorbeau în șoaptă despre năpasta care a căzut pe capul lor. Au aruncat cărțile scrise cu slovă românească pe foc, au dat foc icoanelor și Bibliilor, au ars Evangheliile, au topit clopotele bisericilor, au smuls crucile de pe mănăstiri, au profanat cimitirele. Au batjocorit memoria înaintașilor. Au înălțat statuii criminalilor istoriei: Lenin, Kotovski, Stalin.

Statuia lui Kotovski mai tronează și astăzi la Chișinău. Cel care a fost un ucigaș fără scrupule are și un muzeu la Tiraspol. Trădătorii de neam lucrează mereu sub protecția dușmanului, apărând absurdul. Imaginația lor bestială și imorală, generatoare de ură a făcut și face mult rău ființei românești, umilită, rănită și otrăvită de cucuta strecurată mișelește în sufletul românilor. Caracterul acestora este distructiv, pricinuind un rău sfâșietor tuturor celor care se simt români cu trup și grai.”(p. 41)

În ce privește politicele, cartea lui Vicol le ia pieptiș, acordându-se ceva spațiu unui episod bizar și cețos, până acum rămas fără explicație oficială: Președintele Băsescu a sprijinit alegerea lui Voronin, cerându-i lui Iurie Roșca, marele trădător al mișcării de resurrecție națională, să-l susțină la votarea în Parlament. Ceea ce s-a și întâmplat: Voronin a ajuns președinte... cu sprijinul României! “Căutând prin presa vremii, am văzut imagini care-l înfățișau pe Traian Băsescu cu președintele PPCD, Iurie Roșca, cel care a trădat dreapta basarabeană aliniindu-se comuniștilor. Respectivul lider are varianta lui, susținând că a fost îndemnat de Președintele României să-l sprijine pe Vladimir Voronin.

Roșca dorește să se disculpe prin afirmația că vinovat de trădarea sa nu este nimeni altul decât Traian Băsescu: “Domnia sa m-a îndemnat să intru la guvernare împreună cu domnul Vladimir Voronin.” (p. 120).

VIERU, GRIGORE. **Orfeo rinasce nell'amore = Făgăduindu-mă iubirii** / Grigore Vieru. — Perugia : Graphe.it, 2010. — 255 p.

Un orfico dialogo tra l'Amore e la Morte, unde se aduc cuvinte de apreciere la adresa lui Grigore Vieru și un Tabel cronologic a vieții și activității poetului (*Cronologia della vita e delle opere di Grigore Vieru*). Partea a doua include opera poetului, poezii lirice scrise în anii 1968-2002.

Orfeo rinasce nell'amore este volumul care le va arăta italienilor câte puțin din talentul poetului moldovean.

Cannocchiale (Oceanul)

La mai bine de un an, de la trecerea sa în lumea celor dreپți, poetul Grigore Vieru este readus în inimile românilor printr-un omagiu special — apariția volumului *Orfeo rinasce nell'amore* (*Făgăduindu-mă iubirii*), o antologie bilingvă româno-italiană a poetului Grigore Vieru, ce a văzut lumina tiparului la Editura "Graphe.it" din Perugia.

Selecția poemelor și traducerea lor în limba italiană aparțin Olgăi Irimciuc. Volumul a fost publicat cu sprijinul Institutului Cultural Român, prin programul "Translation and Publication Support Programme" (TPS), urmând a fi prezentat și în cadrul Salonului Internațional de carte, de la Torino, din luna mai a acestui an.

Lucrarea apărută în librăriile italiene în luna ianuarie a acestui an a fost lansată și la Veneția, pe 14 februarie, de ziua de naștere a regretatului poet basarabean.

Istoria acestei apariții editoriale începe la 1 octombrie 2008, când poetul a semnat un contract cu Editura "Graphe.it" prin care acorda acesteia dreptul exclusiv de traducere în limba italiană a poeziilor incluse în volumul *Strigat-am către tine*. În ianuarie 2008, Institutul Cultural Român a acceptat proiectul prezentat de tânăra editură italiană și a susținut financiar publicarea lui.

"Experiența traducerii poeziilor în limba italiană a fost unică: dificilă, dar și extrem de frumoasă, pentru că am început lucrul la câteva săptămâni după trecerea în eternitate a poetului și fiecare vers îmi amintea de tragicul eveniment. Dar, în același timp, fiecare poezie îmi ajuta să descopăr o lume fermecată, situată la hotar între armonie și inefabil", a spus tânăra traducătoare Olga Irimciuc, absolventă de Litere la Chișinău în urmă cu cinci ani, în prezent profesoară de limbă română la Școala Europeană din Varese, în Nordul Italiei.

Cartea este împărțită în două părți. În cea dintâi, Olga Irimciuc, prefațează volumul sub un titlu frumos

*Quandoero piccolo
qualcuno mi regalò un cannocchiale.
Con esso
ingrandivo
tutto.*

*Ingrandivo la briciola d'azzimo.
nel Quarantasette,
fin a quando
riuscivo a romperne
la metà.*

*Ingrandivo e approfondivo
le onde del Prut,
fin quando
avevo paura di entrarvi dentro.*

*Ingrandivo gli uomini baffuti
delle immagini russe,
fin quando riuscivo a vedere
it giardino riempirsi di spighe
lunghe come i loro baffi.*

*Ingrandivo le parole,
Fin quando riuscivano a suonare
Come, in chiesa, una campana.
Ingrandivo it silenzio
Fin quando sentivo nel pagliaio
Come respiravano le spie...*

*No so come e dove
inio figlio
ha trovato ieri
questo vecchio giocattolo.
stamattina
ho rotto it cannocchiale. (p. 43, 45)*

La parole MADRE (Cuvantul MAMA)

*I neonati la tintinnano.
I vecchi la sognano.
I malati la mormorano.
I muti la pensano.
I paurosi la gridano.
Gli orfani la piangono.
I feriti la chiamano.
Tutti gli altri la dimenticano.
Oh, Madre! Oh, Madre! (p. 215)*

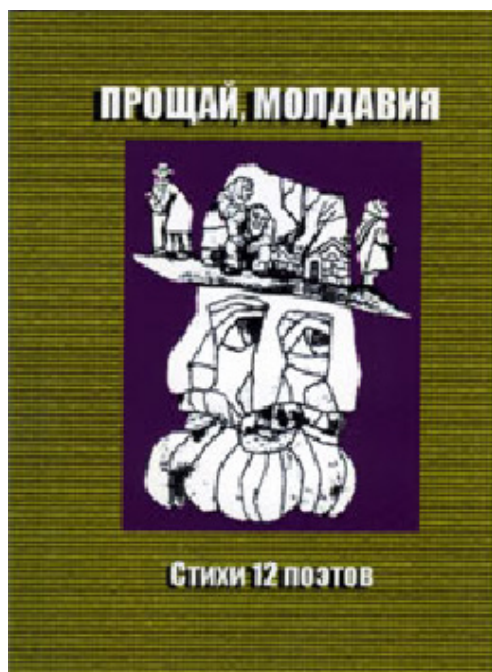
Meglio (Mai bine)

*Meglio mi conosce
colei che mi adia:
lei sa quando e dove*

*i passi io dirigo
quando esco di casa;
quail acque e monti,
errando, attraverso;
cosa nasconde la mia mente
e ciò che negli occhi celo.
Neanche tu, amore,
che mi abbracci forte,
cadendo dolcemente
sul mio triste petto,
come una sciolta lacrima;
neanche lei, la morte,
che dentro me
profondamente canta,
non mi conosce
così, interamente, bene. (p. 127)*

**Прощай, Молдавия: Стихи 12 поэтов/сост.: Э. Ракитская.
– Москва-Тель-Авив : Издательское содружество Э.РА ;
Издательство «Летний сад», 2010. – 136 р.**

În anul 2010 a ieșit de sub tipar o antologie colectivă *Прощай, Молдавия* la Editura “Летний сад” din Moscova în colaborare cu Tel Aviv. Alcătuitorul acestei antologii este Evelina Rakitskaia, iar autorul cuvântului introductiv – Victor Golkov.

Antologia *Прощай, Молдавия* a fost elaborată în baza versurilor poezilor Alexandra Iunko, Nicolai Sundeev, Constantin Semenovski, Boris Viktorov, Valentin Tkacev, Danil Miroșenski, Oleg Maximov, Ian Vasserman, Inna Nesterovskaia, Naum Kaplan, Efrem Bauh, Victor Golkov, operele cărora au fost publicate în diferite perioade în fosta Uniune Sovietică și peste hotarele țării ei.

Autorii nu au fost selectați întâmplător – cu toate că după subiect opera diferă de la un poet la altul, dar este ceva, ce le unește, și aceasta este nu numai coperta comună și locul georgafic pentru acel îndepărtat moment istoric. Aici e comună și soarta fiecărui poet, cu un sfârșit tragic la care a adus așa numita „perestroică”. Din acest motiv, în această antologie, sunt prezentate poeziile despre războiul din Moldova, despre golul spiritual și emigrare.

Și acum, despre această generație, care nu este lipsită de valoare, deschisă după natura ei, erudită, instruită, bogată sufletește, putem spune, cu siguranță :”Unii nu

mai sunt, iar ceilalți sunt departe”.

Emigrarea, plecarea în ilegalitate, și uneori chiar moartea timpurie i-a prins pe majoritatea din această perioadă – cu cruzime și indiferență, așa cum poate face numai timpul și istoria. Și a avut dreptate Brodsky, cu admirație oprindu-se la teza nemuritoare a lui Oden, că timpul, având grijă de limbă, în ciuda tuturor și la toate, protejează, păstrează cuvântul și chiar pe însuși poezii, indiferent de faptul, ce fel de oameni au fost, ce fel de soartă au avut și unde au trăit:

*Время, которое нетерпимо
К храбрым и невинным
Быстро остывает к физической красоте,
Боготворит язык и прощает
Всех, кем он жив.*

Și cuvântul foștilor noștri poeți e păstrat. Și într-adevăr, „prin căile aeriene” a ajuns la noi, la Chișinău, antologia poetică *Прощай, Молдавия*. Publicația elegantă, de 130 pagini, nu vorbește pentru toată generația, dar e cert, că vorbește cu tristețea ei și cu glasul ei.

Doisprezece „Apostoli poetici” – poeți care au trăit cândva în Moldova, în majoritatea cazurilor – forțați să emigreze, cu excepția unui singur poet – Alexandra Iunko. Nicolai Sundeev, Constantin Semenovski, Danil Miroșenski, Oleg Maximov, Efrem Bauh, Victor Golkov. Cel mai tragic este faptul, că jumătate din acești poeți nu mai sunt printre cei vii, au plecat în floarea vârstei: Naum Kaplan, Valentin Tkacev, Boris Viktorov, Ian Vasserman, Inna Nesterovskaia.

Dar spre fericire, unii din poeți mai scriu și acum, iar antologia – este dovada cea mai bună, chiar dacă ei trăiesc în Israel, Rusia și SUA. Și după cum au menționat alcătuitorii antologiei, încercarea lor este mai mult decât o încercare de a aminti trecutul, „ e o încercare de a descrie o perioadă istorică, a conștientiza poetic situația și de a demonstra că literatura anilor 60-80 nu este o literatură provincială”.

De-a lungul anilor se va găsi numaimedecât cineva, care v-a scrie despre scriitorii ruși – șaptezeciști, care au activat în Moldova, că ei sunt o generație pierdută, deoarece ei au creat în anii 90, ani nemiloși, grei, ani când pe nimeni nu-l interesa literatura, atenția tuturor era îndreptată la război, lipsuri, ură. Scriitorii de limbă rusă au suferit foarte mult, pentru că creația lor s-a dovedit a fi inutilă, nesolicitată în acea perioadă. Și această problemă nu a durat o zi, o lună, dar o perioadă mai îndelungată – de un sfert de secol, începând cu anii 80, divizând idealul, absorbind iluziile, ca apoi să se prelungească la infinit, devenind pentru poeți o perioadă

de stagnare.

Tema de bază a antologiei, care reiese din denumirea cărții, a devenit nostalgia. Luminoasă, întunecată, ușoară sau grea ea pentru toți e una. Ei au iubit foarte mult Moldova și mereu sunt cu gândul la ea.

*Так исчезло мое поколение,
Расползлось, как прогнившая ткань.
Словно Третье стоит отделение,
Наша хмурая Тьмутаракань.*

.....

*Я Родину выжег железом каленым
И в столбики пепла свернулись поля.
Не нужно уже притворяться влюбленным
В эти акации и тополя.*

*И кладбище, отческий дом или школу
Горящая воля моя расскла.*

*И рухнуло всё, стало пусто и голо,
И вырвалась в мир первозданная мгла. (p. 116;
118 ; V. Golkov)*

Apropo, cel mai sumbru, cu note de amărăciune, cu adevărat apocaliptic a descris despărțirea cu patria poetul Victor Golkov.

*Нас всех смело, и лишь проплешины
В траве за окнами черны.
Сквозняк плутает, как помешенный,
В кругу вселенской тишины.*

*Мы так исчезли незамеченно,
Как в полночь угнанный “Москвич”,
Невдалеке от Пересечина
И от поселка Гидигич. (p. 121)*

Mai rațional, dar cu o viziune nu mai puțin amară despre rolul poetului este caracterizat Valentin Tkacev, poetul care nu a emigrat.

*Кем я стал? Головным старичком,
Невротическим пугалом улиц,
И спина рыболовным крючком
Над замшелым столом изогнулась. (p. 61)*

...

*Загородка от жизни. Предлог:
Лень в бумажных цепях несвободы.
Дождь безумия. Как же я мог
Просадить свои лучшие годы? (p. 62)*

...

*Разве жизнь эти блёклые пятна?
На коня, на экспресс! Но куда?
Но куда?...Ничего не понятно. (p. 63)*

În general, cum a menționat în această antologie Nicolae Sundeev:

*Жить можно даже и в неволе,
и в окруженьи лютых бед,
но только не на минном поле,
на минном поле жизни нет. (p. 41)*

Nu poate înflori o poezie pe câmpul minat al istori-

ei. Înfloresc numai lozincile, articolele politice, alegerile și marșurile. Deaceia ei au plecat...

Recitind poeziile incluse în antologie, descoperim că aproape fiecare din ele este consacrată descrierii complexității vieții în țara lor natală și anilor dureroși din viața poezilor, anii 70-90.

Iată ce a scris pe vremuri Nicolai Sundeev:

*От новостей не взвидев света,
Ты... повторяешь только это:
“Какая страшная страна...” (p.31)*

Iar alte versuri ale poetului vedem o continuare originală a acestor versuri:

*Далеко разлетелись друзья,
им сживаться с краями иными.
Не пора ли и нам вслед за ними,
Не пора ли в иные края?*

*Впору думать об этом всерьез,
и ничуть обольщаться не надо:
в этом городе чёрных угроз
нам с тобою не будет пощады. (p. 34)*

Efrem Bauh, care a fost forțat să părăsească țara, nu a avut o altă alternativă. Și el s-a folosit cu unica sursă de autoapărare – cuvântul poetic. Și poetul, cu ajutorul acestui mijloc, a reușit să se răzbune cu prigonitorii lui:

*Прощай, страна былых кумиров,
Ушедшая за перегон,
Страна фискалов без мундиров,
Но со стигматами погон.
Быть может, в складках Иудей
Укроюсь от твоих очей,
Огнем возвышенной идеи
Горящих в лицах палачей. (p. 109)*

Danil Miroșenski, a fost acordat mai puțin radical înainte de a părăsi patria :

*Хочу тебя предостеречь:
Ведь там, в стране иной,
Чужая нам родная речь
Не станет вдруг родной.
И если мы туда сбежим
(А мы туда сбежим),
Мне кажется, чужой режим
Окажется чужим.
И остаётся выбирать
На этом рубеже:
Где нам еще не умирать,
А где не жить уже... (p. 70)*

Ca și mulți alți emigranți, poetul Victor Golkov, a făcut pasul decisiv și a plecat din țară, mult timp nu putea lupta cu nostalgia față de locurile dragi inimii lui, despre ce ne vorbesc poeziile din cartea sus numită:

*Я Родину выжег железом каленым,
и в столбики пепла свернулись поля.
...И рухнуло всё - стало пусто и голо... (p. 118)*

***

*Я ощутил родство между собой
и кладбищем еврейским в Кишиневе...*

*И Театральный переулок мой
забыть навечно не хватает силы...
Из эмигрантской дали грозовой
спускаюсь вниз -
по снам, как по ступеням... (p. 120)*

Alegerea sa a făcut-o Alexandra Iunco, unica care nu a părăsit țara, și care a rămas în Chișinău:

*Уже хлебнули горькое питьё
Навеки пересекиши границу,
Отбросив всё ненужное тряпьё...
А я не улетающая птица.*

...Не улетаю. Стало быть, без крыл.

*Не по размеру мне
твой плащ скитальца.*

*И, слава Богу, пять родных могил
Еще могу пересчитать по пальцам. (p. 8)*

Chiar și Valentin Tkacev, care, spre regret, a plecat în lumea celor drepți, fiind încă în viață, se ținea de unele viziuni ortodoxale la emigrare, totuși a scris:

Надо ехать куда-то. Бежать...

На коня, на экспресс! Но куда?

Но куда?.. Ничего не понятно. (p. 62-63)

În acest caz vedem, că și viața lui a devenit insuportabilă, și l-a stăpânit, l-a cucerit o neliniște pentru ziua

de mâine și gândul de a pleca, de a schimba locul.

Dar cu o perspicacitate a privit la aceleași probleme Naum Kaplan, scriind despre sine și despre orașul Chișinău:

*Теснит меня в пределах узких...
молдавский город, полный русских,
где я не тот и не другой. (p. 106)*

Dar, revenind la subiectul plecării el a consacrat una din cele mai bune cântece:

*Кого-то нелюбезно попросили,
а кто-то сам взял на душу вину, -
поэты уезжают из России
в нерусскую, чужую сторону.*

*Они бегут державного презренья,
от водки, от одолженных рублей...*

*Но главное - от матери-России,
хмельной от крови,
бледной от вранья...*

*Их ждёт почти загробная чужбина,
как в преисподней*

душ заблудших ждут,

и худшая в их жизни половина,

и лучшая - всё остаётся тут...

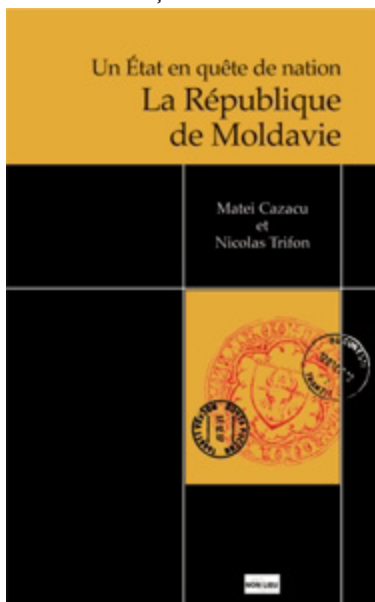
(Песня; p. 108)

CAZACU, MATEI. *Un État en quête de nation : La République de Moldavie* / Matei Cazacu, Nicolas Trifon. – Paris: Non Lieu, 2010. – 448 p.

Cartea pe care am luat-o în discuție, editată la Paris, este una care se impune prin volum și prin conținut, abordând un spectru de probleme actuale, începând de la amplasarea geografică până la politica lingvistică, sistem social, regim politic etc. a spațiului dintre Prut și Nistru.

S-au ocupat de studierea acestor probleme doi autori consacrați: Matei Cazacu și Nicolas Trifon.

Pentru a-i cunoaște mai bine, vom prezenta câteva date despre autori.

Matei Cazacu s-a născut la 11 iulie 1946. Este (din 1979) cercetător la *Centre National de la Recherche Scientifique* din Franța și (din 1992) conferențiar la *Institut National des Langues et Civilisations Orientales* (INALCO) din Paris. În 1964 a absolvit Liceul „Spiru Haret” din București, iar în 1969 obține licența la Facultatea de Istorie a Universității din București. Din 1977 este arhivist paleograf, diplomat al *École Nationale des Chartes* din Paris. În 1979 obține, la Universitatea Paris I Sorbonne Panthéon, titlul de doctor în istorie și civilizație

bizantină și postbizantină. În 1984 este diplomat al *École Pratique des Hautes Études, IVe section*, Paris. Din 1997 conduce cercetări de istorie (docență) la Universitatea Paris X Nanterre. Între 1969 și 1973 este cercetător la *Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”* al Academiei Române. În perioada 1977-1978 este bibliotecar la *Commission du Vieux Paris*. Între 1975 și 1992 este conferențiar la *Universitatea Paris IV, Sorbonne Nouvelle*. Din anul 1977 s-a angajat în mișcarea pentru apărarea drepturilor omului în România, mai întâi în mișcarea „Paul Goma”, apoi în Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului, Secția română. Din 1982 a activat ca membru în Asociația pentru Apărarea Monumentelor Istorice din România și în operațiunea *Villages roumains*. Din 1977 a colaborat la Radio Europa Liberă, BBC, Vocea Americii, Radio France Internationale, Radio Canada, France Inter și la televiziunea franceză, canalele TF1 și Antenne 2.

Matei Cazacu este autorul mai multor lucrări, dintre care menționăm doar câteva editate în ultima perioadă:

Minuni, vedenii și vise premonitoare în trecutul românesc (București: Sigma, 2003, 232 p.) este o lucrare despre raporturile românilor cu propriile superstiții, credințe, obiceiuri, care trebuie făcute înțelese contemporanilor;

Dracula (București: Humanitas, 2004, 468 p.) e prima biografie istorică de amploare a lui Dracula. Volumul dezvăluie multiplele unghiuri din care a fost privită această importantă figură a secolului al XV-lea: voievod pentru istorici, tiran sângeros pentru cei care i-au manipulat imaginea pe firul intereselor politice ale vremii, vampir romantic pentru scriitori și

cineaști.

România interbelică (București: Noi media print, 2003) o lucrare prin care autorul ține să atenționeze că România interbelică, supranumită România Mare, era cu cei aproape 20 milioane de locuitori și 295.000 km² cel mai important stat din Balcani. Crearea statului național prin alipirea la Vechiul Regat a provinciilor orientale (Basarabia), occidentale (Transilvania, Banat, Crișana), septentrionale (Bucovina, Maramures) și meridionale (Dobrogea de sud sau Cadrilaterul) a fost rezultatul prăbușirii imperiilor și a afirmării principiului wilsonian al dreptului popoarelor la autodeterminare.

România regelui Carol I (București: Noi, 2009, 152 p.) este un album prin care autorul își propune să prezinte Țările Române în perioada Regelui Carol I este prezentat Regatul Român în jurul anului 1900, ca o fericită excepție în Balcani, unde o parte din dinastiile autohtone sau germane sunt zguduite sau eliminate ca urmare a unor conflicte externe și a unor tulburări interne.

Vom trece acum la celălalt autor al cărții discutate, Nicolas Trifon, istoric, sociolingvist, specialist în istoria aromânilor. Scriitorul s-a născut în 1949 la București. Din 1977 locuiește în Franța. Este titularul unei teze de doctor în lingvistică (Paris, 1983) intitulată „Des blagues: masses parlantes et rhétorique marxiste-léniniste de pouvoir”, care a continuat sub forma mai multor publicații în revistele *Change International*, *Babylone*, *International Journal of Rumanian Studies* etc. Între anii 1983 și 1991 a fost director al publicației *Iztok: revue libertaire sur les pays de l'Est*. Astăzi este redactor și traducător la revista *Courrier des Balkans*. Este

autorul câtorva lucrări:

Marx à l'Est (Paris: le Vent du Ch, 1984, 66 p.);

La Moldavie ex-soviétique: histoire et enjeux actuels. Notes sur les Aroumains en Grèce, Macédoine et Albanie (Mauléon; Pantin: Acratie, 1993, 280 p.; în colab. cu Matei Cazacu);

Les Aroumains, un peuple qui s'en va (Paris, 2005, 476 p.).

Lucrarea pe care o prezentăm cititorului revistei noastre este abordată din punct de vedere istoric, antropologic, sociolingvistic, în funcție de subiectele discutate.

Punctul de plecare de unde au pornit autorii lucrării este ideea, conform căreia după 20 de ani de la proclamarea Independenței, Republica Moldova este mereu la același nivel, menținerea sa nefiind lăsată în umbră de către detractorii ei. Autorii volumului sunt de părere că ar trebui să i se spună mai degrabă Stat moldovenesc țării cu 4 milioane de locuitori, plasată între Ucraina și România, pentru că națiunea moldavă continuă să fie traversată de tendințe contradictorii și să fie subiectul controverselor sale. Totuși, moldovenismul a fost promovat la toate nivelurile, mai ales de conducătorii Partidului comunist al Moldovei, aflat la putere între 2001 și 2009.

Sfârșitul imperiului a ridicat numeroase probleme, adăugând neplăcerilor care s-au creat, reuniunile ratate cu România vecină. Partea orientală a principatului Moldovei a fost supusă Imperiului Otoman, apoi a fost regiune administrată de autocrația țaristă între 1812 și 1917, a urmat să fie provincie română, între cele două războaie, alipită, în cele din urmă, Uniunii Sovietice. În aceste condiții și cu această moștenire paradoxală, Basarabia de odinioară trebuie să se determine astăzi în găsirea propriei căi în lumea modernă.

Lucrarea este împărțită în patru părți: *Du renouveau roumain au compromis indépendantiste de*

Nicolas Trifon, *Guerre et paix des langues sur fond de malaise identitaire* de același autor, *Histoire de la Bessarabie ou Moldavie orientale* de Matei Cazacu și *La Moldavie indépendante* de același autor, capitolele fiind însoțite de o introducere și un indice de nume.

Prin cartea pe care vrem s-o prezentăm pe paginile Almanahului nostru, autorii răspund, într-un spațiu extins, la întrebarea ce este această Republică Moldova, fiind un stat independent intrat în circuitul European de 19 ani deja.

Prezentăm în cele ce urmează fragmente din lucrarea consacrată Republicii Moldova.

“Le mouvement de renouveau national roumain en Moldavie à partir de 1988 s’est révélé massif, determine, rapide et, au moins dans un premier temps, d’une redoutable efficacité. Il a surpris à plus d’un titre non seulement les observateurs extérieurs mais aussi les Moldaves eux-mêmes.

Les signes avant-coureurs d’un tel mouvement pendant la période précédant l’élection de Gorbatchev, et même pendant les premières années du règne de celui-ci, sont quasi inexistantes. En cherchant attentivement, on finit bien par trouver plusieurs manifestations symboliques du nationalisme roumain: en juin 1966, un ingénieur moldave accroche le drapeau roumain à un haut-fourneau de la fabrique de sucre d’Alexandreni, tandis que la prestation en Moldavie d’une formation musicale roumaine en tournoi suscite dans le public, en 1970, des réactions “nationalistes” (pour l’époque) sous la forme de slogans comme “Nos frères!”. Mais ces signes ne laissaient pas présager un tel mouvement et on cherchera en vain un regroupement dissident ou apparenté en Moldavie, comme il y en eut dans bien d’autres républiques soviétiques.

Les associations culturelles et groupes politiques qui se sont fédérés en mai 1989 au sein du Front populaire étaient davantage une emanation

et un aiguillon que le moteur de la dynamique réformatrice et nationalitaire qui marque la période 1988-1991. quant aux dirigeants communistes moldaves, pris de court par le succès électoral du Front, ils se contenteront d’accompagner, de coller au mouvement, en essayant d’en tirer profit mais sans pouvoir l’encadrer pour autant.

Le mérite incontestable de ce mouvement populaire est d’avoir mis fin à une triple aberration, identitaire, historique et linguistique, créée de toutes pièces, impose autoritairement et artificiellement entretenue par le pouvoir soviétique: l’existence d’un peuple moldave, doté d’une histoire particulière et parlant une langue à part, le moldave. L’abandon des caractères cyrilliques dans l’écriture du roumain et l’adoption par la République moldave des couleurs du drapeau roumain ainsi que de l’hymne national de la Roumanie constituent autant de signes d’une réparation ardemment souhaitée par la grande majorité des Roumains de Moldavie victimes depuis la Seconde Guerre d’un affront dont l’ampleur est difficile à concevoir de l’extérieur. L’adoption de la langue roumaine comme langue de la République, au détriment du russe maintenu comme langue de communication, constitue sans doute l’acquis le plus important, puisque plus que symbolique, du mouvement national roumain de Moldavie.

La proclamation de l’indépendance de la Moldavie par son président Mircea Snegur, le 27 août 1991, au lendemain de la tentative avortée de putsch, marque à la fois l’aboutissement du processus enclenché fin 1989 et l’accomplissement des principaux objectifs exprimés par le mouvement national roumain, à une exception près, et de taille: la réunification de la Moldavie avec la Roumanie. Depuis cette date, le mouvement semble marquer le pas tandis que l’élection triomphale de Snegur à la présidence de la République, le 8 décembre 1991, bouleverse l’échiquier politique. En effet,

le Front populaire, qui avait appelé à l'abstention en dénonçant Snegur et son refus d'exiger la reunion immédiate avec la Roumanie, se verra désormais marginalize dans la vie politique moldave.

L'abandon de la revendication d'union immédiate avec la Roumanie par les dirigeants moldaves, bien suivis sur ce point par de larges fractions de la population, fait figure de revirement d'autant plus inexplicable que ce sont les meme dirigeants et les meme foules qui avaient adopté et impose en Moldavie le drapeau et l'hymne de la Roumanie voisine au grand dam des minorités nationales." (p. 19)

"Les affrontements entre les linguists de la rive gauche et ceux de la rive droite (du Dniestr) ne conduiront cependant jamais ces derniers à trancher en énonçant formellement l'identité entre le roumain et le moldave comme langue littéraire.

Les participants soviétiques (parmi lesquels des Moldaves) furent pris de court lors de l'exposé du linguiste italien Carlo Tagliavini au huitième Congrès international de linguistique et philology romane, à Florence en 1956. en effet, le titre exact de cette communication était: "Une nouvelle langue romane, le moldave?" La seule difference entre le roumain et le moldave littéraire, c'est l'écriture, ce qui ne constitue pas un critère suffisant (l'alphabet cyrillique était aussi utilise par la langue roumaine jusqu'au milieu du XIX-e siècle), concluait le romaniste italien, après avoir rappelé que dans la langue et la literature roumaine il y a des particularismes régionaux moldaves, mais aussi transylvains et valaques. L'auteur de cette communication devra attendre quinze ans pour obtenir de la part de ses collègues moldaves une réponse aux questions qu'il posait. Ce n'est qu'en 1972, au congrès de Bologne, que la linguiste moldave T. Iliasencu amorça une réponse qui cependant ne convainquit meme pas les romanistes soviétiques (non moldaves): "Le moldave est le rou-

main qui a évolué dans un contexte historique et étatique different, il faut l'envisager comme langue de la nation socialiste moldave." Par ailleurs, dans la presse spécialisée moldave on lançait périodiquement des attaques contre la "terrible insolence" et les "méthodes politiques hostiles" des romanistes occidentaux, assimilés à des "politiciens de piètre qualité". Quant à T. Iliasencu, elle reprochait à ses collègues de "ne pas comprendre correctement le développement des langues des nations socialistes".

La conception, difficile à soutenir, du moldave comme langue romane indépendante, affichée publiquement par les linguists moldaves, ne saurait, insiste M. Bruchis, faire perdre de vue la situation effective du moldave littéraire, qui, en réalité, des années 1950 aux années 1970 n'a cessé de se rapprocher, voire de s'aligner sur le roumain, en abandonnant les fantaisies introduites sous la République autonome moldave et dans les premières années de la Moldavie socialiste. En fait, les memes linguists qui se posaient en défenseurs de la these de l'indépendance du moldave étaient pour beaucoup dans cette evolution. Le rapprochement du roumain concerne toute la production écrite du moldave, qu'il s'agisse des creations littéraires ou des traductions, don't le nombre s'accroît pendant cette période, ou des textes de non-fiction. M. Bruchis en fournit maints exemples, y compris à travers l'évolution de la terminologie politique. La conclusion de M. Bruchis, énoncée à plusieurs reprises, est formelle: il y a eu pleine identification des formes littéraires de la langue nationale moldave avec le roumain.

Bien avant l'explosion de 1989, tout au long des trois décennies qui la precedent, on assiste en Moldavie à l'échec de la tentative, inaugurée en 1924, de creation d'une langue littéraire, nationale, distincte du roumain." (p. 178)

"Un coup d'oeil même rapide sur l'émergence des nouvelles elites po-

litiques roumaines de la Moldavie soviétique permet de tirer quelques conclusions. Il est evident que nous sommes en presence d'un groupe social compose de gens issus du milieu paysan, de gens nés pour la plupart et éduqués sous le régime soviétique. Ils ne connaissent les réalités que de façon mediate, par la mémoire familiale et / ou par l'écoute de la radio et de la TV, par des pieces de theater et des spectacles des equips de chants et de danses folkloriques. Leur univers mental est dominé par l'aspect national, par la découverte de leur identité en contraste avec l'idéologie supranationale de l'empire soviétique. Leurs discours reflètent surtout cette dimension et semblent mettre entre parentheses – pour le moment, du moins – toute reference aux aspects sociaux, économiques et même politiques.

La renaissance progressive du sentiment national des Roumains de la Moldavie soviétique a eu lieu en parallèle avec l'apparition du national-communisme en Roumanie à l'époque de Nicolae Ceaușescu. L'histoire de la Bessarabie entre les deux guerres est très peu connue, de meme que la mémoire des deportations de l'époque stalinienne, de la collectivization de l'agriculture, de l'éradication de la foi religieuse, sont fondues dans le passé nébuleux (ou l'absence du passé) propre à l'Homo sovieticus.

La politique soviétique de destruction des bibliothèques et de tous les témoins du passé roumain de la province, la russification force et la domination des elites russes et ukrainiennes ont achevé d'aliéner les Roumains de Moldavie qui se sont repliés sur la défense de la langue et de l'héritage classique antérieur au XX-e siècle. Il en résulte un mélange de patriarcat, de folklore et de nostalgie d'un mythique âge d'or.

À l'intérieur de ces elites roumaines, la rupture entre les partisans du president Mircea Snegur, d'une part, et des jeunes groupés autour du Front Populaire, d'autre part, est trop récente pour pouvoir être

analysée plus en détail. Il apparaît toutefois que Snegur et les ex-communistes qui l'entourent semblent davantage intéressés par le maintien des relations économiques et peut-être politiques avec l'ex-URSS, par des réformes qui rappellent, grosso modo, la période des réformes de Nicolas II de 1905 à 1917. À son tour, le Front populaire prône une union rapide avec la Roumanie et des négociations avec l'Ukraine pour le retour à la Moldavie des territoires de la Bessarabie historique rattachées par Staline à cette république. Il est évident pourtant que Kiev n'acceptera pas de telles modifications de frontière, car les colonisations massives des cinquante dernières années ont modifié complètement la composition ethnique de ces régions. D'autre part, tout comme en 1917-1918, les nationalistes ukrainiens (ou du moins une partie d'entre eux) continuent de considérer la Moldavie comme une province ukrainienne et sont hostiles à toute solution de détachement de leur république de sa façade sud-ouest.

La proclamation de l'indépendance de la Moldavie n'a pas eu comme résultat une large reconnaissance internationale, ni l'arrivée des crédits et des investisseurs occidentaux, qui préfèrent toujours traiter directement avec Mikhaïl Gorbatchev puis avec Boris Eltsine. D'autre part, l'accueil tiède fait par les officiels de Bucarest à l'annonce de l'indépendance moldave a refroidi l'enthousiasme de ceux qui prévoyaient une réunification rapide avec la

mere-patrie." (p. 349)

"Une raison supplémentaire du déséquilibre des échanges commerciaux moldaves s'explique par le rôle de locomotive de la consommation des ménages qui n'a cessé d'augmenter depuis 2000 à des rythmes très soutenus: 18,5 % en 2003, 10,1 % en 2005, avec, pour le reste du temps, une moyenne annuelle supérieure à 6 %, et ceci en dépit de l'inflation. À son tour, la cause de cette hausse s'explique par la conjugaison de plusieurs facteurs: la bonne tenue de la monnaie nationale, la hausse du salaire moyen à 163 \$ en 2007 et le niveau bas du chômage. Cette relative prospérité est due à son tour à tout un ensemble de raisons: une politique économique stricte des gouvernements Tarlev; l'existence et l'extension de l'économie de l'ombre avec environ 15 % de la population active (plus de 200 000 salariés) qui travaillent au noir dans des entreprises non enregistrées et qui, par conséquent, ne paient pas de taxes professionnelles ni d'impôt mais n'assurent pas non plus une couverture sociale; le secteur "gri" avec 35 à 40 % du personnel travaillant dans des entreprises légales sans être déclaré.

Un des corollaires de cet aspect est la diminution constante du nombre de personnes vivant en dessous du seuil de pauvreté (moins de 1 \$ par jour), qui a passé de 80 % du total de la population en 2000 à 29 % en 2005. Ces personnes sont majoritairement issues de milieux ruraux où l'on pratique depuis longtemps

l'autosuffisance alimentaire et qui représentent 53 % du total de la population, ce qui fait de la RM le pays le plus rural d'Europe.

D'autre part, cette prospérité nouvelle est entretenue par les envois massifs d'argent des 700 000 à 800 000 travailleurs moldaves expatriés, envois qui représentent plus d'un milliard de dollars par an, c'est-à-dire environ 36 % du PIB. Ce qui place la RM au premier rang mondial et leur nombre ne cesse d'augmenter surtout depuis l'adhésion de la Roumanie à l'UE, le 1-er janvier 2007. par ailleurs, on estime jusqu'à 800 000 le nombre de Moldaves ayant demandé la naturalisation roumaine ce qui leur permet de tenter leur chance dans les pays de l'UE. Il faut noter qu'environ 60 % de ces expatriés travaillent en Russie et environ 20 % en Italie.

Plus important encore, la RM a bénéficié depuis 2004 de l'aide massive des institutions internationales comme la Banque mondiale, l'UE et les différentes agences des Nations-Unies pour subvenir aux pertes induites par l'embargo russe, les sécheresses de 2003 et 2007 et par la dégradation de la balance commerciale.

Impulsées par l'action des grandes institutions financières internationales, les IDE ont à leur tour doublé entre 2003 et 2004 et 2004-2007, alors que la dette extérieure brute n'a cessé de baisser, passant de 133,6 % du PIB en 2000 à 74 % en 2006." (p. 394)

GHERVAS, STELLA. «La Moldavie est un concentré d'histoire européenne»: [interviu] / Stela Ghervas; cons. Angelina Olaru // Regard sur l'Est. – 2010. – 1 mart.

În numărul din 1 martie al anului 2010 găsim pe paginile publicației franceze *Regard sur l'Est* un interviu cu Stella Ghervas, în care evocă istoria Europei și devenirea țării în care s-a născut, Moldova.

Înainte de a expune articolul, amintim câteva date despre protagonistă. Stella Ghervas, de origine din Basarabia, a locuit mai mult timp în Rusia și Ucraina, astăzi fiind stabilită în Elveția. În ceea ce privește formarea în plan personal și intelectual, Domnia Sa a urmat un traseu în totalitate european.

Stella Ghervas este doctor în istorie la Universitatea din București, doctor în științe umaniste la secțiunea studii europene la Universitatea din Geneva, are un masterat în filozofie și științe politice la Universitatea din Sankt Petersburg, studii postuniversitare la Institutul european al Universității din Geneva. Este și cercetătoare la Institutul de studii avansate la Paris și director asociat de studii la Maison des Science de l'Homme din Paris. Din ianuarie 2011 a fost invitată ca profesor asociat la Universitatea din Chicago (SUA).

Stella Ghervas consacră lucrările sale scrise cu ardoare și exigență

istoriei culturale și politice europene. În anul 2009, Domnia Sa a fost distinsă cu *Premiul Guizot* al Academiei franceze pentru cartea *Reinventarea tradiției. Alexandre Stourdza și Europa Sfintei Alianțe*. Pentru această carte în 2010 a obținut Premiul Xenopol al Academiei Române. Alexandre Stourdza și Europa Sfintei Alianțe”. Pentru aceeași carte în 2010 a obținut premiul Xenopol al Academiei Române.

Stella Ghervas este autor de numeroase lucrări, inclusiv peste 30 de studii de specialitate dedicate istoriei culturale și politice europene și în special relațiilor intelectuale între țările Europei de Est și de Vest în secolele XIX și XX.

A scris mai multe articole și rapoarte privind probleme de geopolitică în lumea ortodoxă, probleme politice și culturale.

Este și autoarea a două monografii privind mișcările politice și religioase din prima jumătate a secolului al XIX-lea (Europa Sfintei Alianțe, Restaurarea), coordonatoare și editor a două volume colective despre istoria și geografia Europei, cu un accent special asupra problemei identității europene (dintr-o perspectivă în același timp comparativă și transnațională).

Pe parcursul anului 2010, Stella Ghervas a participat la mai multe **conferințe**:

Conferință cu tema: “Europa: Ce? Unde? Cum s-o recunoști?”, cu ocazia apariției în limba sârbă a lucrării “*Lieux d'Europe: mythes et limites*” (coordonată de Stella Ghervas și François Rosset, Paris, Editura MSH, 2008), tradusă de Olja Petroniĉ și Snežana Spasojeviĉ (Belgrad : Biblioteka XX vek, 2010).”*Lieux d'Europe : myths et limites*” (coordonată de Stella Ghervas și François Rosset,

Paris, Editura MSH, 2008), tradusă de Olja Petroniĉ și Snežna Spasojeviĉ (Belgrad: Biblioteka XX vek, 2010). Conferința a avut loc la Belgrad (Serbia), în Centrul Cultural Francez, 24 septembrie 2010;

Conferință cu tema: “Unde este Europa?” cu ocazia apariției în limba macedoneană a lucrării “*Lieux d'Europe: myths et limites*”. Conferința a avut loc la Scopje (Macedonia), “*Lieux d'Europe: mythes et limites*”. Conferința a avut loc la Scopje (Macedonia), Centrul de Cooperare francez “Jean Monnet”, 23 septembrie 2010;

Colocviu: “*Relațiile Rusiei cu România și țările din Sud-Estul Europei, sec. XVIII-XX*. Institutul de studii sud-est europene, Academia de Științe, București; Colocviu: “*Relațiile Rusiei cu România și țările din Sud-Estul Europei*”, sec. XVIII-XX. Institutul de Studii Sud-Est Europene, Academia de Științe, București; Institutul de Studii Slave, Academia de Științe, Moscova. Colocviul a avut loc la București, Casa Academiei, 15 septembrie 2010;

Conferință: “Europa lărgită: redescoperirea unei topografii mentale”. Centrul Panthéon, Sala de Consiliu, Paris, 12 iunie 2010, Casa Academiei, 15 septembrie 2010.

Seminar: “Opțiuni pentru o Europă politică, după Tratatul de la Lisabona?” Institutul de Studii Avansate, Paris, 11 iunie 2010;

Colocviu internațional: “Sisteme și state semi-periferice” Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova, Universitatea “Federico II” din Napoli, IEA-Paris, Chișinău, 2-3 iunie 2010 Chișinău, 2-3 iunie 2010.

Interviuri:

“Am Evropska unija Lek totalita-

rizma protiv i nacionalizma” (Uniunea Europeană este un antidot pentru totalitarism și naționalism) // Danas (Serbia). – 2010. – 1 oct.

„Mesta Evrope” în emisiunea *Grad* // Radio Beograd 2 (Serbia). – 2010. – 25 sept. Danas (Serbia) 2010. – 1 oct. „Mesta Evrope” în emisiunea *Grad* // Radio Beograd 2 (Serbia). – 2010. – 25 sept.

„Când Rusia, Austria, Prusia au semnat Sfânta Alianță în 1815 ...” // Radio Canal Académie (Franța), (Franța), emisiunea „Astăzi în istorie”. – 2010. – 25 apr.

„La Moldavie est un concentré d’histoire européenne” („La Moldavie est un concentré d’histoire européenne” (Moldova este un concentrat de istorie europeană) // Regard sur l’Est. – 2010. – 1 mart.

„Entre Europe et Russie” („Entre Europe et Russie” (Între Europa și Rusia) // France 24, emisiunea Focus. – 2010. – 26 febr.

„Intervista a Stella Ghervas: Uniti si vince” Niște intelectuali // L’Agenda (Italia). – 2010. – Iun. (Nr. 6).

Niște intelectuali // Radio Europa Liberă (Moldova). – 2010. Reproducem extrase din interviul publicat în revista franceză.

„Angelina Olaru: Après quinze ans passés en Occident, dans quel état retrouvez-vous aujourd’hui la Moldavie?”

Stella Ghervas: Dans un équilibre à la fois dynamique et complexe. Le pays est tiraillé entre Occident, Russie et tentation du repli. Parallèlement, il tente de se positionner vis-à-vis de la Roumanie. La question n’est pas nouvelle et, depuis le traité de Bucarest de 1812, la Bessarabie s’est toujours tournée tantôt d’un côté, tantôt de l’autre, selon les fortunes militaires des grandes puissances européennes. La question s’est posée de nouveau au début des années 1990. Aujourd’hui, la Moldavie est à un carrefour. Mais cela ne signifie pas que la soumission à la volonté des grandes puissances est une fatalité et qu’il en sera toujours

ainsi. J’espère que les Moldaves vont enfin se donner le droit de décider librement de leur avenir.

Vous venez de recevoir le prix Guizot de l’Académie française pour votre livre. Comment êtes-vous parvenue à vous imposer dans un milieu académique où la concurrence est forte? Sur quels projets travaillez-vous? Que pensez-vous du milieu académique moldave?

Je me positionne sur un créneau relativement nouveau. J’incarne trois visions complémentaires de l’Europe, alors que les oppositions se font jour quand on raisonne par paires (Occident/Sud-Est, Sud-Est/Russie, Russie/Occident). Un de mes projets de recherche, que je mène en ce moment à l’IEA-Paris, porte sur L’Europe élargie, de la Sainte-Alliance au traité de Lisbonne. Il part de l’idée que, pour comprendre le processus en cours de construction européenne, il faut considérer toute l’Europe et donc aussi ses franges Est et Sud-Est. Et il faut remonter au-delà de 1945, année qu’on considère généralement comme le point zéro de la construction européenne: c’est-à-dire revenir à l’époque de la Société des nations, et même avant, à celle du Congrès de Vienne. Ça peut paraître raisonnable, mais ce n’est pas du tout conformiste! Je travaille également sur l’histoire de la mer Noire, de l’Antiquité à nos jours, espace d’échanges qui forme un tout. Evidemment, ces travaux concernent aussi la Moldavie, car elle est un concentré d’histoire européenne – elle s’est trouvée sur un point de fracture entre les intérêts géopolitiques des puissances du continent, ce qui y a créé des divisions arbitraires.

Quant au milieu académique de Chisinau, j’y ai rencontré des gens extraordinaires. Je dois mentionner la «nouvelle génération» d’historiens du Forum Plural (Igor Casu, Andrei Cusco, Petru Negura, Virgil Paslariuc...), ainsi que des écrivains, comme Emilian Galaicu-Paun[2] et Dumitru Crudu. Ces chercheurs, formés dans des conditions

de mobilité maximale, constituent aujourd’hui un groupe prometteur. Finalement, l’atout de l’Occident, ce sont ses moyens matériels. Ici, il y en a moins mais on trouve des chercheurs capables et ambitieux. Cela me fait penser à une phrase du célèbre roman *Neige* de l’écrivain turc Orhan Pamuk: «Nous ne sommes pas bêtes, nous sommes seulement pauvres». Il y a, en Moldavie, un potentiel intellectuel que d’autres pourraient lui envier!

Pour rester dans le sujet de votre livre, de quelle façon le 19e siècle peut-il nous aider à comprendre l’Europe d’aujourd’hui?

L’époque de la Sainte-Alliance n’était pas encore nationaliste. La «géographie mentale» de l’Europe était très différente de ce qu’elle est aujourd’hui, ses contours étaient moins nets, sa composition plus mélangée. Il n’y avait pas encore eu les transferts de populations et les nettoyages ethniques du 20e siècle. Prenez Jean Capodistrias: il est né à Corfou, a étudié en Italie, est devenu ministre des Affaires étrangères du tsar Alexandre Ier, puis président de la Grèce. Pouvez-vous penser un personnage plus européen que lui? Alexandre Stourdza avait été son secrétaire particulier et il parlait six langues. C’est ainsi qu’il a eu la chance d’avoir entre les mains l’ébauche du traité de la Sainte-Alliance rédigée par le tsar et de la mettre dans la forme que nous lui connaissons. Bien qu’Alexandre Stourdza soit le personnage central de mon ouvrage, il y apparaît surtout comme l’observateur du monde qui l’entoure. Ce qui m’a intéressée en lui, c’est surtout la façon dont il concevait l’Europe au début du 19e siècle. Il a participé au Congrès de Vienne, a connu le poète allemand Goethe, a dialogué avec Joseph de Maistre (un des esprits les plus brillants de son temps), il a inspiré les Règlements organiques des Principautés danubiennes et il a milité pour la cause de l’indépendance de la Grèce... Le système européen de cette époque n’a pas très bien fonc-

tionné parce qu'il était trop rigide: il a mené aux révolutions de 1848 et à la Guerre de Crimée. Mais c'est une expérience européenne intéressante, qu'il faudrait regarder avec un œil neuf. L'Union européenne, en adoptant les valeurs de la libre-circulation et de la diversité, nous renvoie à cette époque où on n'avait pas encore commencé à poser des fils de fer barbelés entre les nations. De ce point de vue, elle est en train de réparer une partie des dégâts que l'excès de nationalisme a causés en Europe.

Pensez-vous qu'il soit possible que la Moldavie change, sans revenir au passé?

Pour ne pas revenir au passé, il faut d'abord le connaître et c'est là la contribution de l'historien. Il faut comprendre la géopolitique européenne pour aborder la situation de la Bessarabie. Parce qu'elle est située à l'ouest de la mer Noire, elle s'est trouvée à la fin du 18e siècle sur le chemin de l'Empire des tsars, qui poursuivait sa politique d'expansion en direction de Constantinople et de la Méditerranée. Les motivations de l'entrée de la Russie dans cette région ont surtout été stratégiques et économiques. Maintenant, si la Moldavie souhaite vraiment aller en Europe, sa classe politique a sans doute raté le premier train. Mais elle a aussi été entravée: avant d'accéder à l'Union, elle devra régler ses problèmes territoriaux. Tant qu'il y aura une armée russe en Transnistrie, cela rendra la négociation difficile. La Russie a ses raisons géostratégiques de vouloir rester présente. C'est tout le problème. Si cette région ne veut pas revenir en arrière, il faudra faire en sorte qu'elle ne soit plus continuellement dominée par des hégémonies étrangères. Pour cela, il est nécessaire que la Moldavie soit intégrée à un système européen qui garantisse la paix et la sécurité. En cela, l'UE apparaît comme une voie de sortie.

Même si le nouveau gouvernement a été démocratiquement élu,

les anciennes structures de l'Etat empêchent son activité. Peut-on sortir d'une telle impasse politique?

Le changement politique s'est fait au travers de l'Etat de droit, ce qui est une bonne chose. N'en déplaise à Robespierre ou à Lénine, il n'y a pas d'exemple de révolution qui ait débouché sur la stabilité politique et la prospérité. On n'a jamais construit grand-chose avec la violence ou l'extrémisme. Au contraire, les expériences de renouveau qui ont marché ont été celles où on a reconstruit patiemment, morceau par morceau, une société et un État qui fonctionnent. La Moldavie n'est pas une exception: il faudra réformer les structures de l'administration publique qui sont obsolètes tout en conservant celles qui donnent satisfaction. C'est une œuvre de longue haleine qui exige de la patience et même de l'obstination... Et beaucoup de dialogue.

Quels sont, selon vous, les dangers qui guettent les intellectuels moldaves?

Le danger est toujours le même: confondre les faits et les opinions. La Moldavie vit une époque d'espoir. Il ne faut pas laisser les enthousiasmes et les rêves se transformer en radicalismes stériles qui s'affrontent. Car les idéologies falsifient souvent l'histoire. Quant aux intellectuels qu'on a appelés aux postes politiques, ils font un pari difficile: faire face aux problèmes pratiques sans renoncer à leurs idéaux. Passée l'euphorie, il faudra reconstruire le pays petit à petit. Il faudra faire en sorte que les femmes et les hommes qui ont émigré pour gagner leur vie aient envie d'y revenir. Le futur ne sera pas toujours rose et il ne faudrait pas qu'ils se découragent.

On évoque de plus en plus une crise identitaire au sein de l'UE élargie. De quoi s'agit-il?

L'UE a aussi ses propres difficultés. Elle est née dans les années 1950, dans un contexte de guerre froide, dans les pays d'Occident. Maintenant, ces pays sont réunis à ceux de

l'Est et du Sud-Est. Si je peux utiliser une métaphore, le grand problème, avant 2004, c'était d'arriver à se marier malgré l'opposition de la belle-famille (la Russie); maintenant, il faut organiser la vie en ménage! En Occident, le problème est que la notion politique d'«Europe» a été centrée sur les pays fondateurs de la Communauté européenne. Culturellement, c'est ce que certains appellent «l'Europe des cathédrales gothiques». Aujourd'hui, celle-ci est entrée sur les territoires de tradition slave et gréco-byzantine. Il faut que chacun apprenne à considérer les modes de pensée des autres. C'est un processus d'apprentissage mutuel. Si les institutions de l'Union arrivent à dépasser ce stade, alors ce sera un ménage durable.

Les valeurs de l'Europe politique unissent-elles les peuples ou constituent-elles une pomme de discorde du fait de la disparition de l'indépendance nationale, de l'Etat supranational, etc.? Même Adam Michnik parle de la «christophobie devenue 'politiquement correcte' pour les élites politiques européennes»...

La Suisse a déjà vécu un tel processus, qui prend du temps. Il se crée une double logique, entre une UE gardienne des valeurs communes et les réalités de chaque Etat. Si c'est bien géré, cela peut devenir un atout et un facteur de stabilité. Tout dépendra de la sagesse de ceux qui conduisent aujourd'hui cette intégration. Pour le reste, il y a encore du travail à faire à Bruxelles pour que ces valeurs soient bien établies et consensuelles. Prenez celle de la liberté du commerce, avec l'abaissement des barrières douanières: formulée ainsi, elle a causé de fortes oppositions dans les pays où il y avait la crainte de perdre des emplois à cause de la concurrence d'autres pays de l'Union. L'Occident a connu une petite phobie du «plombier polonais». Pour la religion –qui constitue une valeur essentielle à l'est et au sud de l'Europe–, on a avancé dans le consensus: le traité de Lis-

bonne a définitivement intégré les héritages religieux dans son préambule. Donc, oui, il reste de la «christophobie» en Europe, mais c'est un phénomène qu'il faut rattacher à certaines formes occidentales de nationalisme; cela ne me paraît pas un risque au niveau de Bruxelles. Au contraire, l'Union aura tendance à s'opposer aux extrémismes au nom de ses propres valeurs.

Les chercheurs français ou suisses s'intéressent-ils à la situation en Moldavie? Quel regard portent-ils sur les efforts des communistes pour créer une «identité nationale moldave»?

J'aimerais faire une mise en garde: parler d'une identité nationale moldave est très ambigu. Objectivement, l'histoire de la Bessarabie depuis 1812 n'est pas une histoire «nationale». Les Moldaves ne forment pas une «ethnie pure» ou quelque chose de ce genre, mais partagent une histoire commune sur un territoire pluriel. Il y a un fond roumain, une

tradition orthodoxe, il y a eu des influences russes, mais pas seulement. L'homogénéisation ethnique est une voie sans issue. Sur le plan de la langue, j'ai pris position clairement: il n'y a pas de langue «moldave». A quel titre? Une langue n'est pas le monopole d'un Etat, elle appartient à ceux qui savent la parler et c'est tout. Le français est parlé en France, en Belgique, au Canada et en Suisse, pour n'en citer que quelques-uns, et je n'ai jamais vu les Suisses romands revendiquer le fait qu'ils parlent autre chose que du français. En vérité, on appelle cette langue «roumaine», non en référence à l'Etat de Roumanie, mais à «romain», pour dire qu'elle descend du latin. Donc polémiquer sur l'usage de ce mot me paraît déplacé. Quant à la République de Moldavie, c'est-à-dire la Bessarabie, je ne vois pas comment un traité d'annexion signé entre un Tsar russe et un Sultan ottoman en 1812 aurait pu fonder une identité nationale particulière et distincte

des Moldaves de Roumanie. Ou alors, il faudrait faire un monument au tsar Alexandre Ier, en tant que fondateur de cette «nation»! Pour le reste, ce peuple ballotté contre son gré par les empires a su d'une part conserver l'authenticité de ses traditions et de l'autre intégrer des éléments divers.

Que souhaitez-vous à la Moldavie pour son avenir?

Je souhaite trois choses aux Moldaves: qu'ils restent unis, libres et ouverts d'esprit. La Moldavie devrait laisser derrière elle l'idéologie micronationaliste des gouvernements précédents, pour découvrir ce qui rassemble ses citoyens et ce qui les unit à l'Europe. Ce pays est une terre de passage, un pont entre les cultures. Une façon pour la Moldavie d'affirmer son européanité serait d'adopter la devise de l'Union européenne: «Unis dans la diversité» ou, mieux encore, celle de la Suisse, mon pays d'accueil: «Un pour tous et tous pour un».

SUMAR

Biblioteconomie.....	3
Expoziții.....	8
Politică	9
Economie.....	29
Arta militară.....	36
Învățământ.....	40
Vinificație	42
Sculptură.....	44
Pictură.....	46
Muzică.....	50
Știința literaturii.....	52
Literatura artistică	55
Istorie	72

Bun de tipar: 05. 05. 2012
Apărut: 2012

Coli de tipar: 10, 0
Tiraj: 50 ex.

Tiparul sub comanda nr. 4
executat la Imprimeria BNRM,
str. 31 August 1989, 78 A, Chișinău